UNIVERSAL
LIBRARY

OU_228818

UNIVERSAL
LIBRARY

هو الخالق العلام الغیوب و مطلوب و مقصود

رنگین اشعار مجذوب ❊ لازوال یادگار مجذوب

۱۰۶۲ھ ۱۶۵۳ع

المرسوم بہ

دیوان میرزا محمد

مجذوب تبریزی

منقول از کتبخانہ حکیم میر نادر علی صاحب ضارعدد ولخانہ واڑی دکن

مطبوعہ عمدہ پریس چھتہ بازار حیدرآباد دکن

ایں کلام غرب مرتب نظیر دیوان خواجہ حافظ شیرازی یعنی دیوان مجذوب تبریزی الموسوم بہ

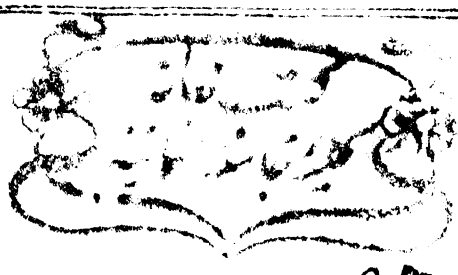

دیوان مجذوب

سنہ ۱۰۶۶ ھ

ردیف الف

منقول از کتبخانہ حکیم میر نادر علی صاحب بعد جید آباد دکن

بسم اللہ الرحمن الرحیم

الٰھی عبدک العاصی اتاکا
مقرا بالذنوب قد دعاکا

فان تغفر فانت اھل ذاک
وان تطرد فمن یرحم سواکا

الٰھی صل اھل الذکر منی
وخلصنی بھم عما سواکا

الٰھی ارض عنی اھل بیتی
رضاھم کان قطعا من رضاکا

الٰھی کافنی من کل باب
وقد کانت نجاتی من ذراکا

الٰھی لا تمتنی میتۃ السوء
واحیانی بروح من ھواکا

الٰھی اعط ماء ذا حیات
وقد کانت حیاتی من عطاکا

الٰھی عبدک المجذوب راج
فشرفنا وصبرنا فذاکا

فگندی تا نقاب از رخ بیکدیدن شدم رسوا
تو دل بردی بیغما از میان و من شدم رسوا

شدم مجنون نهادم سر بصحرا کو بکو گشتم
بیک پیمانه مے در گلشن و گلخن شدم رسوا

گهے با چشم پر خون بحر کردم بر مجنون را
گهے چون چشم دل در وادی ایمن شدم رسوا

گذشت از بیستون و نجد عشق آوازه شورم
غم فرهاد و مجنون تازه شد تا من شدم رسوا

نه بیچون گل صبا با باغبان غماز رازم شد
چو بلبل از فغان خود درین گلشن شدم رسوا

گناه من نه زرد و گریه گلگون نے دانم
ز رنگ آمیزی آن غمزه پر فن شدم رسوا

بیا شیخ نیاست راز من بشنو نه از واعظ
که عمرے از پئے آن سرو سیمین تن شدم رسوا

من مجذوب را بیجا مکن منع اے نصیحت گو
تو هم دانی کزین سودا نه تنها من شدم رسوا

باز آ که بے تو قطرهٔ اشک از کنارِ ما
بیخونِ دل نمی گذرد چون مدارِ ما

بے عارضِ تو غنچهٔ دل وا نمے شود
رحمے بکن بگلشنِ ما اے بهارِ ما

از بسکه دیر دیر بما رخ نمودهٔ
تاریخ گشته روز خوش از روزگارِ ما

تا گشته بے تو دیدهٔ ما موج خیز خون
دریا کنار کرده ز دریا کنارِ ما

از نازِ چون تو سنگدلے رونے دل نتافت
صد آفرین بحوصلهٔ انتظارِ ما

زاهد بیا که فیض خرابات دائم است
حاجت بهٔ صبح و شام ندارد دیارِ ما

تا سر بجاست نور بخشد چراغِ دل
افگندگی چو بار چراغ است بارِ ما

چون نے مساز برگ خود و سرکشی مجوئے
تا کے ز کارِ ما گره افتد بکارِ ما

روزِ ازل بما و تو دادند اختیار
اما نبود در کفِ ما اختیارِ ما

آسوده شو که خوب بهم تا بخورده است
سر رشتهٔ مدارِ فلک با مدارِ ما

باز آ که آب دیدهٔ مجذوب از کنار
بیخونِ دل نمے گذرد چون مدارِ ما

دهد ز عشوه بتاراج عقل و ایمان را
بخنده جمع کند خاطرِ پریشان را

نظر بسورهٔ نور است و دل بآیهٔ فتح
بفال روئے تو چون وا کنند قرآن را

بلاکشانِ غمت چون نگاهِ قربانی
خریده اند بجان دیده هائے حیران را

نه محفلے که بیادت ز هوش روند
بروئے هم نفشانند آبِ حیوان را

بیا به شهر و ز دیوانه شهر را پر کن
برون خرام و به از شهر کن بیابان را

مکن ملامتِ دیوانگان بعریانی
که پردهٔ به ازین نیست راز پنهان را

بجست شاهد و ساقی مست و بادهٔ مکوش
مساز دشمنِ خود شعلهائے سوزان را

ز کنج مدرسه بگریز و کهنه اوراقش
بیا بمیکده و تازه ساز ایمان را

بخاکبازی اخلاص روئے نه بر خاک
بچشمِ پاک نگر این بلند ایوان را

شگفتہ باش کہ خاصانِ بارگاہِ قبول | کنند شاد بانگشتری سلیماں را

کشاد کارِ تو مجذوب ازاں شہنشاہ است
کہ بستہ اند بنامش طلسم دوراں را

نظر بغیر نباشد اسیر بند ترا | بناز کس نکشد دل نیاز مند ترا
بعمر خضر و حیاتِ مسیح رشکم نیست | کہ ہست نشۂ جاں لعل نوشخند ترا
فغاں کہ عالم بالا بلائے جانم ساخت | بقدرِ ہمت من قامت بلند ترا
ازاں اسیر تو گشتم کہ نام آزادی | چو سرو کردہ سرافراز بلائے بند ترا
کجا شدی کہ ترا بے تو شکار نہ شد | کدام سر کہ نہ پامال شد سمند ترا
چو شاہباز نظر در شکارگاہ وجود | بہر چہ ہست رسا دیدہ ام کمند ترا
مشو ز بستہ فتراک خویشتن غافل | کہ مست کردہ ام از بوئے خون سمند ترا
گرہ بحلقۂ فتراک سرسری مفگن | کہ نیست تاب جدائی اسیر بند ترا

یقین کہ رحم بہ مجذوب خویش خواہی کرد
کہ نیست تاب صبر دگر نیست ستمند ترا

ساخت شوقِ تو ز قیدِ دو جہاں فرد مرا | گرمی عشق تو کرد از ہمہ دل سرد مرا
سرکشی از قدم گبر و مسلمانم نیست | کردہ شوق تو سبکروح تر از گرد مرا
چہ تواں کرد کہ با ایں ہمہ پوشیدنِ راز | روشناسِ ہمہ کس کردہ رخِ زرد مرا
خصم بدخوئے ز جاناں شدنم در عجب است | ہمچو خود یافتہ کم حوصلہ نامرد مرا
بر دلِ ناصح خود بیں خبر از درد نیست | چند دلگیر کند دیدنِ بے درد مرا
در وطن بودن و کج بازی یاراں سہل است | سخت بیدرد شدم میکشد ایں درد مرا
نرد دہر است کہ بردش ہمہ در باختن است | نقش مقصود بود شش در ایں نرد مرا
ہمچو مجذوب ز آرائشِ رنگینِ جہاں | بس بود گریۂ گلگون و رخِ زرد مرا

خارزارِ عشق را گلزار مے دانیم ما
راحتِ خود را دریں آزار میدانیم ما

مستیِ ما بے صلاحِ چشمِ مستِ یار نیست
خیرِ خود را در صلاحِ یار میدانیم ما

چشمِ او را ذوقِ مستان برسرِ کار آورد
رونقِ ہر کار از ہم کار میدانیم ما

ہر چہ پیش آمد دریں وادی جنون از پیش برد
عقل را در کار او بے کار میدانیم ما

آسماں تا آسماں گرد سپاہِ عشقِ ماست
خاکساری را سپہ سالار میدانیم ما

یا زبانِ خوش زبانی خصمِ خود را بستہ ایم
طرزِ افسونِ زبانِ مار میدانیم ما

قطرۂ اشکِ ندامت را کہ ہست از روئے درد
بہتر از ہفتاد استغفار میدانیم ما

بر گناہِ خویشتن از روئے عجز اقرار کن
رستگاری را دریں اقرار میدانیم ما

بے تکلّف دیدۂ بیدار ہر مجذوب را
در دو عالم دولتِ بیدار میدانیم ما

تا چند از دستِ ہوس خواہی کشید آزارہا
ہر کس کلے بر سر زند باشد بچشمت خارہا

تا چند باشی در محن با آرزوہائے کہن
آخر ترا باید شدن غمخوار ایں بیمارہا

تا کے بہ نیرنگ و حیل رنگین نمائی اے دغل
غارے ترا در پائے شل بہتر ازیں گلزارہا

در راہ آں ماہ چگل در جاہ تن افتادہ دل
آخر کشید ایں مشت گِل در راہ ما دیوارہا

غم نامہ ہا از ہجر او در سینہ دارم تو بتو
ہر آہ سرد شعلہ خو سطر است زاں طومارہا

با علم و زہد و عادتے پختیم سودا مدتے
آخر جنوں با وحشتے برہم زد ایں بازارہا

چوں صید زخمی ہر زماں برخیز و بگریز از جہاں
تا کے ز دستِ ایں و آں باید کشید آزارہا

مجذوب ساں رو پیشہ کن صبر و وفا و راستی
تا دائمت لطف خدا فرصت دہد در کارہا

ساقیا تا میتوانی پُر بدہ پیمانہ را
تا ازیں دیوانہ تر سازی منِ دیوانہ را

راہِ دل را پرتوِ معشوق روشن میکند
شمعِ خود شمعِ ہدایت میشود پروانہ را

پرده برداز جمال و خشک و تر باهم بسوز
تا یکے بینند شمع مسجد و میخانه را

خنده زن بر گریهٔ واعظ که صیاد محیل
چند روزے هم به صحرا هرزه پاشد دانه را

واعظا از ورد سر فارغ شدن دشوار نیست
ساغرے بر سر بکش کوتاه کن افسانه را

التفات میفروش از باده ما را خوشتر است
نعمتے چون روئے خندان نیست صاحب خانه را

گر کند افتادگی تسخیر دل ها دور نیست
با سلامے میتوان کرد آشنا بیگانه را

پیر ما لله از دنیا و از عقبیٰ گذشت
آفرین بر ما بنازم همتِ مردانه را

گنج پنهانی که پیدا شد دلِ دیوانه بود
جا بجا جستیم ما **مجذوب** این ویرانه را

پرده برداز جلوه کن یارا
ز ملاحت خلاص کن مارا

عشوهٔ هم بکار ناصح کن
تو که دیوانه کردهٔ ما را

چشم ناصح مگر نمے بیند
شوخ چشمانِ ماه سیما را

مشتِ خلکے به تند باد بده
سیر کن اعتبار دنیا را

کو جنون کشاده پیشانی
که به یکجا کنیم سودا را

پا بدامن کش و تصرف کن
قاف تا قاف ملک عنقا را

پاک چون گشت دیدهٔ عاشق
سیر در قطره کرد دریا را

از تماشائے صنعتِ فرهاد
میتوان یافت کار فرما را

همچو دیوانه زیر پائے درآر
از سر کوه شهر و صحرا را

چشم از خلق و عیب خلق بپوش
در قیامت کن این تماشا را

بخدا واگذار چون **مجذوب**
کار امروز و کار فردا را

گفتم اگر با تو کنم دل دو تا
گفت بود قبلهٔ جاهل دو تا

دوش چه خوش گفت یکے با یکے
جانتواں داد بیک دل دو تا

چشم ترے را کہ زدل بہرہ یافت
سنخل یکے باشد و حاصل دو تا

در رہ دل خوف و رجا باہم است
ناقہ یکے باشد و محمل دو تا

معرفت اندوز کہ بے معرفت
بود یکے پیش بہ باطل دو تا

ترکِ نگاہِ تو بہر سو کہ تاخت
کشتہ ہزار آمد و قاتل دو تا

گر منِ **مجذوب** فدایت شوم
باز تواں ساختن از گل دو تا

خیز اے صوفی بجو آن آب آتش رنگ را
پاک ساز ایں خرقہ را و پاک سوز ایں ننگ را

گرد کلفت را بر و از گوشۂ میخانہ شوئے
سنگ راہِ تیشۂ دلہا مکن ایں سنگ را

حلقہ مستانِ برائے وجد صوفی بہتر است
نالۂ مستانہ زود از جا در آرد سنگ را

واعظا چوں اختیار ہر کسے در دست اوست
بشنوم وعظ ترا یا سازم آہنگ را

زاہدا شب زندہ داری بر تو ہم آساں شود
گر بدست آری شبے آں طرۂ شبرنگ را

ہمچو من ناصح تو ہم با ناصح خود بد شوی
خوب اگر بینی سیہ چشمان شوخ و شنگ را

خوب بد مستانہ می آید بہ بزم انتقام
شیوۂ زیں بہ نباشد چرخ پر نیرنگ را

باز بر دستے کہ تنہا بر صف دلہا زند
صلح بہتر باشد از آمادہ بودن جنگ را

تا توانی حرص دنیا را مبر با خود بگور
تنگ تر بر خود مکن ایں کوچہ ہائے تنگ را

بے ادب پا بر سر ایں مرد آدم خور منہ
شاہ من عزت نگہدار افسر و رنگ را

ہمچو **مجذوب** از دل و جان خدمت میخانہ کن
تا ز رشک خود بسوزی صاحبانِ ننگ را

ساقی بدہ آن ساغرِ یاقوت فشاں را
با یاد لبت نوش کنم رطل گراں را

زاں پیش کہ چوں بوئے گل ایام شتابان
بر باد دہد رنگ گلستانِ جہاں را

مستم کن ازاں آنش گلگوں کہ مزاجش — دل زندہ و خوشحال کند پیر و جواں را
نے مست تواند کہ در صومعہ بندد — نے محتسب شہر در دیر مغاں را
اے مست تو در میکدہ ہا ساغر مے گیر — اے شیخ تو در صومعہ ماہ رمضاں را
سر خوش بدر میکدہ محتاج نباشد — ہشیار زیارت نکند دیر مغاں را
از ناوک دلدوز نشانت نتواں داد — نشناختہ غمزۂ الماس فشاں را
چوں مار سر زلف بگیر و دو بلب خویش — دریاب و فدا از دل و جاں کن دل و جاں را
تا آفت شہرت نشود فاش نیابی — بینائی و دردی کش بے نام و نشاں را
بے مصلحتے جوہری کوئے خرابات — در حقۂ دل جا ندہد لعل رواں را
ہر بار کہ ابروئے کجت را مہ نو دید — از طاق بزیر آمد و دزدید کماں را

مجذوب بکن وصف شراب و لب ساقی
تا آب بآتش ندہد تیغ زباں را

ساختم از لالہ روئے تازہ داغ خویش را — از چراغے کردہ ام روشن چراغ خویش را
ماہ از خورشید و خورشید از تو میگردد فروغ — ہر کس از جائے کند روشن چراغ خویش را
لطف کن باز آ کہ بازایں دیدۂ خونبار من — خوش بامیدے چراغاں کردہ باغ خویش را
میروم کز بے دماغی آہ نتوانم کشید — بسکہ در فکر تو میسوزم دماغ خویش را
تا نگیرد ننگ بیدردی در آغوشم قرار — تنگ در برمی کشم چوں لالہ داغ خویش را
با دل امن آرزوئے پادشاہی چوں کنم — یا بعالم چوں دہم کنج فراغ خویش را
شاہباز ہمتم از اوج شہرت چوں گذشت — تا زمن عنقا کجا گیرد سراغ خویش را
زاہدا از زہد خشکت میتواں بیزار ساخت — گر بیک پیمانہ تر سازی دماغ خویش را

شمع دل **مجذوب** آفت دارد از باد ہوس
در پناہ عشق روشن کن چراغ خویش را

بسکه آسان داده ام دل چشم جادوئے ترا
کرده ام شیرک بصید شیر آهوئے ترا

بسکه سنگ امتحان در کار دلها کرده
کعبه در زیر هر سنگے بود کوئے ترا

واجب عینی است در شرع محبت بیخلاف
سجده خورشید و آتش واله روئے ترا

در محبت تا نباشد در نمازم هیچ کار
قبله خود کرده ام پیوسته ابروئے ترا

سرکشان را جز بزور عجز نتوان رام ساخت
خوب میدانم علاج تندی خوئے ترا

پنجه خورشید را بے پنجه در هم نافتن
از که می آید بنازم دست بازوئے ترا

جز بجا میم لبت تفسیر کردن مشکل است
کافها یا عین صاد مصحف روئے ترا

فارغم یکتار زلفت از غم کونین کرد
با دو عالم چون تواں سنجید یکموئے ترا

مگذر از حق اے نصیحت گو تو خود انصاف ده
روئے خوباں را ببینم خوب یا روئے ترا

نالهٔ **مجذوب** مارا پر بتنگ آورده است
باز در کار است دشنامے دعا گوئے ترا

بهار آمد که سازد زیب گلشن بزم یاراں را
کشد چون بوئے گل از پرده بیرون گلعذاراں را

دگر شورم ادیب صد گلستاں بید مجنوں شد
دگر شورم برقص بیخودی آرد یاراں را

دگر افغانِ من قانونِ بزم مے پرستاں شد
دگر جوش سر شکم آبرو افزود هاراں را

ز جوش گریه منّت بر زمین آسماں دارم
درین موسم که مستاں از خدا خواهند باراں را

دراں وادی که دل صید است و چشم مست صیدافگن
نگهدارد خدا از چشم بد چابک سواراں را

بیفگن پرده از رخسار تا خورشید دم دانند
که گردن در کمند کیست این آئینه داراں را

چو خوبانِ دگر از خانه گر بیروں نمے آئی
قریب وعده تسکین دل کن بیقراراں را

میانِ دیده و دل با خیالت گفتگو دارم
بصد افسوں تسلی میدهم امیدواراں را

بدشنامی دل **مجذوب** را از خویش ممنون کن
که تاثیرے اگر باشد دعائے دلفگاراں را

باز خود گم گشتگان را کے کند گم یار ما
داغ ها دارد نشان در سینه افگار ما

چشم ساقی فتنه انگیز و محبت زهر نوش
بوئے خوں مے آید از پیمانه سرشار ما

هیچ میدانی چه خونها در دل ما مے کنی
چشم مستت تا کند پیمانه در کار ما

یا صمد ورد زبان و دل پر از نقش صنم
آه اگر سازند ما را حشر با کردار ما

هر دو عالم را تواں تسخیر کردن بیخلاف
التفاتے کر کند کردار با گفتار ما

ما ملامت پیشگاں بیتاب از شرمندگی
در دل شبها کند دریوزه استغفار ما

آنکه درد بے دوا را عین درماں کرده است
راحت ما را بحکمت دیده در آزار ما

کردگار مستی من و مجذوب را رسوائے خلق
چیست غیر از لطف کار خالق ستّار ما

دل پر از افغان و از لب بگذرد فریاد ما
عیش ها دارد بخاطر خاطر ناشاد ما

شکوه را با کیمیائے صبر میسازم شکر
آفریں بر درس حکمت گفتن استاد ما

دلربا اول بما دل داد و آنگه دل ربود
تا نشد آں شوخ صید ما نشد صیاد ما

ما بیکرنگی نمک بامے پرستان خورده ایم
عهد و پیمان لبت کے میرود از یاد ما

هوش در میخانه چوں تسبیح ذکر صوفیاں
حرف زلفت حلقه شد در حلقهٔ اوراد ما

ما حریف ترک تازیهائے هجران نیستم
میکند امیدواریهائے وصل امداد ما

از تلافیهائے آن پیمانه هائے زهر و خون
جز لب لعلت که خواهد داد دیگر داد ما

صبر دارد عیشها مجذوب بیتابی مکن
صبر کن صبر از برائے خاطر ناشاد ما

شمع رخسار شما شد باعث ایجاد ما
شیوهٔ پروانه کے خواهد شدن از یاد ما

خلعت مهر شما روزے که میکردند بخش
اول از عرش آمد آواز مبارکباد ما

هر چه آمد پیش ما مشکل کشا نام تو بود
روز اول اینچنیں تعلیم کرد استاد ما

خاک آدم را خدا با مهر او در هم سرشت
هست میراث پدر اخلاص ما در زاد ما

توبهٔ آدم بامداد لب او شد قبول
تا شود رسم قدیم لطف او امداد ما

کار صیاد است بود آزاد کردن صید را
نیست جز آزاد کردن شیوه صیاد ما

یا علیؑ یا بوالحسن یا ایلیا یا بوتراب
این بود در راه دین هر صبح و شام امداد ما

بی ترا طاعت هر بندهٔ مقبول نیست
آفرین بر درس اول گفتن استاد ما

دین ما **مجذوب** مهر حیدر و اولاد اوست
یارب این دولت بود تا حشر در اولاد ما

نگذرد توبه اگر باد شود در بر ما
سایه لطف خدا کم نشود از سر ما

تا پناه سر ما سایهٔ این درگاه است
سایه بر تارک گردون فگند افسر ما

دُرِ اخلاص شهے در صدف سینه ماست
کابر و یافته آن خاک درش گوهر ما

تار و و زور ق امید سلامت بکنار
شده در دامن دل پائے وفا لنگر ما

اعتقاد ازلی سکه نقد دل ماست
شده رائج به همان سکه عیار زر ما

رقم مغلطه از دفتر ما نتوان یافت
کز ازل نام تو شد سرورق دفتر ما

کوکب از اوج سعادت نظر بیدار است
تاج ها با نظر سعد کند اختر ما

شمع درویشی ما را چه غم از باد غرور
گر ز خاک سر جمشید بود ساغر ما

خوش نماید ز تو **مجذوب** که در کوچهٔ عشق
خاکپائے همه کس باشی و تاج سر ما

اتمام ردیف الف از ب تا ی آینده

رباعیات عجز

بسم اللہ الرحمن الرحیم

(۱)

آن شاہ قمر شگاف با آن ہمہ شاں — از وصف تو پُر بود دلش چوں قرآن
از خانہ کعبہ آمدی سوئے جہاں — چوں نام خدا کہ از دل آید بزباں

۲

شد مہر علیؑ برائے دلہائے جلی — در حفظ چو قرآن مجید بغلی
در قبر چو از خدا بپرسند زمن — گویم کہ امام اوّلم ہست علیؑ

۳

آن شاہ کہ معراج سخاوت کف اوست — در روز جزا صف کریماں صف اوست
بخشید کفش آنچہ بخود داشت گمان — دریائے نجف نمونہ از کف اوست

۴

برتر ز خیالِ ما علیؑ پایۂ تست — لطفِ ازلی تمام سرمایۂ تست
خورشید بروز حشر ازاں پست شود — تا فاش ببیند کہ در سایۂ تست

۵

ہر چند علیؑ را ز نبی رنگ بروست — گر فرق کنی میانِ ایشاں نہ نکوست
آں شمع کہ روشن شود از شمعِ دگر — ہر چند از دست روشن اما چوں اوست

دنیا بتو عرض ماه تا ماهی کرد (۶) پیش کرمت چه شد که کوتاهی کرد
احسان تو و بهشت را پایان نیست بخشندگی بکام دل خواهی کرد

۷

شاهے که خداست یار در سینهٔ او از نور نبیؐ است روشن آئینهٔ او
در سینه کعبه همچو دل کرد مقام او دل شد و خانهٔ خدا سینهٔ او

۸

بے مهر علیؑ ز دل تو ایمان مطلب از خانه کافران تو قرآن مطلب
شاها تو گدائی از گدائے او کن انگشتر ملک از سلیمان مطلب

۹

تا جا به علیؑ سپرده پیغمبر ما خالی ره دین نگشته از رهبر ما
با آنکه نبیؐ سایه نمیداشت بخاک کم هیچ نشد سایهٔ او از سر ما

۱۰

دین آر بدست از پے دینار مرو از دیدن ناز رخ چو طفلان ز کار مرو
بے تحفه ز پیش اهل منصب مگذر با دست تهی بر سر بیمار مرو

۱۱

زان مے بخورد زاهد پاکیزه خیال کان نشئهٔ دیرین نشئهٔ وبال است وبال
اے مایهٔ زرق و شید و تزویر بگو جز خون تو در جهان چه چیز است حلال

۱۲

درگاه تو یا علیؑ شهان را کافی است این قبله نماز آسمان را کافی است
از روشنی مهر ز مهرت پیداست یک ذره ز مهر تو جهان را کافی است

روزے دو سہ دست و پا کشائند ترا
تا از بد و نیک آز مائند ترا

گرد تو فلک حصارے از آئینہ ساخت
تا ہر چہ کنی ہماں نمائند ترا

۱۴

روزے کہ زبیم جملہ را دل خون است
منکر بگناہ ما کہ چند و چوں است

گر پائے حساب در میاں مے آید
غفار ز قہار بسے افزوں است

۱۵

از آہن و نقرہ و طلا بے کم و کاست
شد فہم کہ در کار ترش لعل بہاست

چوں رحمت حق از ہمہ در کار تر است
ارزاں تر از و یقین نباشد پیداست

۱۶

گاہ از نفس سینۂ سوزاں پیداست
گاہے ز نگاہے گرم خوباں پیداست

با آنکہ نہفتہ رخ بصد پردۂ راز
در ذرہ چو آفتاب تاباں پیداست

۱۷

مجذوب قناعتے کہ یزداں بتو داد
ہاں سلطنتِ ملکِ سلیماں نتواد

تا جاں داری ز غیرِ مطلب مطلب
زاں کس بطلب کہ مطلب جاں نتواد

۱۸

از مرتبۂ نبی شرف وارد حسن
از رنگِ رخِ علیؑ شغف وارد حسن

یکرا ز نہاں دریں دو دل جلوہ گر است
یعنی کہ دو آئینہ یکف وارد حسن

باقی رباعیات آیندہ

ناظرین دیوان مجذوب قلمی مورخہ ۱۰۶۶ھ میرے کتب خانہ میں موجود ہے۔ کلام مثل دیوان حضرت حافظ شیرازی ہے۔ چنانچہ خود مجذوب کا دعوے ہے۔ اور فی الحقیقت یہ دعوے زیبا ہے۔ ؎

نسبت شعر من و حافظ بگویم با تو چیست
ہست انگشتے کہ کار سبحۂ صد دانہ کرد

ایضاً

بشعر دلکش مجذوب تا کہ گوش کند
دراں مقام کہ حافظ برآورد آواز

بالفعل مجموعہ غزلیات ردیف الف مکمل حاضر خدمت ہے اگر اس کی قدردانی ہوئی تو انشاء اللہ مکمل دیوان طبع ہو جائے گا۔ مجذوب صاحب کا نام اور استاد کا نام معلوم نہیں۔ غزلیات کے سوا قصائد بھی قابل دید ہیں۔ اگر یہ دیوان آج تک ایران وغیرہ میں طبع ہوا ہے تو ناظرین براہ کرم مجھ کو مطلع فرمائیں۔ تاکہ مکرر طبع کی ضرورت نہو ورنہ میں حتی الامکان ضرور کوشش کروں گا کہ یہ دیوان مکمل طبع ہو جائے۔ بشرطیکہ مقبول خاص و عام ہو۔ بالفعل بہر کے ٹکٹ ارسال فرما کر غزلیات ردیف الف طلب فرمایئے

والسلام

راقم حکیم میر نادر علی رعد دواخانہ چیتا پور کن میر کاظم علی محلہ قطبی گوڑہ حیدرآباد دکن بمکان حکیم میر نادر علی اس پتہ سے بھی یہ کتاب بقیمت بہر مل سکتی ہے۔ غزلیات نادر حصہ اول بہر حصہ دوم ۱۰ ترجمہ قصص العلما ۲ حصہ عصر مع محصول

گر شمارِ خاکساران تو داند آفتاب
در شمارِ ذرّه باشد که ناید آفتاب

ذرّه پروردن شود معلوم شاهان را که چیست
گر بخاک آستانت رخ نساید آفتاب

در قیامت ترسم آن رنگش نماند گرد مے
در پناهِ سایهٔ لطفت نباشد آفتاب

بر فلک شانِ تو ظاهر چون نماز انبیا
بر فلک حکم تو جاری چون دعائے مستجاب

یک نفس دریائے جودت گر نباشد موجزن
آسمان از بینوائی آب گردد چون حباب

عارضت قرآن و شکت آیه هائے رحمت است
خاطرت کرد آیهٔ رحمت ز قرآن انتخاب

آبروئے هر گناهے را که باشد ضامن است
بهر هر بیمارے زان رو دوا باشد گلاب

شد ز بور آلِ پیغمبر کتابت را لقب
تا سر آمد همچو بسم الله شد بر هر کتاب

فتنه را دست از حصار این دعا ها کوته است
پیشتر از آسمان بود این دعا ها مستجاب

آبروئے باغ جنت تشنه اشک تو بود
تا نگردید کے بخندد انجمن ها را سحاب

مار ها افتاده بر جان جحیم از دشمنت
همچو مار از پوست بیرون کرده خصمت را عذاب

خوش بعزت این غزل مجذوب را جاداده است
در نظر ها همچو خاکِ آستان بوتراب

شد ز دیوانِ هدایت چارده بیت انتخاب
مطلعش پیغمبر آمد حسنِ مطلع بوتراب

بود حسنِ حسنِ مطلع آنکه از نور حجاب
آبروئے هر دو عالم بود چون ام الکتاب

هست آن برهان قاطع شهوار کائنات
مطلع این چارده بیت بلند انتخاب

آفتاب عارضت از رخ چو بردارد نقاب
سر زند از مشرقِ هر ذرّه چندین آفتاب

پُر شود از نقشِ پیشانی زمین چون آسمان
تا نهد پائے سعادت چون تو شاهی در رکاب

در رکابت پادشاهان را نمود ذره نیست
کے کواکب را وجودے هست پیش آفتاب

می شتابد آسمان نے روز میگوید نه شب
تا بسر پوید بکام دل تو هم در رکاب

راتیت همراه نصرت قد علم سازد ز جا
چون دعائے کز تهٔ دل بر لب آید مستجاب

باقی آینده

کاتب سید رفیق شاه گیلانی

نسخه خوب کلام مرغوب نظیر دیوان خواجه حافظ شیرازی یعنی دیوان مجذوب تبریزی

الموسوم به

دیوان مجذوب

سنه ۱۰۶۶ هـ

از ردیف ب تا خ مع متفرقات

منقول از کتبخانه حکیم میر نادر علی صاحب رئیس حیدرآباد دکن دواخانه یونانی

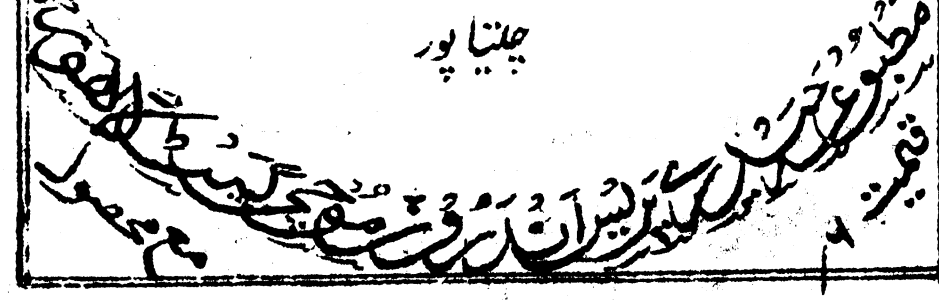

چلتیا پور

بسم الله الرحمن الرحیم

سمند عمر چو صرصر تکست و برق شتاب
خوش آنکه از مے گلگون شویم مست و خراب

ازین سرای دو رو چون ضرورت است رحیل
نه شرط عقل بود غصه خوردن از هر باب

زبیم خواب عدم چون نمی توان آسود
همان بهست که مستان شویم از می ناب

نه فکر خانه دنیا نه آخرت دارد
چهانه کرده به همت جنون خانه خراب

بیا بخلقه میخانه تا بدانی چیست
شعور آدم خاکی و نسیض عالم آب

بیا بزمزم اسیران آب و گل ساقی
به مُی عمارت دل کن زین جهان خراب

دلم ز مهر جمالت بگونه ایست بالم
چنانکه هیچ غمی از غمان عالم تاب

بغیر من که بطرز تو آشنا شده ام
کسے بلطف جفائے ترا نکرده حساب

ز کامیاب لبت دل که میتواند برد
نگاه خضر نیفتد بدام موج سراب

جمال وصف ترا جز بخواب نتواں دید
بچشم عاشق بیدل اگر نیاید خواب

بنوش باده و آسوده باش چون مجذوب
ز قید سبحه و سواس زهد و فکر کتاب

گفتمش تا کے دهد لعلت فریب
گفت دل خوش دار گفتم یا نصیب

گفتمش درمان درد هجر چیست
گفت شاکر باش با یاد حبیب

گفتمش درد جدائی مشکل است
گفت آسان است در دست طبیب

گفتمش چون میتوان وصل تو یافت
گفت نزدیک است امّا با شکیب

گفتمش عقل و دل و دین باختم
گفت ترک غمزه کرد آنها کنیب

گفتمش یاد غریبان خوش نماست
گفت از شاهان نباشد پُر غریب

گفتمش آئینه شد دل از گداز
گفت وصلم رو نماید عنقریب

گفتمش مجذوب مے نالد مدام
گفت مے باید بنالد عندلیب

شب عید است وہای وہوی شراب
ماہ را خوش ببین بروے شراب

با کلید ہلال باز کشاے
در میخانہ را بروے شراب

محتسب را اگر شعورے ہست
دار و البتہ آرزوے شراب

آنچہ از خم نیافت افلاطون
میتواں یافت از سبوئے شراب

عقل را صرفہ در رمیدن ہاست
تند و تلخ است بسکہ خوئے شراب

بسکہ از زہد خشک متنفعلم
ہست امیدم آرزوے شراب

روزگارم ہمہ بہ مستی رفت
پارۂ ہم بجبست وجوئے شراب

چند آلودۂ ریا باشی
پاک کن دل بہ شست وشوئے شراب

از تو مجذوب تازگی دارد
مجلس درس و گفتگوئے شراب

لعلت کند ار مست و خرابم چہ تعجب
مے گر فگند در تب و تابم چہ تعجب

بحریکہ سبالب بود از گوہر مقصود
گر دادہ بکف دُرِّ خوشابم چہ تعجب

چوں خضر محبت ہمہ جا راستیم دید
گر راست برد بر سر آبم چہ تعجب

عمریست کہ بیت الحزنِ مشم براہیم
گر گم شدۂ خویش بیابم چہ تعجب

وصل تو بجز خواب کسی را ندہد دست
گر خشم کند از مژہ خوابم چہ تعجب

خضرے چو توکل شدہ در عشق دو چارم
گر راہ نیفتد بسر آبم چہ تعجب

آن نشوخ کہ بیمار غمش مرگ ندارد
از لب دہدار قند و گلابم چہ تعجب

در میکدہ ام زہد ریا رفتہ بتاراج
گر دل برود از دست شرابم چہ تعجب

گردیدہ سطرلاب دلم جام جہان بین
گر نیست تعلق بہ کتابم چہ تعجب

مجذوب کسے را کہ دل از کف نہ ربودند
گر منع کند از مے ناب چہ تعجب

صفا گر چہرہ پرداز نکوئیست — حیا آئینہ دار روئے سرخ روئیست
حیا چوں نور جاں در چشم دارد — حیا چشم و چراغ خوبروئیست
بخوش رنگی حیائے گلعذاراں — گل سرخ گلستان نکوئیست
گل سرخ از حیا صد برگ باشد — گل رعنا تنک برگ از دو روئیست
چو بے باکاں مخند اے گل کہ پنہاں — سخن چین صبا در عیب جوئیست
مگو بلبل چرا پُر میزند حرف — خوشا ہنر را ہنر بیہودہ گوئیست
بگو بر خویش نازد غیرت عشق — کہ خوش خلقی ز خوباں تند خوئیست
ازاں با ذوق مستی آشنائیم — کہ مے را یک ہنر ہم راست گوئیست
سیان خلق چشم از خلق در پوش — کہ در خلوت نشستن عیب جوئیست

نگویم حرف یاراں را چو مجذوب
کہ دائم صرفہ ام در صرفہ گوئیست

افتادگی تو سرفرازیست — ایں سجدہ اگر کنی نمازیست
اصل ہمہ طاعت نماز است — باقی ہمہ قید احتراز است
عمرے کہ گل از نماز شب چید — چوں روز بہار در دراز است
از ماہمہ عجز و انکسار است — از وے ہمہ کبر و بے نیاز است
از خورد و بزرگ بے رضایش — ہر کار کہ می کنند باز است
یارب بگفتی شکستہ دل باش — دریاب کہ وقت دل نواز است
عزم سفر حجاز دارم — موقوف بلطف کارساز است
توفیق طواف کعبہ دادن — کے کار عراقی و حجاز است

مجذوب شکسته باش و شاکر
چون شیوهٔ دوست دلنوازیست

شراب ارچه اے شیخ نامش بد است
سخا و شجاعت کدامش بد است

ہنرہائے مے چوں شمارم مدام
چہ نقص ار بگوئی تمامش بد است

ز ہر پیر دنیا چو فرمودہ اند
کدامش حلال و کدامش بد است

بیکبارگی ترکِ دنیا مکن
کہ در مذہب ما حرامش بد است

ہنرہائے زر بین و زر خرچ کن
کہ بُت کردن و احترامش بد است

بزر میتوان باغِ جنت خرید
زر از بخل زردار نامش بد است

چہ لافی ز ہنگامۂ خاص و عام
کہ پند ترا خاص و عامش بد است

ز مردی بود دشمنِ خشم و کین
ولے با نکویاں دوامش بد است

پناہِ تو مجذوب شاہنشہی است
کہ کین با غلام غلامش بد است

نیست یکدل کز خدنگ چشم مستش خستہ نیست
رحم در سر کار این ترکان ترکش بستہ نیست

از بہشت وصل جانہا این منادی میکند
وائے بر جان کسے کز عشق ما دل خستہ نیست

زور دیگر چرا باشد دراچشم کشاد
من کہ میدانم ز فیض تو ہرگز بستہ نیست

دور نشانی کردۂ مجذوب اما پیش من
ہیچ مطلب ہیچ بیت این غزل جستہ نیست

با آن گل خودرو کہ عیانش نتوان یافت
داریم بہاری کہ خزانش نتوان یافت

فریاد کہ افتادہ سر و کار دلم را
با عربدہ جوئے کہ زبانش نتوان یافت

آن گنج کہ پیدا و نہان در طلب اوست
پندست کہ پیدا و نہانش نتوان یافت

خضر از رہ دوری طلب چشمۂ جان کرد
پنداشت کہ در کنج دہانش نتوان یافت

تا نام و نشانز انشناسیم که مجذوب
بدنام کسے شد که نشانش نتوان یافت

شکر خدا که باز دمم خوش در آمد است
یارم ز در در آمد و این لطف سرمد است

سر کرده آمدی بسرم با هزار ناز
نازت همیشه باد که لطفت سر آمد است

گر گویمت که لطف نمودی خوش آمدی
ترسم بهانه سازی و گوئی خوش آمد است

لطف تو لطف تست نگویم چرا کم است
جور تو جور تست ندانم چرا بد است

لب تشنهٔ مفرح یاقوت لعل تست
این حقه تهی که سراپا ز بر جد است

اے گل بیا که با خس و خاشاک این چمن
چون عندلیب شیفتهٔ کار من خوشا مد است

زاهد غاز دروزه بسیار ظاهر است
پاکیزه صنعتے است ولے کم در آمد است

در کار خود اگر چه جنون است ذوفنون
مجذوب ما ست آنکه دریں فن سر آمد است

به مستی ازاں گریه ام عادت است
که باراں بجا چوں بود رحمت است

نم اشک عاشق با مید وصل
نشانِ نمایاں ایں دولت است

به مے کن علاجِ غمِ روزگار
که ایں خصم بسیار کم فرصت است

ز مردانه گیها حیا سرخ روست
ز رنگش توان یافت بے علت است

ازیں دور مقصود خورشید و ماه
همان آفتاب قمر طلعت است

چه خوش گفت پیرے به مجذوب ما
که از هر دو جانب ادب عزت است

صد آن دیوان کجا باشد که گرد ولیست او
میسر آن مجلس که باشد کاسمان هم مست او

چرخ اگر دریا شد و اختر چو ماهی صد هزار
چیست آن دریا کر ایں چرخ مشبک شصت او

دوش در میخانه حرف از اختیار و جبر شد
پیر ما گفت اختیار هر کسی در دست او

نیست او را جور و ما را هم غمی از نیست نیست
هست او را لطف و عالم را نظر بر هست اوست

گر زنِ قمری بگویم در کمند طوق کیست
آنکه در باغ وفا سرو سهی بالست اوست

نشئهٔ ساقی نه بخشد گر شراب کوثر است
هر کجا باشد کلید عیش ما در دست اوست

سر بآزادی برآرد در دو عالم همچو سرو
هر که در باغ محبّت روز و شب پابست اوست

نغمهٔ بالا بلندان تا قیامت قائم است
این قیامت ها همه تعلیم چشم مست اوست

در نیابد گر ز جا مجذوب را شعر بلند
جلتش تمکین بی انصاف طبع پست اوست

بیدلے را که ز دل غافل نیست
بخدا غیر خدا در دل نیست

دل ناپاک بحقیّت عشق
گر نه مرد است چرا قابل نیست

ز رنگ آئینه ز خود میگیرد
جز خودی پیش خودت حائل نیست

حاصل میکده ها گفتی چیست
آنکه در مدرسه ها حاصل نیست

یک قلم نیست بدیوانه قلم
هر که دیوانه نشد عاقل نیست

شهد امید بود تلخی صبر
زهر در کاسهٔ ما قاتل نیست

یافت تا مشکل ما باده فروش
پیش ما گفت بیا مشکل نیست

سعی زاهد نشود بی حاصل
گر عبادت برما باطل نیست

بدعا کوش که در پیش کریم
تحفه به ز کف سائل نیست

گر ز میخانه نه جنبد مجذوب
ما چه گوئیم باو جاهل نیست

سینه ام را دیدن روئے تو پاک آئینه ساخت
مه سکندر را بفکر انداخت تا آئینه ساخت

چون نتابد نور مهرت از جبین آفتاب
کے تواں این مهر تابان را نهان در سینه ساخت

یار آمد تازه شد عهد و غم دیرینه رفت
کار ها ربط قدیم و خدمت دیرینه ساخت

ریختم اوراق را چون برگ بر آب روان
تا دلم در سر خیالت را روان در سینه ساخت

چون فلک پیچیده بودم با حساب سال و ماه
تا جنون آمد سر اسر هفته را آئینه ساخت

حرص دنیا در هلاک تشنه‌گانش چون سراب
آبروئے خویش را هم برد در دل کینه ساخت

قوت دل وام ازان کس کن که در باغ وفا
همچو به بار نگ زرد و خرقه پشمینه ساخت

لطف را موقوف استغفار آدم کرده اند
در گنه مارا دلیر آن توبه پیشینه ساخت

آنکه دل را مخزن گنجینهٔ اسرار کرد
بیزبانی را امانتدار این گنجینه ساخت

قدرت آئینه پرواز در دل مجذوب ما
میتواند هر نفس صد نه هزار آئینه ساخت

مرو به صومعه کانجا شگفتگی عار است
سرے به میکده ها کش ببین چه در کار است

کسیکه گفت دریں روزگار عیش کم است
اگر به میکده رامش و هند بسیار است

ازان بشاهد و ساقی و باده و مطرب
شدم رفیق که گفتند چار نا چار است

دلا بس است همین دانشت ز علم نجوم
که ملک فیض شب از دیده ها نمی بیدار است

ز رنگ رفته نشان دل شکسته مگیر
گواه خاطر بیمار رنگ بیمار است

فریب طاعت بسیار زاهدان نخورید
رواج کار فروشنده با خریدار است

امید بے عملان در هوائے باغ بهشت
خیال خام تهی دست و سیر بازار است

مگو ترا بکدامین عمل دهند نجات
چو کار با کرم افتد بهانه بسیار است

ز درگهت بجفا سر نمی کشد مجذوب
بخاک پائے تو اقرار بنده اقرار است

مارا چه غم که ناز تو بیحد و غایت است
شکر خدا که لطف تو هم بے نهایت است

باید شکایت از دل ناساز خویش کرد
جائیکه نیم شکر به از صد شکایت است

عاقل بجائے غصه همان به که مے خورند
هشیار و مست را چو تقرب عنایت است

مفتی کہ گفت آنچہ نگفتند از حدیث
قربان همین دلکہ صحیح الروایت است

حیرت کمن ز واعظ و تبعیت عوام
این زہد خشک مین چہ سریع السرایت است

واواعظ سیان حلقہ مستان او سپہر
پیریست زندہ دل کہ مدارش حکایت است

پیوستہ راہ میکدہ امن است آشکار
ورہا نشادہ اند سخن در ہدایت است

ہائم ز جنگ محتسب و شیخ دہر نیست
نازم بہ می فروش کہ کارش حمایت است

آں ہدیہ کز تو لطف خدا میکند قبول
آن تحفہ محبت شاہ ولایت است

مجذوب اگر شدم ز تو ہم پُر گناہ تر
شکر خدا کہ لطف خدا بے نہایت است

ہوائے میکدہ ام باز در سر افتادہ است
ہزار شکر کہ کارم باین در افتادہ است

بکنج صومعہ خود را چرا کنم محبوس
مرا کہ گوشۂ میخانہ خوشتر افتادہ است

ز بوسہ چون نکنم درگہ ترا لبریز
در آستان تو ام کار بر سر افتادہ است

بتاج شاہ بگوئے صبا بہ سرگوشی
کہ گوہر از نظر ما مکرر افتادہ است

بدستم این قدح سبز را حقیر مبین
ز مردیست کہ از تاج سنجر افتادہ است

چہ از رنگ شہان رخ نمود آئینہ را
ازان زمان کہ ز دست سکندر افتادہ است

بداغ لالہ سیاہی اگر زند ہنر است
بدست غنچہ چہ شد پارۂ از افتادہ است

بصحن میکدۂ ما کہ قاف تا قاف است
بیا کہ سفرۂ احسان سراسر افتادہ است

ز حرص مور چہ غم سفرۂ سلیمان را
تو عمر خواہ کہ روزی مقدر افتادہ است

نظر بہ عیب نداریم دہ نمی بینیم
نگاہ ما بہ تماشائی دیگر افتادہ است

ز آستانۂ میخانہ سر مکش **مجذوب**
شگفتہ باش کہ کارت باین در افتادہ است

ہر کرا تشنۂ وفا از لیست
ما ہمچو مجذوب از سگان علیست

لب لعلت کلام ناطق ماست
مہر روئے تو مصحف بغلیست

دل یک ذرہ نیست بیمہرت — ہمہ جا نور آفتاب چلیپست
ہر کرا با زبان یکیست دلش — دست در دامنش بزن کہ ولیست
بے فروغ است علم بے عملاں — وائے بر آنکہ علم او عملیست
ترک دنیا برائے دنیا کرد — زاہد آنجا کہ رفت و غلیست
قلم اختیار ما با ماست — حرف در نقطہ ریزی از لیست

وصف مجذوب پیش ما چہ کنی
ہمہ شناسیم از سگان علیست

ناز از تو خوش بباشد لطف از تو مطلوب است — از تو بدنمی آید ہر چہ میکنی خوب است
آفتاب تابان را با تو ہیچ نسبت نیست — ماہ پارہ چون گردد ہفتہ مطلوب است
بادشاہی بے عشق در میان ندارد ہیچ — وصلتے کہ بخشد کام در کنار محبوب است
وصل فیض شب خواہی ترک خواب راحت کن — با حبیب نگردد رام وانکہ کاہل و خوب است
عرض حال مشتاقاں نالہ میتواند کرد — این نہ شیوہ عاشق این نہ کار مکتوب است
ہوشمند این مجلس از قیامت ایمن نیست — طرفہ گردش چشمی در کمین آشوب است
در حساب چون از مد لطف بے نہایت را — بیحساب مشتے خاک از کجا کہ محسوب است

کوئے و اقربش بازبان کہ یکیست باشد
بے ریا اگر خواہی آن دعای مجذوب است

پرتو رخسار ساقی بر شراب افتادہ است — یا بہ لعل آبداری آفتاب افتادہ است
ساقیا این بادہ حمر است یا لعل مذاب — یا ز عکس عارضت آتش در آب افتادہ است
عارضت را طرہ شبرنگ دارد در میان — یا بچوگان بلند آفتاب افتادہ است
زلف شب را کردہ دور از جمال آفتاب — تا بیکجانب ز رخسارت نقاب افتادہ است
بادہ نوشی گر ندارد رشک با زاہد بگو — از کجا آتش بجان شیخ شباب افتادہ است

پر ملاف از دفتر دانش که در میخانه ها
بار ها این صرف بمعنی در آب افتاده است

تا به صحرای قیامت در بیابان امل
بر سرم تشنه چون موج سراب افتاده است

نالهٔ مستان درین ره کم ز استغفار نیست
گریهٔ هم پیش دعای مستجاب افتاده است

چون نسازم قبلهٔ گاه خود در میخانه را
بارها کارم باین عالیجناب افتاده است

جبههٔ مجذوب نورانی تر است از آفتاب
تا رهش بر آستان بوتراب افتاده است

فغان از انم زخم دل که دل پر غم ازدست
دو دستم با همه عالم که همه عالم ازدست

آنچه حسن است که دل میبرد از شاه و گدا
آنکه آنرا نتوان داد نشان آن هم ازدست

لطف عامش همه کس را به همه درد دواست
اهم زخم بهر دل که رسد مرهم ازدست

رو بدرگاه کسی آر که رو داد ترا
پیش آنکس مکشا لب که لبت رادم ازدست

در سراپای خودت بین و خدا را بشناس
که بسی تعبیه در خاک بنی آدم ازدست

کار او کن که همه کار ازو گردد راست
دل باو ده که بسر زلف بتان پر خم ازدست

آتش عشق مرا کرده به از آب حیات
آنکه چون شمع دلم گریه کنان خورم ازدست

آنچنان با غم عشقت دل بازی خورمن
شده خورسند تو گوئی که مگر عالم ازدست

دیو مکار به تلبیس سلیمان نه شود
ملک ازان است که از روز ازل خاتم ازدست

نظر تنگ گدا را خبر از جامی نیست
سلطنت بنده شاهیست که جام جم ازدست

پیش مجذوب تو ویرانه و آباد یکیست
هر که دست از همه عالم بکشد عالم ازدست

دارم هزار مژدهٔ خوب از زبان دوست
خیر است کام ازلب شکر فشان دوست

روزی شنیده ام که مرا برده است نام
شادم که نیست هیچ غلط در زبان دوست

میگفت دوستی که دوئی کفر دوستی است
شکر خدا یکیست دلم با زبان دوست

از دوست مطلبم بخدا غیر دوست نیست
این ما جرا میانِ منست و میانِ دوست

بے نالہ راہ نیست کسے را بدر گہش
آنجا نیست در میانۂ مستان نشانِ دوست

لطفش بہر کہ ہر چہ دہد بے بہا دہد
عالم تمام مفت خور ند از دو کانِ دوست

افتادہ رو بخاک کہ ہر ذرۂ ز خاک
عمریست بر سر آمدہ در آستانِ دوست

ہم صحبتے کہ در نفسش بوئے دوست نیست
گر جاں بود کہ دوست ندارم بجانِ دوست

ناکردہ فرق دوستی و دشمنی زہم
کفر است شکوہ از دلِ نامہربانِ دوست

گفتی چہ کرد سرو کہ آزاد و خورم است
کاریست راست آمدہ در بوستانِ دوست

از تحفہ گدا بہ گدا رحم می کنند
این نیم جاں چرا نہ کنم جانفشانِ دوست

آب حیات از لب مجذوب می چکد
برخوردہ تا لبش بلب آستانِ دوست

گر بہ ام را شفقے عشقِ من و حسنِ تو ساخت
چوں عقیقے کہ سہیلش زد و بر قدش پرداخت

گریہ لعلیست کہ از شرم عقیقت شدہ آب
یا شرارے ز رخت جست کہ یاقوت گداخت

عشق در لوحِ دلم باز بہ یک مد قلم
نقشِ دیر و حرم و طرحِ خرابات انداخت

خورم آن دل کہ بروں از ہمہ جا جائے تو شد
روشن آن چشم کہ تا دیدہ ترا فرد شناخت

عالم از رشکِ دلے سوخت کہ با داغ تو سوخت
ہمچو من کار کسے ساخت کہ با درد تو ساخت

دست بر زلفِ بلندت دلم آسان نکشید
دستہا در دلِ شب بر کمرِ عرش انداخت

آنزماں کار قیامت ز قضا آمد راست
کہ سہی سرو بلندت علم سبز انداخت

ہمچو خورشید بہ صحرائے قیامت بروم
بہ ہماں سایہ کہ سرو تو باین خاک انداخت

عشق تا دید کہ با دل نظرے ہست ترا
غیرتش آتش سوزاں شد و بر دلہا تاخت

مدعی را سر فرماں بری عشق نبود
عذر بدتر ز گناہش ز نظرہا انداخت

شمع دل تا نہ شود شعلۂ ادراک جنون
از گل تیرہ چہ داند قلم صنع چہ ساخت

جز خجالت ز غلط بازی خود هیچ نبرد | آنکه بالعرف خود را بتو دانسته بناخت

همچو مجذوب کسے را دل آگاه دهند
گر جبینش بجز این در در دیگر نشناخت

تا حجاب نور برقع بر جمال از نور بست | عشق را رسم ادب بر سینه دست از دور بست
از تجلی چشم گستاخ هوس بے بهره بود | احتیاط آن غنچه را با سنگ کوه طور بست
عشقبازی کار هر بازنده و حلاج نیست | آفرین بر خیال خام خود منصور بست
چشم ظاهر بین ز سر جام جم آگاه نیست | ظرف کم وسعت چه ظرف از باده انگور بست
آسمان روشندلان را مانع معراج نیست | کے تواند پرده های چشم ره بر نور بست
عشق کوه بیستون را نرم تر از موم ساخت | تا نگوید شش طلسمی کوه کن بازو بست
هر کرا از زلف محبوبے پریشان خاطر است | واعظ ما هم دل خود را بزلف حور بست
تا نباشد بار منت تنگ چشمان را گران | حرص چابک دست کوهے را بدوش مور بست
ناوک بهرام تا مژگان بچشم کور دوخت | دیده اش را همچو چشم گور خاک گور بست
با شراب ناب کن بیماری دل را علاج | پیر ما دائم باین آتش تب رنجور بست

گرچه شد مجذوب یار از ما بما نزدیک تر
باید از روئے ادب بر سینه دست از دور بست

با تو یوسف طلعتان را اشیوهٔ اعجاز نیست | ماه نخشب را فروغ ماه گردون باز نیست
ماه گردون باز هم پیش تو ماه نخشب است | سحر اگر بر آسمان رفته است چون اعجاز نیست
آب حیوان لبت سر چشمهٔ لطف خداست | آن دهانرا هم بجز سر خدا هم راز نیست
از همائے اوج حسنت چون دهد بیجا نشان | آنکه چون عنقائے عشقت لامکان پرواز نیست
آسمان پیش از کواکب ماه طلعت دیده است | هیچ یک چون آفتاب عارضت ممتاز نیست
خون نشان رخسار آتش رنگ برهان حیات | این همه تابنده کوکب بے کواکب ساز نیست

دل بهر عالم که شد آوازهٔ حسن تو بود
معجز داؤد را این قدرت آواز نیست

شوق رخسار تو در ها بر رخ جنت گشود
بی نصیب آن دل که این در ها بر و بش باز نیست

سینه صافان را به از افلاک داری در نظر
هر نگاهی محرم این پرده های راز نیست

رو کن آن دل کز غم عشقت نباشد سینه ریش
بشکن آن آئینه کز حیرت نظر پرداز نیست

چون کمان خمیازه پی در پی بیاض کشید
هر که از جان بر دل خصمت غمت ناوک انداز نیست

در نیاز و ناز تاج فرد دال همت راز جا
دل بعبد پیشه بستن شیوهٔ شهباز نیست

بازرا بیداری شب میکند کامل شکار
چشم باز عاشقان کمتر ز چشم باز نیست

چند از حال گنه گاری که چون مجذوب ما
نا بلد از التفات معصیت پرواز نیست

بر درش از سجده ریزی هیچکس را عار نیست
آبرو جز خاکساران را دریں دربار نیست

گر تهی دستان ببازی هم به قیمت میخرند
ور زر افشانی خود میسر اینچنین بازار نیست

با گنه گاران کرم را التفات دیگر است
حجتی روشن تر از توفیق استغفار نیست

عالم جان سیر ها دارد گر از تن بگذری
در میان ما و جان حائل جز ین دیوار نیست

از گلے شاید کرد بوئے آشنائی مشتمم
چون هوس چشمم بآب و رنگ این گلزار نیست

زشت رو با گور بهتر سازگاری میکند
زان گریزی دارد و نیا را زدنیا دار نیست

بهر مردارے کز و البته خواهی زود شد
این همه فکر تلاش و خود کشی در کار نیست

هر کسی را در جهان مشغول کارے کرده اند
در میین عاقلان دیوانه هم بیکار نیست

طینت بد خلق را رنگینی ظاهر شود
هیچکس را چشم بر نقش و نگار مار نیست

گریه تا درد نباشد کے بزور آید بدست
آه ازاں ارزنده گوهر ها که در بازار نیست

مطلب از شاه خراسان کن طلب مجذوب وار
پادشاهان را درین در از گدائی عار نیست

فیض در مسکن درویشان است — عیش در دامن درویشان است
شاه کو عرض تجمل نکند — با دلشاهی فن درویشان است
خاتم دست سلیمان چو نگین — چشم بر خرمن درویشان است
فتح شاهان جهان در عالم — از دعا کردن درویشان است
قصر فردوس که غم نیست در و — بی سخن مسکن درویشان است
نمکین زمزمهٔ ذکر خفی — بلبل گلشن درویشان است
آنچه شاهان بدعا می طلبند — در دل روشن درویشان است
آنچه نماز کند مرد از زن — کهنه دلق تن درویشان است
آنچه بر قامت مردان زیباست — خلعت من درتن درویشان است
هیچکس خصم نگردد با هیچ — همه جا دامن درویشان است
عنقریب است که زر ها به جهان — همه در دامن درویشان است
شاه من گوشهٔ بی توشهٔ فقر — وادی امن درویشان است
خاک شو تا که بر افلاک شوی — سرکشی رهزن درویشان است
مگذر از کوچهٔ دونان که بخیل — همچو سگ دشمن درویشان است

فیض آگاهی مجذوب مدام
از دل روشن درویشان است

هر سری را به تمنای تو سودائی هست — از تو در دیدهٔ هر ذرّه تماشائی هست
بوفائی تو که در خاطر بی تشویشم — کافر عشقم اگر چه تو تماشائی هست
مدتی شد که دل از غیر تو پرداخته ام — گر قدم رنجه کنی گوشهٔ تنهائی هست
ذرّه نیست که خورشید در و پیدا نیست — چشم باکن اگر ت دیدهٔ بینائی هست
طی این مرحله بی همرهی خضر مکن — نیست این بادیه کز وی نه بدریائی هست

نه همین قطره براه تو بود قطره زنان
بحر را هم ز گهر آبله پائی هست

ترک دیوانگی از طعنه مردم نه کنم
شهر اگر تنگ شود دامن صحرائی هست

منشین بی مے و معشوق بامید بهشت
حوصله از میکده بیدرد دگر جائی هست

غم نا آمده امروز چرا باید خورد
نقد فرصت مده از دست که فردائی هست

عیب پوشی کن و جا در همه دلها میکن
چشم بینائے تو اگر خبر از جائی هست

آبروی طلبی گریه کن و دل خوش دار
بهتر از گریه مگر توشه فردائی هست

باز ابر نوبهاری یاد مستان کرده است
چشم بد دور آسمان را خوب نیسان کرده است

باد نوروزی چه افسون میدهد یارب که باز
در دمی از نو به صد کس را پشیمان کرده است

خوش تماشائیست در عالم که شور نوبهار
عالمی را باجنون دست و گریبان کرده است

تا شود هر روز داغ عندلیبان تازه تر
شاخ گل در آستین صد غنچه پنهان کرده است

چشم ساقی هر نگاهے را نگاهی میکند
میفروش امروز مے را سخت ارزان کرده است

باده گلگون بساغر ریز کیں چرخ کبود
خاکها در کاسه سرها فراوان کرده است

بر عروس دهر بے بنیاد هرگز دل مبند
کے وفا این بیوفا با عهد و پیمان کرده است

می بدست آور که نتوان با زبان تقریر کرد
آنچه با خضر و دم این آب حیوان کرده است

در دل ویران و هند آن گنج پنهان افشاند
عشق هم زین آرزو صد خانه ویران کرده است

راحت ما را بحکمت دیده در آزار ما
آنکه در عشق خود را عین درمان کرده است

با تو گویم دل کدامین دلبر از **مجذوب** برد
آنکه پنهان با دلم لطف نمایان کرده است

فغان که رفت جوانی و وقت کار گذشت
گلے ز عمر نه چیدیم و نوبهار گذشت

نشد که صبح وصالے بروی ما خندد
شبے بروز نکردیم و نوبهار گذشت

بیا که بے تو امید است خواب آرامم
بیا که عمر نگاهم در انتظار گذشت

بیا که گشت تهی بے تو چشم از خوناب
بیا که فصل تماشائے لاله زار گذشت

شگفته ام چو گل از رنگ زعفرانی خویش
همیشه فصل خزانم به از بهار گذشت

بحشر چون همه را چشم بر عنایت اوست
خوش آنکه دوش بامی و نگار گذشت

مرد بخواب که آهوئے فیض پروحشی است
مرد که تا ره برهم زدی شکار گذشت

اگر بهائے ره عشق پر خطر ناک است
پیاده شو که توانی به از سوار گذشت

قبای فتح بقا بر تنش مبارک باد
که چون من از سر این دلق مستعار گذشت

بکیش اهل توکل یقین مسلمان نیست
مدار هر که ز اندیشهٔ مدار گذشت

بروزگار کسے خنده زد که چون مجذوب
گرفت دامن صحرا و از کنار گذشت

خنده دارد لبش کز آب حیوان خوشتر است
میبر دل را بآئینے که از جان خوشتر است

نشتر غمزهٔ حسن پر کن چشم گریان مرا
گر دلت را سیر دریا با چراغان خوشتر است

از پریشانی نیم آزرده خاطر جمع دار
بسته زلف پریشان هم پریشان خوشتر است

محرمی جز دل مدان از نهار سر عشق را
راز آن گنج نهان چون گنج پنهان خوشتر است

خون دل را نعمت الوان شمارد شاکرین
داغ دل را هم اگر سازی نمکدان خوشتر است

نیست معلوم که از خلق جهان خوشحال کیست
اینقدر دانم که حال می پرستان خوشتر است

عشقبازی با لباس عاریت عار است عار
با گریبان دست با دست دگر یاران خوشتر است

خاطرم مجذوب ازان شاد است با بخت رسا
کز بهشتم رونمهٔ شاه خراسان خوشتر است

یکچند هوس باز رو لعل و گهر آویخت
عشق آمد و از هر مژه ام صد هنر آویخت

در زیر و زبر نام من امروز بلند است
عشق است که منشور مرا بر بدر آویخت

در کام تو شیرین بود از عشق مزن لاف
کے دیده کسے شعله که با نیشکر آویخته

هر جا للے را هوس دیدنِ دل شد
گردید جهان را و باهل نظر آویخت

افروخته با آتش پروانه رخ شمع
آن شعله دل بود که با بال و پر آویخت

خوش وقت اسیرے که بامید شهادت
با دامن صیاد بصد دست در آویخت

هر سبزه که در باغ جهان نشو نما یافت
خار بست که با دامن درویش در آویخت

بگریز ز مردم اگرت میل قریب است
کز هر چه رمیدیم بما بیشتر آویخت

دانی چه بود بخت خداداد تو مجذوب
عشقے که بدامانِ دلت بیخبر آویخت

هر شیشه که گشت به سنگ آشنا شکست
غیر از دلم که تا زورت شد جدا شکست

گفتی دلت کجاست چه دانم که شیشه
افتاد در کجا بزمین در کجا شکست

زلفت شکن بروے شکن گر نمی فتاد
کے می فتاد این همه در کار ما شکست

این بحر بیکران چه بلا شد که زد رقم
هر سو که رفت رنگ رخ ناخدا شکست

رنگ شکسته زیب پریشانی دلت
پیوسته خوشنما ست بزلف دوتا شکست

هوشم ببتے ربود که طرز نگاهِ او
با یک کرشمه تو به صد پارسا شکست

زاهد سرت زباده ناب نگشته گرم
کے میتوان بسعی طلسم ریا شکست

دشمن شکستن دل ما گر فته سهل
غافل ازان که فتح شود بهر ما شکست

قانع نه ٔو گرنه بیک صبر میتوان
صفرائے صد هزار هزار اشتها شکست

مجذوب فتح ما همه جا در شکست ماست
مے خور که شیشه دل ما هم بجا شکست

حسن آتش عاشقی آتش تماشا آتش است
تا تو معشوقی مدار چشم دل با آتش است

از جمال آتشین روئے که آتش می چکد
چشم پوشیدن بلا ذوق تماشا آتش است

چون کنم چون روز عید است و وصالے زاده او
صبر زهر قاتل و عرض تمنا آتش است

گر بصد بیتابی پروانه باشم دور نیست
جامهٔ گلگون که من دارم سراپا آتش است

حسن و عشقم هر دو مشغول تماشا کرده اند
دیده با طرح چراغان است دل با آتش است

رهنوِ دیر مغان و وادیٔ ایمن یکیست
آنچه اینجا بادهٔ ناب است آنجا آتش است

رحم بر پروانه کردن در حقیقت دشمنی است
استقاش با سمندر طینتان با آتش است

گوهر تاج شهان را مایهٔ حسرت مکن
گرچه آتش می چکد امروز فردا آتش است

اشک مجذوب مرا هر خس چه میداند که چیست
در نظر هر چند خون ناب است اما آتش است

کام دل از فیض جستن در دل شبها خوش است
سیر دیدار دلبر محجوب را تنها خوش است

چون صراحی بیدل آتش بجان افتاده
سینه بینش دل پر آتش و دیدهٔ خون بالا خوش است

هر طرف سر دی بصد تمکین خرامان کرده اند
سرکشی یعنی همین از عالم بالا خوش است

تا نظرها را کنی تسخیر چون آب زلال
ظاهر و باطن ترا بانیک و بد پیدا خوش است

از بزرگان شیوهٔ کوچک دلی پرخوشنماست
خویش را نادان شمردن سخت از دانا خوش است

صحبت نیکان کند بدرا ز بدنامی خلاص
لاکر تنها کفر شد پیوسته با الا خوش است

میل دنیای دنی از اهل بینش بدنماست
عاشق این زشت بد رخسار نابینا خوش است

غصهٔ دنیا بقدر مال دنیا میدهند
تا نگوئی حال دنیا دار در دنیا خوش است

ماه و خورشید و زمین و آسمان از بهر ماست
قصر حور و جنت فردوس هم با ما خوش است

قطره های خون بد در دیدهٔ مجذوب ما
در نظرها چون چراغان لب دریا خوش است

هر چه خواهد دلت بخواه از دوست
همه در قبضهٔ تصرف اوست

از کسے لاف دوستی مشنوند
که نخواهد ز دوست غیر از دوست

لاف را امتیاز کن از عشق
که دلیری نه قوت بازوست

لالهٔ داغ عشق کم یاب است — گر آن باغ لاله خوشبوست
عشق در پرده پرورش یابد — مغز بالا بخویشتن در پوست
دل معشوق بستنت هوس است — آن بدست بتان سلسله موست
عشقبازی باختیار تو نیست — تا کرا عشق دوست دارد دوست
عیش شاهان ز کیسه فقراست — آب شیرین بحر از لب جوست

یک زبان و دو دل مشو مجذوب
تا بدانند دشمنی یا دوست

میگذشتم زدر میکدهٔ سبحه بدست — دیدم افسوس کنان بیخچهٔ باده پرست
گفتم ای کافر شوخ اینهمه افسوس تو چیست — گفت افسوس ازان توبه که خواهیش شکست
گفتمش نے غلطی من بپی کاری دگرم — گفت پیش آئی که هشیار غلط کرد نه مست
من نباشم تو بگو چون نکنم ترک صلاح — من نباشم تو بگو چون نشوم باده پرست
به شکر پاشی او چون نکنم سبحه نثار — با دانهمی او چون ندهم دل از دست
دل ز کف دادم و ساغر زدم و مست شدم — چکنم بود همین قسمتم از روز الست
این فسانه است مرو میکده و بیخچه مپیچ — این بهانه است که ساغر زدو زنار که بست
دل اگر هست بغیر از تو کسے در دل نیست — دل اگر نیست بغیر از تو درین خانه که هست
صوت پردهٔ دل جز سخن زیبائی تو نیست — از ازل روئے چنین داد چنین صوت بدست
دل نشین نیست شهنشاه غمت را همه دل — خورم آندل که در و نقش غمت خوب نشست
آفرین بر قلم قدرت استاد ازل — که به یک قدر سزا این همه را بر هم بست

رو بر و با تو نشیند همه جا چون مجذوب
هر که با خاطر جمع از همه جا دل بتو بست

پیمانه بکش چه جائے بیم است — اندیشه مکن خدا کریم است

پیمانه پُر از امید واریست — این باغ همیشه خوش نسیم است
صوفی بسخا که تا در دوست — یکراه طریق مستقیم است
بیراه مرو که راه بی راه — چاهیست که آن سرش جحیم است
آن کهنه کتاب کیمیا را — بفروش بمی که پر سقیم است
با فلسفیان تمام یونان — شد غرق عدم خدا حکیم است
هشدار که منکر قیامت — از شاهد آن دلش دو نیم است
از راه بروں مرو که رفتی — اندازه پاسه گلیم است

مجذوب مکن کناره از مے
اندیشه مکن خدا کریم است

گناه و غفلت و مستی اگرچه حالی ماست — ولے کلید شفاعت بدست والی ماست
چرا پیاله نگیرد دلے بخاطر جمع — که تحفه کرم دوست دست خالی ماست
پیاله گیر و کرم کن که یک نشان کرم — حکایت ملک و صولت مثالی ماست
کجاست مطرب خوش لهجه تا برغم فلاں — بخواند این دو سه مصرع که شعر حالی ماست
باختیار تو کردند زهد و رندی را — هزار مسجد و میخانه در حوالی ماست
ازان به سلطنت فقر خویش می نازم — که چشم قناعت فشان مخزن لآلی ماست
کمال فضل بشر اعتراف نادانی است — بخود کمال مبر دان زبے کمالی ماست

ز هر کمال ترا این کمال بس مجذوب
که گفته دوست فلاں رند لا ابالی ماست

گنج گنج فراغ درویش است — زر خوش سکه داغ درویش است
کرم پادشاه شاه و گدا — روز و شب در سراغ درویش است
نکشد بیم جاه در ره عشق — دل روشن چراغ درویش است

دل که روشن کند نماز شبش — گوهر شب چراغ درویش است
آن فراغت که شاه می طلبد — وقت گنج فراغ درویش است
خواجه گو پر بباغ خویش مناز — آسمان صحن باغ درویش است
مگذر از کوچهٔ خسان که خسیس — همچو سگ بید باغ درویش است
ذکر پنهان شراب صاف دل است — فکر بر اصل باغ درویش است

دل دیوانه در جهان مجذوب
گنج گنج فراغ درویش است

پادشاهی کین رواق لاجوردی برفراشت — زین تماشا در نظر لطف خود و حرم تو داشت
قاف تا قاف جهان گسترده شد خوان کرم — جا بجا آماده شد شاه و گدا را شام و چاشت
عیب پوشی های لطفش میکند هر روز عزل — آن دو ناظر را که شب آگاهیش را برگماشت
آفرین بر کلک آن نقاش نقاش آفرین — کاین همه تصویر بی مانند هم در پرده داشت
این تماشاخانه را دریاب و شکر چشم کن — تا ببینی قدرتش آنجا چه صوت ها نگاشت
منزل عقبی ست آن تا هر تنی با خود چه برد — مزرع دنیاست این تا هر کسی اینجا چه کاشت
رند از کار آگهی تا داشت خورد و شکر کرد — سخت جانی سالها جان کند تا مرد و گذاشت
عاقبت آن عاقبت اندیش را باشد بخیر — کز جهان رفت و به نیکی در جهان نامی گذاشت

ساعت توفیق ما مجذوب هرگز بد نبود
کوکب اقبال ما هم طالع تیمور داشت

چون تو پی فریادرس یا مستغاث — سوختم فریادرس یا مستغاث
مانده ام در گنج غم نالان و نیست — جز تو ام فریادرس یا مستغاث
مطلبم دارم بفریادم برس — مطلبم اینست و بس یا مستغاث
التماسم را قبولت آرزوست — هست اینهم ملتمس یا مستغاث

جد علینا یا غیاث المستغیث
هب لموسانا القبس یا مستغاث

بے نیازم کن زعشق دیگراں
فارغم کن از هوس یا مستغاث

باد گلشن محو گشت از خاطرم
بسکه ماندم در قفس یا مستغاث

هر کسے امیدوار است از کسے
نیست مارا جز تو کس یا مستغاث

وقت رفتن آنقدر هوشم بده
تا بگویم آن نفس یا مستغاث

تاب آتش نیست مشت خاک را
رحم کن بر خار و خس یا مستغاث

رحم کن بر ناله مجذوب ما
چون توئی فریاد رس یا مستغاث

پیوسته گرد عارضت آن زلف پرشکنج
پیچیده چون خیال پریشان بفکر گنج

آنکس که نقل لذت دروتومی کند
گوئی بعمر خود ننشنیده است نام رنج

خوش آنکه انتخاب کند همدمی چومے
خوش صحبت رسا و خوش آواز نکته سنج

تسخیر دل چرا نکنم با زبان خویش
چون من که برده راه بگنج و کلید گنج

کس شیشه را بشیشه دیگر چرا زند
بیجا دمے زخویش مرنجان و خود مرنج

خوبان شهر بین که زهم میبرند دل
هر یک چو ماه چارده با صد هزار غنج

این نورها ز پرده یک نور شد عیان
چون از یکے دو تا و سه تا تا چهار و پنج

مجذوب ما مگو که پریشان فتاده است
زلف تو هم فتاد و شکن بر شکن بر شکنج

ساقی بیا که مست شویم از شراب صبح
دانسته که دشمن بخت است خواب صبح

آغوش کے ز خواب گران میکند تهی
بختے که رخ نشست مگر در رباب صبح

هرگز بخاطرش نه رسد آرزوے خواب
بختے که شسته چهره خود با گلاب صبح

بیدار هیچ کس نکند بخت خفته را
بے های های گریه و با آب و تاب صبح

خندان لب و شگفته رخ و سینه صاف باش
آنگه جهان بگریه از آفتاب صبح

خواهی که مدعا بدعا آوری بدست
با دردهای دل بکنی انتخاب صبح

از فیض صبح گاه همین نکته ات بس است
کز روئے آفتاب کشاید نقاب صبح

ساقی شتاب کن که جهان را ثبات نیست
غافل مشو ز جلوه شام و شتاب صبح

در گردش آر جام و صبوحی و شکر کن
کز خواب شب دو چار نگشتی بخواب صبح

از فیض ناله سحر و گریه های شب
اقبال من نمود جمال از نقاب صبح

مجذوب خواب صبح بدشمن حواله کن
هرگز کسے مراد نیابد ز خواب صبح

ساقیا خنده زد صباح صبیح
آنچه داری نهال بیار صریح

مے بساغر بریز و بخل مکن
یادگیر از من این حدیث صحیح

همه چیز تو خوب و بانمک است
کل شیء من الملیح ملیح

همه کار رقیب نازیباست
کل فعل من القبیح قبیح

بسته ام دل بلعل جان بخشت
جسذا عمر خضر و روح مسیح

چکنم با تو درد دل اظهار
گریه و ناله گفته اند صریح

همه دانند دل ز من که ربود
من بیدل چرا کنم تصریح

صبح وصلت کجاست تا بینم
روئے خندان آن صباح صبیح

من و میخانه که چون دل صافت
اکوان شکر است و معدن تسبیح

پا ز زیر مغان مکش مجذوب
قسمت میدهم بروح مسیح

طالع کو که چون صبا گستاخ
گشتم آن طرهٔ دوتا گستاخ

بخت آن کو که چون سر زلفت
سر گذارم ترا به پا گستاخ

نیست گستاخیم زبے ادبی
کردہ لطفت چنین مرا گستاخ

خلعت وصل کو کہ ہمچو قبا
تنگ در برکشم ترا گستاخ

تا گدا التفات وا نکشد
نشود پیش پادشا گستاخ

التفات تو دادہ رہ بہ نسیم
کردہ زلف تو شانہ را گستاخ

پردہ بے رقیب خندہ مکن
بے ادب را مکن بہ ما گستاخ

بدلم غم نخواندہ مے آید
باشد البتہ آشنا گستاخ

در مقامے کہ آبروادب است
رد نیابد بہ ہیچ جا گستاخ

بدعا کوش کاندریں درگاہ
ہیچکس نیست جز دعا گستاخ

بے ادب گفتگو مکن مجذوب
نہ برد بہرہ از حیا گستاخ

از دنبالہ باقی آیندہ

رباعیات مجذوب

گذشتہ سے پیوستہ

۱۹

آہم کہ نہفتہ ہا دہوئے دارم
با پائے شکستہ جستجوئے دارم

مجنونم و با سگ تو در گفت و شنید
با خویش ہمیشہ گفت و گوئے دارم

(۲۰)

رخسار تو کردہ کفر و دیں را ہم فرق
چوں مہر کہ غرب را جدا کردہ ز شرق

از تیغ تو دیں عیاں شد از ظلمت کفر
چوں راہ کہ در شب نمایداز برق

۲۱

مجذوب دگر مجوش از راه محیط
خاموش که قطره نیست دمساز محیط
اے چرخ تو هم ز کبریا بے خبری
در گوش صدف نگنجد آواز محیط

۲۲

دست تو چها که با در خیبر کرد
بازوئی تو دست چرخ را بقوت برکرد
انگشت تو شد کلید درهای بهشت
غیر از تو که کرد آنچه پیغمبر کرد

۲۳

بر خاک نظر کرد که زر می سازم
بر آب گره زد که گهر می سازم
چون دید که در جهان نمی گنجد حسن
دل برد که عالم دگر می سازم

۲۴

تا واهمه را ز دل نکردیم بدر
این راه خطرناک نرفتیم بسر
تا دیده پر آب بشد چون گرداب
در بحر وجود خود نه کردیم سفر

۲۵

زنهار که رخ نتابی از درویشان
تا نور نباشی از دعائے ایشان
رمزیست خط و دانه گندم یعنی
نصفے از تست نصفے از درویشان

۲۶

تو غافل ازانی که ترا آنی هست
بشناس نشان خود ترا شانی هست
بر گرد تو چرخ حلقه زد هار صفت
پیداست که با تو گنج پنهانی هست

۲۷

تا دیده ام از غم تو گریان نشود
دریا بر خم ز فیض خندان نشود
غم نیست که شد دلم پریشان ز غمت
باید که غمت ز دل پریشان نشود

مجذوب ز فکر بیش و کم سوخته ایم
از دست هوس ها به ستم سوخته ایم
امروز اگر ترک غرضها نه کنیم
فرداست که در آتش هم سوخته ایم

۲۹

آن گل مگر از پرده برون می آید
کز رنگ بهار بوئے خون مے آید
آوردنِ او بهر تماشا نبرم
کاریست که از دست جنون می آید

۳۰

مجذوب بعشق خویش نازد مجنون
مستان ز قدح شاد و من از کاسهٔ خون
از قسمت خویش گشته هر کس ممنون
کُلُّ حِزْبٍ بِمَا لَدَیْهِمْ فَرِحُونَ

۳۱

دنیا که ترا بمکر بے تاب نمود
رنگے بتو هر زمان چو سرخاب نمود
گاه از شفق و گه از شب و گه از روز
گلگونهٔ سرمه و سفید آب نمود

۳۲

خواهی که همیشه با شدت نعمت و ناز
با درد قناعت کن و با سوز بساز
گر نسبت سنگ و شیشه را یافته
خواهی ز کرانه بدر آئی بگداز

۳۳

روز یکه رسی به پرسش این دل ریش
جانے که تو دادهٔ کنم تحفهٔ خویش
شاهے که بکلبهٔ گدائے گذرد
از مال خودش ناحضر آرند به پیش

۳۴

دنیا گر باغ و گر قفس بود گذشت
گر خواب خیال و گر هوس بود گذشت
بے توبه فرو برادهٔ نفس زنه کشی
کز جرم تو دوست با نفس بود گذشت

۳۵

دنیا که ترا دو روزه دارد دل خوش — یکسر سه طلاقش بده ای صاحب هُش
فلاک و عناصر بعد و سیر دهد — یعنی شوم است عقد این شوهر کُش

۳۶

روزیکه ز دهر برغرامت برویم — آلوده بصد رنگ نداست برویم
بر یاد تو از لحد رقص کنان — برخیزم و راست تا قیامت برویم

۳۷

دنیا مطلب که عور می باید رفت — نزدیک مشو که دُور می باید رفت
خالی اسباب جهان هرزه مکن — گر کوچه تنگ گور می باید رفت

۳۸

مجذوب تنک مزاج (بسیار) می باید بود — بیگانه اختلاطے باید بود
پلهاے شکسته در رهت بسته قضا — یعنے که باحتیاط می باید بود

۳۹

گل شیفتهٔ نزاکت رخسارت — نرگس بیمار نرگس بیمارت
بلبل چو گل آشفته روئے گلگوں — پروانه نثار شمع مهر انوارت

تمام شد — باقی رباعیات کرم خورده — رباعیات

قصائد مجذوب

همچو لطفت قهر غزو جاد دین و علم هست — صدق حلم و رحم و جود و فضل و شانت انتخاب
همچو جان پنهانی و پیداست فیضت در جهان — روز از خورشید باشد گرچه باشد در نقاب
آستانت را دهد عیسیٰ شرف بر آسمان — تا تو باشی شمع بالینش نه ماه و آفتاب

دوستانت را نباشد باک از هر طعن — هر خسے کے چون خرد جاں باشد در حساب
قلب لشکر تاز خصم دیو سیرت گشته پر — برق تیغت میزند بر قلب چون تیر شہاب
چون گلستان پُر شود از خندہ دست انتقام — لطف عامت چون برآرد دوستانرا از حجاب
دشمنت را موج تیغت میکند از بیخ و بن — گرچہ پُر باشد سرش از باد نخوت چون حباب
دشمنت آندم عروس بخت گیرد در کنار — کز دم تیغت کف خاکی نباشد بے خضاب

شد لقب مجذوب را در یاد دل و والا گہر
بسکہ بر فرق جہاں پاشیدہ شد دُر خوش آب

از جمالت نور قرآن را درخشان دیدہ اند — وز جبینت فر شاہی را نمایان دیدہ اند
قایم آل محمد شمع ایوان تو شد — اہل دین این شمع را دائم فروزان دیدہ اند
مہر و ماہ و بر و بحر از مشرق ایوان تو — آفتاب دین و دولت را درخشان دیدہ اند
سرو بستان ترا رو شندلان چون آفتاب — تا قیامت خورم و شاد و خرامان دیدہ اند
خواہد از شاہان حریم درگہت لبریز شد — دولتی در طالع خود خاکساران دیدہ اند
روز و شب در ذلائک شد دعائے دولتت — این رعایا ہا رعایت ہا ز سلطان دیدہ اند
انبیا کز عالم بالا نشان ہا دادہ اند — آسمان را در رہت با خاکساران دیدہ اند
سرمہ کز گرد او گرد سلیمان را بس است — خاکسارانت بیابان در بیابان دیدہ اند
آب حیوان را کہ پندارند جان آدم است — ہمچو شبط بر خاک درگاہ تو غلطان دیدہ اند
جمع یکجا دشمنانت مکر و دوزخ می کنند — لیسکہ این دل مردگان خواب پریشان دیدہ اند
دوستان در خود نمی گنجند از شادی چو مہر — عکس رخسار تو در آئینہ جان دیدہ اند
در کدامین سینہ گنجد شوکت و صف شما — اینچنین اعجاز ہا مردم ز قرآن دیدہ اند

جرأت مجذوب در مدح شما ہم از شماست
لطف ہا با یار درویشان ز شاہان دیدہ اند

اے جمالت زیب عرش و زینت خلد برین
نو بہار عالم دل رونق گلزار دین

تارخت برج دہم را از امامت داد زیب
نہ فلک را بستہ آئین زینت عرش برین

حاکمے در جائے پیغمبر چو شاہ اولیاء
صاحبے در ہر ولایت چون امیر المؤمنین

برفراز تخت شاہان چون امین جاشوی
بود چیتر بادشاہی شہپر روح الامین

ہمچو قرآن کز شعاع نور اول روشن است
آفتاب عارضت تابندہ بر عرش برین

سالہا دریائے رحمت را صدف شد آسمان
تا شود تاج امامت را دلت در ثمین

سینہ را لبریز کرد از نور مہر آفتاب
تا سلیمان وار عالم باشدش زیر نگین

دست قدرت بر در دولت سرایت کردہ نقش
ھٰذِہٖ جَنّٰتُ عَدْنٍ فَادْخُلُوْھَا خٰلِدِیْنَ

آسمان با آنکہ بے طوف درت ہرگز نبود
باز دارد در شک بر افتادگیہائے زمین

خواست عالم شاہد مہر تو باشد تا بحشر
صبح چون موسیٰ ید بیضا نمود از آستین

ظاہر از فضل شمائش بر جہان فضل شما
صاحب قرآن ازان رو خواند قرآن را مبین

زین رو ش مبارک بر جہان باشد چو صبح
نور مہرت ہر کرا باشد نمایان از جبین

صد جہان دل شاد و خرم خاک راہت گشتہ اند
چون نیارد خورد می این سرزمین دلنشین

تا ز زین تیغ دو سر خواہد بران شد از غلاف
تا بر افتد خصم جاہت یکسر از روئے زمین

بسکہ از مدح شما مجذوب شد صاحب سخن
ہر کہ بشنید این غزل گفتا ہزارش آفرین

اے جمالت آفتاب لطف و ماہ التفات
شمع ایوان رضا چشم و چراغ کائنات

روشنائی در سخاوت چون امیر المؤمنین
باہری چون حد خود در باب حل مشکلات

روز و شب در کار باشد آفتاب ہمتت
باز بر دست جوادت شست چشم کائنات

ہر کہ یکجا کردہ طوفت با امام ہفتمین
ہر دو منزل را یکے کردہ است در راہ نجات

کعبہ گر شد قبلہ روئے زمین از ہر جہت
قبلہ دلہاست درگاہ شما ہم از جہات

خاک پایت تاج عزت بر سر شاهان نهد
کے گذارد خاکسارانرا ز چشم التفات

میکند گردے ز کویت عالمے را روسفید
قطرهٔ از آب جنت بحر را سازد فرات

آفتاب از فیض درگاهِ تو شد صاحب کرم
صبح زین در میکشاید در بروے کائنات

مهر با مهر تو باج از مشرق و مغرب گرفت
در جهان مشهورتر از آفتاب ست این برات

گنج علمت تا ابد لها قسمتِ روزی نمود
کم نشد هرگز غذائے روح از آب حیات

آنکه مهرت را نداند بهتر از هر طاعتی
گو بشو وست از نماز و روزه و حج و زکات

در جهنم می گریزد مرگ هم از دشمنت
دیگر آنجا کے بجائے میرسد فکر نجات

روز بازار قیامت از تهی دستی چه باک
با تهی دستان چو احسان تو دارد التفات

بسکه از مدح شما مجذوب شد شیرین سخن
در دهن ها از خجالت آب میگردد نبات

آفتاب عارضت آئینهٔ نور خداست
مسند جاه و جلالت صدر ایوان ضیاست

در دل پاک نبی جا داشتی این روشن ست
تا خدا داند دل پاک نبی را جا کجاست

بسکه احسانت مرا منعم و درویش داد
چون دعا نامم خوشت در روشهٔ شاه و گداست

بارگاهِ تست شاها داده بار خاص و عام
یا سپهر دیگر از جوش طلا تک پر ضیاست

آسمانرا صبح و شام روضه ات وارد بیاد
از زمین تا آسمان این روضه پیر دعاست

رنگ روئے آفتاب از گنبد زرین تست
آسمانرا نور چشم قوت دل این طلاست

کز فضائے عرش زینت یافت از قندیل عرش
در میان روضه ات قندیل قدرت خوشنماست

دست قدرت بر عمارت هائے جنت کرده نقش
کین بنا از دولت سلطان علی هوئی رضاست

همچو مهر امیدواران دل به مهرت بسته اند
چون نجات هر کسے وابسته بر لطف شماست

ما اسیرانرا شدی ضامن خدا هم شاهد ست
دشمنت هیچ جهنم را نداند اعتقاد

خواهدش معلوم شد هیچ جهنم تا کجاست

چشم دادن دیگر و روشن نمودن دیگر است	گور هم داند که خاک خاک پایت توتیاست
جز خدا از عهدهٔ وصفت که می آید برون	آنکه قرآن میتواند کرد انشای آن خداست

بسکه از مدح شما مجذوب عالی جاه شد
در فلک چون آفتابش چشمه بر لطف شماست

باقی قصاید آینده

متفرقات

همین بس است بعالم نشان هستی دوست	که هر چه هست بعالم دلیل هستی اوست
بسکه شد از آرزو هر عقدهٔ حاصل مرا	رشتهٔ طول امل تلقین شد در دل مرا
چه سودا ای شیخ ازین دکان رنگین	عمل گر نیست تو برخیز و پرچین
برخوان چرخ نیست بجز چند کاسه خون	اینهم غنیمت است ازین کاسه سرنگون
تا سلامت روشوی اے راہرو	آیت الکرسی بخوان در راه رو

مجذوب والدم چو طواف مدینه کرد	محرم به حج شدیم و مناسک تمام شد
بار دگر چو بهره ز طوف رسول یافت	جانرا فدا نمود و بدار السلام شد
تاریخ جستم از خرد فیض بخش گفت	آسوده در بقیع چه عالی مقام شد ۱۰۶۶ھ
پدر را پس از فوت دیدم بخواب	که میگفت با من بهشتی شدم
شمردم پس از خواب تاریخ بود	همان لحظه من هم بهشتی شوم
چونکه در سال هزار و شصت کرد	از سعادت در نجف بختم نزول
سر بردن کرد ند از یک پیرهن	چون دو تن نوروز و مولود رسول
از پی تاریخ تا رفتم به فکر	هاتفی گفتا۔ زیارت شد قبول ۱۰۶۰ھ

باقی بردیف د تای

سید فضلی کاتب ہذا کہ چہ دگران امروز شاہ جہانی دروازہ

بعون خدائی عدم مرالغیوب و ستار العیوب

این کلام مرغوب نظیر دیوان خواجه حافظ شیرازی یعنی دیوان مجذوب تبریزی الموسوم به

دیوان مجذوب

سنه ۱۰۶۶ ھ

ردیف دال

منقول از کتبخانه حکیم میر نادر علی صاحب بے عدیم حیدرآباد دکن

مطبوعه حیدری پریس اندرون موچی گیٹ المعروف
قیمت ۸ر
محصول ڈاک

بسم اللہ الرحمن الرحیم

دگر زلفت بہر تارے اسیر تازۂ دارد
مبارک باشد اما دلبری اندازۂ دارد

تغافل تا بکے لطفے نگاہے گوشۂ چشمے
جفا قدرے ستم حدّے جور اندازۂ دارد

چہ حسن است ایں بنام ایزد و آئینہ دلہا
خیالت ہر نفس در جلوہ روئے تازۂ دارد

نپاشد تا قیامت دفتر جمعیتش از ہم
وے کز تار زلفت رونق شیرازۂ دارد

اگر سودائے لیلی بر سرت افتادہ مجنوں شو
کہ ہر شہرے بصحرائے جنوں دروازۂ دارد

مشو در بند شہرت در شوی ہم گوشہ گیری کن
کہ عنقائے قناعت ہم بلند آوازۂ دارد

تعجب نیست گر عاقل ز مرگِ خود نمی ترسد
خمار زندگانی یکنفس خمیازۂ دارد

دل مجذوب خود را با تغافل پیش ازیں مشکن
کہ در قانون خوباں امتحان اندازۂ دارد

شبے دیدار ما ہم در نظر بود
نگاہم گوش بر آوازِ در بود

بروئے ماہ با چشمِ گہربار
زدم فالے و اختر در گذر بود

طپیدن ہائے دل دیدم ز حد رفت
کہ دل ہا را زیکدیگر خبر بود

صدائے در شد و تا جستم از جا
جمال یار در مدِّ نظر بود

لبش پُر خندہ و خود بود سرخوش
نگاہش مست و دستش در کمر بود

نگاہ خیرہ عقلم تیرہ تر شد
کہ در شب آفتابے جلوہ گر بود

دعا کردم نمی دانم چہ گفتم
مرا ہم ایں قدر از خود خبر بود

دراں صورت چناں از ہوش رفتم
کہ چوں آئینہ کارم یک نظر بود

نظر مست و تماشا مست و من مست
فلک آنشب مگر جائے دگر بود

دراں بزم بہشت آئین پر نور
کہ جوش فیض از دیوار و در بود

بگوشم ہاتفے از گوشۂ گفت
کہ ایں ہنگامہ از فیض سحر بود

نشستی روبرو با یار **مجذوب**
مرا ہم ایں تماشا در نظر بود

از فیض صبح کم نیست بیدار تا کہ باشد
میخانہ نیست بے مے ہشیار تا کہ باشد

از بہر راحت خلق شب چوں بوصہ آرند
ہر کس خزد بہ کنجے با یار تا کہ باشد

ہم گنج از دوست ہم رنج ہم درد از دست ہم دل
ہم خود کند حیادت بیمار تا کہ باشد

ہر یک ازیں کم و بیش با صد ہزار تشویش
دل دادہ از کف خویش دلدار تا کہ باشد

در باغ آفرینش ہم خار ہست ہم گل
تا گل کہ چیند از گل با خار تا کہ باشد

دنیا و دین عقبی است نذر مرام حب دنیاست
بازار بے ہنر ہا ست زردار تا کہ باشد

مجذوب چوں شود شب از بہر خواب راحت
بیدار تا کہ خواہد با یار تا کہ باشد

لبت را چشمۂ نوش آفریدند
ترا با سرکشی ہمدوش کردند

قیامت را چو می کردند پنہاں
چرا سرو قبا پوشش آفریدند

شود خمیازہ کش تا حسرت از دور
قد و رفتار و آغوشش آفریدند

بقصد صبر و ہوش و عقل و ایمان
رخ و زلف و بنا گوشش آفریدند

مکن واعظ ملامت میکشاں را
کہ ما را ہم بایں ہوشش آفریدند

جنون خواہند اما ذو فنون است
شعورے را کہ بیہوشش آفریدند

بیانش را کسے جز دل نہ فہمد
زبانے را کہ خاموشش آفریدند

چہ باک از طعنہ دشمن کہ ما را
ز داغ دل زدہ پوشش آفریدند

جنونِ کاملِ **مجذوب** ما را
ازاں سرجوش سرخوش آفریدند

غمزہ اش مستان رقم برغارت ما می کند
خندہ اش خون دردلِ خضر و مسیحا می کند

زردیِ رخسار ما از رازِ دل پوشیدن است
جملہ را اظہار و ما را صبر رسوا می کند

غافل از تنہا نشیں بزم تماشا نقشہ بساط
عیش عالم را بکام خویش تنہا می کند

بے نشانے راکہ نتواں داد از جانش نشاں
ہر کہ در خود گم کند البتہ پیدا مے کند

جز لب جام جمے در نفس دوراں آفاق نیست
دیدہ ہم از دولت دل ایں تماشا میکند

قفل وسواس خرد را با جنون باید شکست
کے کلید ایں قفل درہم رفتہ را وا می کند

چرخ مینا رنگ از اسباب آفتہا پر است
خوش دل آں رندے کہ حرف جام و مینا میکند

بادہ بر دیوانہ در ہر مذہبے باشد حلال
واعظ ما غیبت **مجذوب** بیجا می کند

خوش آں کہ سبح نظر بر رخ تو باز کند
حضور قلب بدست آرد و نماز کند

حضور قلب کسے را بود کہ در قدمت
رخ نیاز بدرگاہ بے نیاز کند

رخ نیاز کسے دارد آبروے قبول
کہ روئے عجز بدرگاہ کارساز کند

کہ روئے عجز بایں درنہاد کز شادی
چناں نشد کہ بخورشید و ماہ باز کند

چناں نشد کہ شعے را بقوتِ زور و زور
شود نصیب کہ خود راز اہل راز کند

شود نصیب بآں کس کہ با دل آزاد
ترا پرستد و از غیر احتراز کند

ترا پرستد و کس آبروئے خود خواہد
خوش آں کہ روے بخاک آرد و نماز کند

ز ہر چہ جز غم یار است ہر کہ دل پرداخت
بسا کہ بر رخ دولت شگفتہ باز کند

خوش آنکہ در طلب وصل یار چوں **مجذوب**
ز ہر چہ جز غم یار است احتراز کند

مرا ہر دم بگویت شوقِ دلِ ناچار می آرد
نمیدانم کہ بیتابی ملامت بار می آرد

چہ شد سودائے عشقت بر دازکف صبر و ہوشم را
دل آتش نہادہ دیدۂ خونبار می آرد

کدامیں سرگزشت خویش را در نامہ طے سازم
جدائی بر سر عاشق بلا بسیار می آرد

شب ہجراں مگو آخر ندارد صبر پیش آور
کہ آخر صبح وصلش مژدۂ دیدار می آرد

بنازم انجمن پیرائے چابک دست یکتا را
کہ ہر دم نو گلے دیگر بایں بازار می آرد

کسے جاں می برد آخر ز دست ننگ و نامے
کہ اول بر کمال نقص خود اقرار می آرد

مدہ زنہار بر باد تکبر خرمنِ دل را
کہ ایں سیلاب آتش بار آتش بار می آرد

دل **مجذوب** را خوش حال تا دیدم نغنیم شد
کہ عشق آخر طبیبے بر سر بیمار مے آرد

خاطرت بے جا ز رسوا گشتنم دلگیر بود
حسنِ عالم گیر کے بے عشق عالم گیر بود

آمدی شاد و غم دیرینہ رفت از خاطرم
لطف بے اندازہ ات را چوں بگویم دیر بود

گر بپا بوسم مشرف گشتم از تدبیر نیست
در سرم ایں دولت از روز ازل تقدیر بود

عاشقاں را جز توکل نیست تدبیر دگر
عقل ازیں در سالہا آوارۂ تدبیر بود

در جہاں باہر کہ نشستم بدل بود دست قید
حلقۂ زنجیر ہم در حلقۂ زنجیر بود

امتحاں بسیار کردم خصم بے انصاف را
بر دلش تیر تغافل بد تر از شمشیر بود

یک مرید واعظِ ما رم رسالوسی نکرد
بسکہ آں گفتار بے کردار بے تاثیر بود

روز بازار قیامت را شبے دیدم بخواب
ہر چہ بر دم پیش غیر از عاشقی تزویر بود

باز بانِ خوش بیاں **مجذوب** عالم را گرفت
تیغ جوہر دار ہر جا بود عالم گیر بود

تا جہاں باشد جہانبانی ترا زیبندہ باد
چتر اقبالت بلند و دولتت پایندہ باد

تا گدائی میکند ماہ از جبینِ آفتاب
از جبینت آفتاب سلطنت تابندہ باد

در بیابانے کہ ہفتاد و دو ملت حاضر اند
نیک خواہت شادمان و دشمنت شرمندہ باد

خاکسارے کز تہِ دل شد گدائے درگہت
چتر شاہنشاہیش بر آسماں سائیدہ باد

دیدۂ شب زندہ داری کز جمالت روشن است
تا قیامت آفتاب سلطانش تابندہ باد

نابود صبر و وفا مشکل کشائے عاشقاں
ہمچو من جویائے وصلت ہر کہ شد پائیدہ باد

طوطیاں را تا بود ذکر مسلسل یا کریم
طوطی نطقم باوصاف لبت گویندہ باد

در پناہِ درگہت **مجذوب** را چوں آفتاب
خاطرش جمع و دلش شاد و روانش زندہ باد

دل ز دستم رفت و دین ہم می شود
صبر اگر اینست ایں ہم مے شود

ایں دلِ بے رحم تو اے سنگدل
رفتہ رفتہ آہنیں ہم مے شود

کج دلاں را بہرۂ زاں نشہ نیست
زاہد مسکین ازیں ہم مے شود

گر دلش از راز من آگاہ شد
آگہ از حُسن آفریں ہم مے شود

گوشہ گیراں را زگمنامی چہ باک
بادشاہی بے نگیں ہم مے شود

طاعتے چوں گریۂ مستانہ نیست
مے دوائے دردِ دیں ہم مے شود

نیستی قانع وگرنہ نفس شوم
کو ربا قرصِ جویں ہم مے شود

ایں قدر بنشیں کہ گردی مست خواب
فرش اگر نبود زمیں ہم مے شود

بے علاج مرگ آسائش مجوئے
آں اگر خواہد شد ایں ہم مے شود

دل بدنیا دادہ را با دین چہ کار
ہر کجا دل رفت دین ہم مے شود

ہجر را **مجذوب** وصلے در پے است
آں چناں شد ایں چنیں ہم مے شود

با شوق تو اندیشۂ ہستی نتواں کرد
با ہمت سودائے تو پستی نتواں کرد

دل خوں شدۂ لعل بست در غم جاں نیست
با ننگ خودی بادہ پرستی نتواں کرد

بے عشق ز دل نالۂ مستانہ نہ خیزد
بے بادہ دریں میکدہ مستی نتواں کرد

تا کے فگنی عشرتِ امروز بہ فردا
در دار فنائے کہ بہ ہستی نتواں کرد

یکبار جوابِ ہوس نفس ندادی
با دشمنِ خود ایں ہمہ پستی نتواں کرد

از خاک سیاہیت کہ رنگیں شدہ از مہر
اے بے بصراں خاک پرستی نتواں کرد

تا لعلِ دل افروز تو دیوانہ نواز است
مجذوب ترا منع ز مستی نتواں کرد

بجز غم تو بما در جہاں کہ پرواز د
بجز خیالِ تو با بے کساں کہ پرواز د

دراں چمن کہ تو چوں گل شگفتہ بخرامی
بہ سرو یاسمن وارغوان کہ پرواز د

دراں زمیں کہ تو با ایں جمال جلوہ کنی
با فتاب و مہ و آسمان کہ پرواز د

بہ محفلے کہ حریفان سخن بہ یار کنند
بایں شکستہ دل بے زباں کہ پرواز د

قدح بجلوہ در آمد کتاب را بہ دار
بہ محفلے کہ بود ایں بآں کہ پرواز د

جنون رفیق شد و جذبہ خضر شوق دلیل
دگر بہ ہم سفر کارواں کہ پرواز د

مگو کہ عاشقِ بے دل ز مرگ میترسید
چو در میاں نبود دل بجاں کہ پرواز د

شراب و عشق بیغما چو دست بگشایند
بنام ونگ دگر زاں میاں کہ پرواز د

ز فکر اندک و بسیار غم **مجذوب**
جنوں کہ ہست بہ سود و زیاں کہ پرواز د

چشم مستے باز ہوشم را بیک پیمانہ برد
طاق ابروے دگر دل از کفم مردانہ برد

باز ابروے فگند از طاق دل محراب را
گردشِ چشمے دگر مستم سوے میخانہ برد

قامتش در جلوہ آمد تا دلم را در ربود
خوش بہ تمکیں آمد اما سخت بے تابانہ برد

آنکہ نامش گاہ عارض گاہ گل گہ شمع بود
دل ز من طاقت ز میں صبر از پروانہ برد

با دفا کیشاں نمیدانم چرا دیر آشناست
آشنا روئے کہ دل از محرم و بیگانہ برد

قبلهٔ خود کرده ام خاکِ درِ میخانه را
طاق ابروے کهٔ برمم بردر میخانه برد

بستهٔ زلفِ تو کار سبحه و زنار ساخت
محو دیدار تو فیض از کعبه و بت خانه برد

چون بگردِ حلقهٔ مستان نگردم من که دوش
صد جهان زنگ از دلم یک نالهٔ مستانه برد

نقش می باید کشاد کار با تدبیر نیست
اے بسا جاهل که نزد عاقل فرزانه برد

نے غم دنیائے دون دارد نه بیم آخرت
راحت کونین را مفت از میان دیوانه برد

عهد و پیمان هر که چون **مجذوب** با پیمانه بست
همتش از پیش کار خویش را مردانه برد

مجموعهٔ بیداد تو چون ناوک دلدوز
یک مصرع دلچسپ غریبنده ندارد

آزرده ازانم که دل آزردن اغیار
وابسته بلطفیست که پاینده ندارد

یک سجدهٔ مقبول نجات دو جهان است
آن کیست کز و جبههٔ شرمنده ندارد

اندازهٔ هر ذره چنانست که بایست
آن کیست کز و خلعت زیبنده ندارد

از خویش بنالید ز خورشید جهان تاب
خفاش که تاب رخ تابنده ندارد

مجذوب که طول املش کرده هوس ناک
گویا خبر از گنبد گردنده ندارد

دیده پر خون شد بدل دیگر نمیدانم چه شد
آب این سر چشمهٔ احمر نمی دانم چه شد

گردش چشمے بیک پیمانه هوشم برد و رفت
تا بدور افتاد آن ساغر نمی دانم چه شد

گفتمش تا دید مست عقل و دل و دین باختم
گفت دیگر گفتمش دیگر نمیدانم چه شد

در محبت محضر عاشق دل پر داغ اوست
من ازان داغم که آن محضر نمیدانم چه شد

اضطراب روز محشر را شبے دیدم بخواب
چون بیاد آمد غمت محشر نمیدانم چه شد

تیغ اسکندر سراسر ملک دنیا را گرفت
ملک آن ملک است اسکندر نمیدانم چه شد

خیمهٔ درویش را در سایهٔ طوبی زدند
چتر شاهنشاهی سنجر نمی دانم چه شد

پیش ازیں **مجذوب** آہنت داشت تاثیر دگر
تیغ آں تیغ است و آں جوہر نمیدانم چہ شود

بے شوقِ تو کے واقفِ اسرارتواں بود
بے لطف تو کے از تو خبردارتواں بود

مشغول تو در کعبہ و بتخانہ تواں گشت
در ذکر تو با سبحہ و زنار تواں بود

با درد تو از منت کونین تواں رست
با کوہِ گرانِ تو سبکسار تواں بود

از لذت دیدار تو گر سیر تواں شد
در حلقہ مستانِ تو ہشیار تواں بود

دانستہ بدام تو فتادیم کہ چوں دام
پیش تو بصد چشم گرفتار تواں بود

در راہِ تو چوں کار بافتادگی افتد
پیش ہمہ کس در ہمہ جا خوار تواں بود

رنجور تو حال دلِ رنجور تو دارند
با درد تو از درد خبردار تواں بود

با شوقِ دل افروز تو مجذوب تواں گشت
با نور رخت قاسم انوار تواں بود

مجذوب بہ یارے گذرد عمر تو خوشنود
از عمر چرا ایں ہمہ بیزار تواں بود

عاشقی را بنا نباید کرد
یا حذر از بلا نباید کرد

بدعائے تو گر فراغت نیست
از دعائے وفا نباید کرد

شکرِ شکر را نہ کردہ نہار
خونِ دل ناشتا نباید کرد

آنکہ پا بر سرِ طمع زدہ است
سر ز پایش جدا نباید کرد

آزمایش نکردہ مردم را
آشنائی بنا نباید کرد

یا گروہے کہ آشنا گیرند
خویش را آشنا نباید کرد

نیک را نیک دان و بد را بد
تا بگویم چہا نباید کرد

با نکوکار دم نباید زد
شرم از بے حیا نباید کرد

یکزباں و دو دل نباید بود
شکوہ ہا از دعا نباید کرد

آه دل خستگان بلائے خواست
ایں بلا را زجا نباید کرد
دیدن روے خوب عیش دل است
عیش خود را قضا نباید کرد

شکوه از ما تو مے کنی **مجذوب**
سر ایں حرف وا نباید کرد

ماہے کہ لب نوشش خاصیت جاں دارد
بے یاد لبش بودن البتہ زیاں دارد
گر خلد بریں خواہی پیداست سر کویش
ور آب بقا جوئی در کنج دہاں دارد
یارب بہ چہ زیبائی از خانہ شود طالع
آں مہر کہ دیدارش مہ را نگراں دارد
دریاب زیارت کن دلہاے پریشاں را
اینست نشاں ایدل گر دوست نشاں دارد
گر ماہ بہ زیبائی منظور جہانے شد
منظور دل مستاں ماہیست کہ آں دارد
ہرگز نبود از جا آسایش سلطانش
آں را کہ غم عشقت در ائے جہاں دارد
آں گنج کہ پنہاں است از غایت پیدائی
بیروں ز مکاں در دل پیوستہ مکاں دارد
آں درد کہ درمانش در داست ہماں در داست
در پردۂ ہر جورے صد لطف نہاں دارد
آں را کہ زبان و دل با یک جہتاں کج باخت
او داند و شاہے کو تیغ دو زبان دارد

ایں نشو نما **مجذوب** بے شوق بکارے نیست
عشق است کہ آدم را پیوستہ زیاں دارد

ہر چند تماشا ز غرورش نتواں کرد
شادیم کہ دوری ز حضورش نتواں کرد
پیدا اگر از غایت قربش نتواں دید
گم نیز ز بسیاری نورش نتواں کرد
سودائے تو درد لیست کہ درماں نہ پذیرد
درد تو بلائیست کہ دورش نتواں کرد
غم نیست ازاں غم کہ علاجش نتواں یافت
فریاد ازاں دل کہ صبورش نتواں کرد
چشمے کہ نشد عاشق و بیتاب نہ گردید
بیدار صد نفخۂ صورش نتواں کرد
آں را کہ خرام تو ز رفتار بر آورد
از جا دگر از جلوۂ حورش نتواں کرد

بے ربط نہ فہمی سخنِ اہلِ جنوں را
دریست کہ حالی بہ شعورش نتواں کرد

بے درد چہ پرسی سببِ گریۂ **مجذوب**
برخیز کہ از کار ضرورش نتواں کرد

دردمنداں تو از درد دوا یافتہ اند
زہر نوشانِ تو از زہر شفا یافتہ اند

عاشقانِ چشمِ نیاز از ہمہ جا دوختہ اند
تا کہ گم کردۂ خود را ہمہ جا یافتہ اند

نگذرد از آب و ہوائے درِ میخانۂ عشق
خورمِ آناں کہ درو نشو نما یافتہ اند

سالہا گشتہ مقابل مہ و خورشید ہم
تا دو آئینہ زیک نور صفا یافتہ اند

طاقِ ابروے تو بر اہلِ نظر حق دارد
قبلۂ راست ازیں قبلہ نما یافتہ اند

دلِ درویش بدست آر دنشاں گیرو برو
خرمِ آں قوم کہ راہے بخدا یافتہ اند

وقتِ مرغانِ گلستانِ قناعت خوشباد
کہ ز بیرنگی خود برگ و نوا یافتہ اند

تا پریشاں نہ شوی خاطرِ جمعت ندہند
بیدلاں ایں نظر از زلفِ دوتا یافتہ اند

با بتاں مطلبِ دل را بزباں عرض مکن
تا گذشت است بخاطر بہ ادا یافتہ اند

منکرِ گوشہ نشینانِ خرابات مباش
تو چہ دانی کہ دریں گوشہ چہا یافتہ اند

خاکسار در میخانۂ دل شو **مجذوب**
دردمنداں ہمہ زیں خاک شفا یافتہ اند

مژدہ ایدل کہ پیکِ جاناں میرسد
پیک جاناں است و خنداں میرسد

پیشِ مورے با نوازش نامہ ہا
ہدہد ملکِ سلیماں میرسد

باز بر درویش از درویشِ دوست
خلعتِ آں شاہ شاہاں میرسد

راہرو را تا بناشد ہمتے
راہ دورش کے بہ پایاں میرسد

بر جفائے عشق اگر صبرت دہند
درد بے درماں بدرماں میرسد

تا بہ بے برگے نسازی با خزاں
کے سرو برگت بسساماں میرسد

صبر اگر باشد بداد عندلیب
گل گلستان در گلستان میرسد

چشم من آخر بفریاد دلبت
گردے از درگاہ سلطان میرسد

حرص بر ما کار مشکل کردہ است
ورنہ رزق ہر کس آسان میرسد

تا جہاں باقیست از خوان کرم
قسمت گبر و مسلمان میرسد

ہر کہ از سر بگذرد **مجذوب** وار
بر سرش البتہ جانان میرسد

روزے کہ فلک در خم چوگان تو گردد
باید دو جہاں عرصۂ میدان تو گردد

خورشید جہانگیر شود نقش نگینت
چوں دوش فلک تخت سلیمان تو گردد

بیدار شود فتنۂ غوغائے قیامت
باید ہمہ جا از پے جولان تو گردد

خورشید قیامت کہ زوالش نتوان یافت
آرام گہش مشرق ایوان تو گردد

در بندگیت ہر کہ قدیم است ہماں است
مرتبع ہماں بندۂ فرمان تو گردد

از راز دل خصم کہ چوں آتش خار است
آگاہ مگر برگۂ پیکان تو گردد

عیشے کہ شمر دست غنیمت دل خود را
میخواست کہ تا حشر ثنا خوان تو گردد

خضر از طلب چشمۂ حیوان نکند دست
تا باز جوان از لب خندان تو گردد

ناچار فلک دامن گسترده بچیند
روزے کہ پر از نعمت احسان تو گردد

مجذوب تو نوروز و شب عید نداند
آنروز کند عید کہ قربان تو گردد

مژدہ ایدل کہ یار مے آید
غم مخور غمگسار مے آید

دیدہ بکشا کہ گرد موکب شاہ
خوشتر از نو بہار مے آید

مسند دل ز غیر خالی کن
کاں شہ کامگار مے آید

صبح دولت کہ کردہ راہ دلت
آں ہم از یک کنار مے آید

گریه گفتم بکن که عقده کشاست — ناله گفتم بکار مے آید
هر کرا گریه رو دهد بے شک — نخل عمرش به بار مے آید
جانِ من بر جفائے خار بساز — که گلت بر کنار مے آید
چشمِ من خویش را معاف مدار — گریه کن کز تو کار مے آید
روزگارت اگر بناله گذشت — غم مخور روزگار مے آید
جانِ خود را فدائے جاناں کن — دیگر از جان چه کار مے آید

می کنندش قبول چوں **مجذوب**
هر که امیدوار مے آید

شب در نظرم بود که آں ماه بر آمد — خورشید مرادم به سحرگاه بر آمد
از شب نفسم بود که آں خسرو خوباں — چوں ماه برافراخته ناگاه بر آمد
خنداں و برافراخته دست و خراماں — آراسته تر از علم شاه بر آمد
همرنگ زمرد قدحے داد بدستم — کز دیدن آں دیدهٔ بدخواه بر آمد
گفتا مکن از طالع درویش تعجب — خیرست که از دستِ شهنشاه بر آمد
با خار جفا برد بسر بلبل بیدل — تا وصل گلش خرّم و دلخواه بر آمد
آهے بمراد دل پر درد کشیدم — کام دو جهانم به همان آه بر آمد
چشم از همه پوشیدم و نومید نگشتم — این کار نه با همت کوتاه بر آمد
از نیت خیر همه کس فال گرفتم — تا کام من از همت افواه بر آمد
دیدار دلِ گم شده ام گشت میسر — آں یوسف گم گشته ام از چاه بر آمد
افتادگی و مسند دل دست بدست است — عشقست که بر مسند آں راه بر آمد
بر لوح دو عالم رقم وصل کشیدند — تا قرعه بنام دل آگاه بر آمد

مجذوب نجات دو جهاں نیست حرامت

اینست که از عهدهٔ بدخواه برآمد

نه تنها فارغم کرد از جهان درد
ز قید دل خلاصم کرد جان درد

کسے با درد بیدردی چه میکرد
اگر پیدا نمی شد در جهان درد

علاج مرگ تا هر کس نداند
چو خضر از چشم مردم شد نهان درد

بغیر از درد هیچم در میان نیست
چو مغزم کرده جا در استخوان درد

بدست آرند صد دل را به یک تیر
نه بیند دست بازوے بتان درد

تو بے دردی و از دردت خبر نیست
چگویم تا ترا آید ازان درد

نگویم درد عاشق را دوا نیست
اگر با کس نمی گوئی ازان درد

علاج نالہ می کردیم **مجذوب**
اگر میداد یکساعت اماں دُورد

هر کجا صبر از دلم آهرزلف کافر کیش برد
چون تهی دستان مرا فکر محال اندیش برد

راه بے پایان این غم را بپایان برد و رفت
هر که از بسیاری آزار لذت بیش برد

هر که چون من خواست همت از وفادارستی
در طلب خواهی نخواهی کار خود را پیش برد

عقل و همت را نمیدانم کدامین بهتر است
این قدر دانم که همت هر چه کرد از پیش برد

گر نباشد این تکلفهاے رسمی در میان
میتوان عمرے بسر در خانه درویش برد

با گدا تندی نباید کرد کز بے چارگی
هر کجا شد تحفه چون آبروے خویش برد

پیش دانا سرنوشت اهل منصب روشن است
از همان آتش که مشعل دار مینا پیش برد

شیوهٔ افتادگی **مجذوب** را خوشتر فتاد
راحت کونین را منت از میان درویش برد

هر کرا روزی لطف تو رعایت نکند
گرد و عالم بدهندش که کفایت نکند

بچه دل دم زهواداری خورشید زند
ذرهٔ را که پناه تو حمایت نکند

خضر با ذره چه سازد اگرش جذبه نور
تا به سر چشمهٔ خورشید هدایت نکند

خون دل ریختن از دیدهٔ نشان هوس است
رنگ هم یابد ازین شیشه سرایت نکند

سخن عشق نکوئی بکسے نتواں گفت
بتواں گفت بشرطیکه روایت نکند

عشق را کار نه با منفعه و با دستار است
مرد آں ست کہ از درد شکایت نکند

خاک بہتر بود از تاج شہنشاہے را
کہ گدائی در شاہ ولایت نکند

چکنم گفتہ آں ہرزہ درا واعظ را
کز مے و ساقی و میخانہ حکایت نکند

واعظ از گفتهٔ **مجذوب** دل آزردہ مباش
کہ خردمند ز دیوانہ شکایت نکند

بہار آمد کہ گلشن بوے آں گل ہمچنیں گیرد
سراپائے چمن را باز در شکل ختن گیرد

دگر خاکِ شہیدانِ غمش خونہا بجوش آرد
دگر روئے زمیں را لالهٔ خونین کفن گیرد

بکویش میروم با دیدهٔ گریان و خوش حالم
چو آں مستے کہ بارانش ستزد یک چمن گیرد

بود در عشق بازی شیوهٔ پروانه استادم
بپائے آں سرازدارم کہ لطفش دستِ من گیرد

جدائی آتشے زاں در آتش ناکامیم سوزد
کہ خوش حالی غمش را در وصال او دستِ من گیرد

دل زارم شرارے کسب و خاکستر نشیں ہم شد
ہنوزم از شرارِ سینہ آتش در کفن گیرد

دراں محفل کند امید دارم شوق بے پروا
کہ کام از شمع خود پروانهٔ در انجمن گیرد

بدنیا دل نباید بست اگر از مرگ میترسی
سفر مشکل بود آنرا کہ الفت با وطن گیرد

حریف مستی **مجذوب** ما دیگر کہ خواہد شد
اگر پیمانهٔ از دستِ آں پیماں شکن گیرد

روز عید آں شوخ اگر جولاں کند
شہر و صحرا را پر از قربان کند

عاشقے شاد اند و ما امیدوار
التفاتش تا کرا قربان کند

عشق ہم میکرد از و بنال دل
تا فدائے غمزهٔ خوبان کند

نیست غفلت لاف انسانی مزن — درد باید تا ترا انسان کند
تا دلت آتش نگیرد همچو شمع — کے لبت را گریهٔ خندان کند
عجز کن تا التفات لعل یار — آتشت را چشمهٔ حیوان کند
صبر باید عاشق بے چاره را — تا دوائے درد بے درمان کند
کو جنون دشت پیما تا کسے — چارهٔ این راه بے پایان کند
محتسب را میتوان آگاه ساخت — گوش را بر نالهٔ مستان کند
بیم اگر داری ز قاضی مے بنوش — تا شرابت رستم دوران کند
کار بر بیچارهٔ مشکل مساز — تا خدا کارت ترا آسان کند
ما گنه کاریم و او صاحب کرم — حاکمست او هر چه خواهد آن کند

از وفا **مجذوب** صاحب دیده باش
تا جها از دولت قرآن کند

یک رنگ ترا کجدل و ابلق نتوان کرد — حق را به فسون باطل و احمق نتوان کرد
توفیق بدل جذبه دهد ورنه دلے را — با جیله مقید بتو مطلق نتوان کرد
تا محمل دل کعبه رواں را نکند گرم — خود را به صف قافله ملحق نتوان کرد
سر مشق بآنکس ندهند از خط تسلیم — رازے که نهاں است محقق نتوان کرد
تا دل نکنی صاف ز اسباب کدورت — آهنگ مے و جام مروق نتوان کرد
چشم طمع از خواب فراغت نتوان داشت — زم از تنه این طاق معلق نتوان کرد
انگشت نبی باید و تائید خدائی — ویبائے قمر را بفسوں شق نتوان کرد
واعظ بده انصاف که بے ربط کسے را — سر کردهٔ یک انجمن احمق نتوان کرد

مجذوب ترا وسوسه مغلوب نسازد
حق را بفسوں باطل و ناحق نتوان کرد

باز ندۂ تواں ساخت نار تار اگر نباشد
باکم تواں بسر برد بسیار اگر نباشد

بایاد دوست بودن گلگشت عاشقان است
در گلخنے تواں بود گلزار اگر نباشد

در کیش عشق بازاں رسم علاقہ کفر است
خاکے بسر تواں کرد دستار اگر نباشد

دنیائے دوں ندارد جز ایں ہنر کہ دروے
با اندکے تواں ساخت بسیار اگر نباشد

در کارخانہ صنع ہر چیز بہر کار یست
کے جلوہ میدہندش در کار اگر نباشد

عزلت چہ فیض بخشد بے اختلاط مردم
راحت چہ قدر دارد آزار اگر نباشد

نعمت ز شکر بسیار دائم زیاد گردد
زنہار کم مکن شکر بسیار اگر نباشد

واعظ بہ ہر زۂ خود چندیں مکن بفریاد
گفتار را چہ تاثیر کردار اگر نباشد

نیکو بود خموشی اما نہ ہمچو حیوان
ممتاز کے تواں بود گفتار اگر نباشد

بازم فغانِ بلبل آورد بر سر کار
کے کار میتواں کرد ہم کار اگر نباشد

باید ہمیشہ دل را در جستجوئے دل بود
باید طبیب بیکار بیمار اگر نباشد

گردد ہمہ ہنرہا **مجذوب** در جہاں عیب
لطف خدا بہ عیبت ستار اگر نباشد

مرا کہ بالب او نوبتِ سخن نہ رسد
ازیں چہ باک کہ دستم بانجمن نہ رسد

اسیر زلفِ ترا در فضا بدل چمن است
کہ دستِ باد صبا ہم بانجمن نہ رسد

بخویشتن ہمہ شب ہمچو مار مے پیچم
اگر نسیمے ازاں زلف پرشکن نہ رسد

ز دوری تو ہوسہا ست در کمین دلم
بیا کہ ملک سلیمان بہ اہرمن نہ رسد

بغیر لالہ اگر ہمزبان خود سازم
مرا کہ دست بیاران انجمن نہ رسد

بجائے سبزہ اگر سرو قامت افرازد
یکے اقامت آں سرو سیمتن نہ رسد

تا چند آب حسرتم از چشم تر چکد
خونتانہ لالہ لالہ ز داغ جگر چکد

بنما برخ چو شمع کہ با صد ہزار شوق
پروانہ وار شعلہ ام از بال و پر چکد

تا غمزهٔ تو در تب و تابم فگنده است — از پیکرم بجائے عرق بیشتر چکد
در جانم آتشست که پیکان غمزه ات — تا در دلم نشسته بروے جگر چکد
گفتم بلفظ گریه خبردار خود شوم — غافل که اشک تنگ دلان بیخبر چکد
یک شهر را به تهمت خون کرده مبتلا — اشکم زبسکه در طلبت دربدر چکد
گلزار عیش را بوطن آب میدهد — خونابهٔ کز آبله ها در سفر چکد
گر رود دعائے صبح تو البته مستجاب — گر نیم خطرهٔ اشک تو وقتِ سحر چکد

مجذوب راز عشرت گلزار خوشتر است
آنجا که خونِ دیدهٔ ما بیشتر چکد

بیا در روے تو ام سال و ماه می گذرد — بیا که فرصت عمر نگاه مے گذرد
فروغِ حسن ترا صبح و شام یکسانست — همیشه ناز تو بر نهر و ماه مے گذرد
بگوش دار که چشم از برائے دیدار است — بهوش باش که عمر نگاه مے گذرد
چراغِ دیدهٔ دل را سحر مکن خاموش — که وقت گریه و هنگام آه مے گذرد
زروئے آئینه روشن تر است بر عالم — که حکم آه تو بر صبح گاه مے گذرد
شگفته باش که دشوار و سهل این منزل — اگر گداست و گر پادشاه مے گذرد

چه شد گناه تو **مجذوب** از شمار گذشت
یقین که لطف خدا از گناه مے گذرد

تا جمالت شمع این کاشانه شد — آفتاب از جان و دل پروانه شد
تا صلا زد چشم مستت بر صلاح — صحن مسجد صفحهٔ میخانه شد
حسن در هر جا که شمعے بر فروخت — عشق هم چرخے زد و پروانه شد
دل مگو عشق مجازی باخت باخت — روزگارے کعبه هم بتخانه شد
منع مستان زاهدان بیجا کنند — قسمت از روز ازل پیمانه شد

مے بدہ تا فاش گویم یا حکیم
ہر کہ عاشق شد چرا دیوانہ شد

در رہش اندیشہ بیچارہ بود
عشق ناچار از خرد بیگانہ شد

خانۂ دل شد غمت را ہم نشیں
ماند چندانے کہ صاحب خانہ شد

شعلۂ آن دل شود شمع مراد
کز ہوائے سوختن پروانہ شد

سرگزشت دہر باشد این دو حرف
روز و شب گردید و شب افسانہ شد

گر بہار از عارضت گلہا نہ چید
باز **مجذوب** از چہ رو دیوانہ شد

خوبان اگر بحسن و صباحت فرشتہ اند
ما را ہم از وفا و محبت سرشتہ اند

مستان کہ میکشند بسر کاسہ کاسہ خوں
دل را چو داغ لالہ بر آتش برشتہ اند

در آستانِ میکدہ افتادہ آسماں
چوں شیشۂ تہی کہ بہ یک گوشہ ہشتہ اند

آوردہ اند گر ہمہ سر رشتہ ہا بدست
مستان بجستجوئے سر اصل رشتہ اند

فرماں بداں گوشۂ ابروش چوں کماں
نام و نشانِ خویش بیک گوشہ ہشتہ اند

خوش حال گریہ کن کہ دریں کہنہ کشت زار
تخمے کہ کشتہ اند با مید کشتہ اند

آنانکہ مردہ را بہ سخن زندہ می کنند
نام ترا در اول دفتر نوشتہ اند

در کار خلق پردہ دری کفر شرع ماست
ہشتیم تا کہ سبز شود آنچہ کشتہ اند

داریم صاحبے کہ سگانِ جناب او
در صورت آدمی و بہ سیرت غرشتہ اند

دور از در تو جبۂ **مجذوب** کے شود
تواں ستر د آنچہ ز اول نوشتہ اند

ہر کہ آید بدر میکدہ دیوانہ کنند
آشنا ہر کہ شود از ہمہ بیگانہ کنند

آشنایاں ہمہ گر دشمنِ جانند چہ باک
آں مباد اکہ دمے راز تو بیگانہ کنند

میکشاں را سر طاعت تو پندار کہ نیست
نیست کارے کہ بہ از گریۂ مستانہ کنند

گریهٔ کز سر اخلاص بود عقده کشاست
قطره چون پاک فتد گوهر یکدانه کنند

مایهٔ عیش دل خون شده و چشم تر است
این حدیث است که نقل از لب پیمانه کنند

خانقاهی که بسنجش نکند دخل وفا
صرفه موقف در آنست که میخانه کنند

پر بگو از پری انجمن ای واعظ شهر
بیشتر بی خردان گوش بافسانه کنند

در مقامی که به معشوق رسد شعلهٔ عشق
دوستی نیست اگر رحم به پروانه کنند

از سر کون و مکان همت مردان برخاست
تا چها شیوهٔ آن همت مردانه کنند

رفت چون کار تو مجذوب ز مستی از پیش
همره یاران هوس شیوهٔ مستانه کنند

فروغ همت خم را نه ساغر نے سبو دارد
درین میخانه هر کس جا بقدر آبرو دارد

بیا در گوشهٔ میخانهٔ ما عشق همت کن
شراب است آنکه دائم آدمی را سرخرو دارد

ز دستت تا برآید شاد کن از خویش دلها را
خدا خویش دهد این شیوه را ساقی نکو دارد

نداری گر زبان بابی زبانی عرض مطلب کن
خموشی هم درین درگاه راه گفتگو دارد

ز هر دل شاهراهی تا دیار دوست می بینم
ولی عاشق ره بسیار نزدیکی بو دارد

بجو چندانکه خود آید بدست آن گوهر نایاب
بجستن گرچه نتوان یافت اما جستجو دارد

سراسر گشته ام بازار پر از هیچ و نیارا
هوس دکان رنگینی ز خون آرزو دارد

بدشمن تا نماید جوهرت از تیغ عریان شو
که جوهر تیغ را در هر مقامی سرخرو دارد

اثر مجذوب مال گریهٔ وقت سحر باشد
که گوهر در جهان قیمت بقدر آبرو دارد

آن زمان کیں فتنه ها در عالم ارواح بود
در و بستان جنون رسم هوا قتاح بود

پیش ازان کز فقر دریا خاکدل آید بدست
عشق هم دریا و هم طوفان و هم ملاح بود

آن زمان غواص دل بودم که با صد آب و تاب
گوهر یکدانه ام در قلزم ارواح بود

پیش ازاں کز آب حیوان خضر یابد کام دل
بزم رندم را خیال لعل جاناں راح بود

تا کشاید عشق بر رویم در میخانه ها
سالها در دل زبانم ذکر یا فتاح بود

صبح وصلم تا کند چاک گریبان آشکار
ورد صبحم سالها یا خالق الاصباح بود

آگهی از راز افلاکم جنون آسان نداد
سالها سر مشق عشقم نقش این الحاح بود

گر جنون اغماض کرد از عقل جای شکوه نیست
این کتاب پر غلط کے قابل اصلاح بود

روزگار ما نبوده لم سود اگر بازار عشق
باب آں بازو تکبر زاری والحاح بود

در ازل ہم با ہمیں تیغ زباں **مجذوب** ما
دشمنان را آفتِ دل دوست را مداح بود

جمال ترا ماه تابنده شد
جمالش درخشان و تابنده شد

نهفته است رخسار خود را بهشت
مگر از جمالِ تو شرمنده شد

جمالِ تو اقبال جاوید داشت
ازاں دولت عشق پاینده شد

بگو زلف و رخسار ما را که دید
شبے بود برقے درخشنده شد

بعاشق اگر نیست التفات
چرا چشم شوخت فریبنده شد

خوشا فهم آں مرغ شب زنده دار
که با نو گل خود سرایند شد

بلائے دل و آفت خرمنم
ہماں زلف و رخسار تابنده شد

اگر دوستی نگذرد از کار دست
شتابے که عمرت شتابنده شد

ازاں فرصت کارت از دست رفت
که کار تو موقوف آینده شد

بیک خنده ام کردی امیدوار
دلم خون بامید آں خنده شد

بحمد الله از یمن صبر و وفا
غم شادی و گریه ام خنده شد

دریں بزم روشن دل آنکس نشست
که چوں شمع پیشت سر افگنده شد

به سحر آفرینی هزار آفریں

که **مجذوبش** از جان و دل بنده شد

وقت آن شد کز دلم صبح سعادت سر زند
دولت دیدار یارم حلقهٔ بر در زند

سر گذشت فیض شب را تا نویسد با طلا
مهر از خط شعاعی روز را مسطر زند

گر بدست آرم شبی آن طرهٔ شبرنگ را
همچو موسیٰ آفتاب از آستینم سر زند

صبر کن تا نو گلی هر دم ز باغ اعتقاد
خنده ها بر اضطراب ملحد مضطر زند

میتواند یک شرر آه از سر اخلاص و درد
آتش اندر عقده های عقل جادوگر زند

لامکانِ عشق بازان صید گاه عقل نیست
باز را بر باد ده جائی که عنقا پر زند

همت مستان تواند چون دو بینائی تهی
آرزوئی هر دو عالم را بیک دیگر زند

نقد دل را باگداز عشق کن صاحب عیار
بادشاه حسن باشد سکه بر زر زند

در تلافی ها لب لعل تو با **مجذوب** ما
چون تغافل ها ئی پی در پی مگر ساغر زند

عاشقان در دلِ شب چشم تری بکشایند
باشد از غیب بروی تو دری بکشایند

صبح خیزان بدعایت همه شب مشغول اند
باشد این در به کلید اثری بکشایند

آن دربسته که یک عمر نخندید لبش
وقت آن شد که بآه سحری بکشایند

میفروشان که دلے را بدو عالم ندهند
میشود جانب ما هم نظری بکشایند

ناامید از گره کار فروبسته مباش
دل قوی دار که وقت سحری بکشایند

وقت آن شد که اسیرانِ غمت فارغ بال
در فضائے چمنت بال و پری بکشایند

خرم آن قوم که با نشئهٔ سرشار جنوں
در فضائے چمنِ عشق سری بکشایند

خاک آن سرو قدان شوکه بمژگان سیاه
هر زمان بر دلت از غیب دری بکشایند

مهوشان را بفسوں چون نفسے رام کنی
جهد کن تا نفسے هم کمری بکشایند

متعمان قفل دلے را که دعای عاجز اوست
میتوانند که با مشت زری بکشایند

خونِ دل تا نخوری غنچه صفت بادل تنگ | گره از کار تو کے در سحری بکشایند

باش **مجذوب** صفت بر در میخانه مقیم
باشد از غیب برو ے تو دری بکشایند

عندلیبے در گلستان نالهٔ مستانه کرد | عشق گل یعنے ببیں ما را چه خوش دیوانه کرد
در جوابش لهٔ قمری ز شاخ سرو گفت | طرفه سروے هم مرا در عاشقی دیوانه کرد
خود بخود پروانهٔ هم در جواب هر دو گفت | شب شود گویم کدامیں آتشم پروانه کرد
شمع گل رخسار من هم گر اجازت می نمود | فاش میگفتم کدامیں مهوشم دیوانه کرد
عارض شمع و جمال گل مرا شیدانه کرد | واله و شوریده ام ساقی بیک پیمانه کرد
نرگس رعنا غرابے دل ز دستم برد و رفت | با دل من هر چه کرد آں نرگس مستانه کرد
در دلم ننشست او تا از سر جاں برنخاست | آشنا چنداں نشد تا از خودم بیگانه کرد
معبد آتش پرستاں راز ما عشقی بگو | شعله شو قم دلم را باز آتشخانه کرد
دین و دل رفت از کفم زاهد بگو تدبیر چیست | عشق زور آورد باز ایں کعبه را بتخانه کرد
بے ستوں هم سنگ راه همت فرهاد نیست | عشق هر کارے که گفتند شد بکن مردانه کرد
نسبت شعر من و حافظ بگویم با تو چیست | هست انگشتے که کار سبحهٔ صد دانه کرد

در سراغ جام جم آخر بجائے میرسد
هر که چوں **مجذوب** از جاں خدمت میخانه کرد

غمزه ات ناوک فشانی میکند | با دلم خوش مهربانی میکند
قامتت را یکنفس هر کس که دید | تا قیامت کامرانی میکند
ساقیا برخیز و در ساغر بریز | آنچه لب را ارغوانی میکند
حیرتے دارم که بے لعل لبت | خضر هم چوں زندگانی میکند
تا بنا شد النفات سرمدی | جز تو باقی را که فانی میکند

راه تا کس دور است و من بس ناتوان
بار عصیان هم گرانی میکند

پیر ما میگفت در میدان عشق
هر که سر نجنبد جوانی میکند

بی سر و پا شو که آخر در رهت
پای سستی سرگرانی میکند

هر که چون **مجذوب** لب بندد ز جنبش
عیب خود را پاسبانی مے کند

آن زمان بهره ز نقل مے و جامت باشد
که لب ساقی خوش لهجه بکامت باشد

خواستی عاقبت کار تو محمود شود
که گریزان ز برت گردد و رامت باشد

چون دهی دل ز کف آهو روشی پیدا کن
فکر معشوق بکن گرچه غلامت باشد

در رهت مسجد و میخانه بسے ساخته اند
تا ازیں هر دو سر میل کدامت باشد

ره به میخانه پاکان چو بروی چشم و لبست
گر به پاکی نه خوری باده حرامت باشد

با ادب گر سر میخانه و مسجد گذری
چشم من حاصل کونین بکامت باشد

کے تواند که انگشت بحرف تو نهند
گر کمال تو مطابق به کلامت باشد

ایکه اقبال ترا بدرقه شد نیت خیر
تا ابد سکهٔ توفیق بنامت باشد

خاک صحرائے نجف باش تو همچون **مجذوب**
تا همان سجدهٔ مقبول تمامت باشد

مژده ایدل که بهار آمد و گل پیدا شد
بر جنون زن که دگر منزل ما صحرا شد

مے بدست آر بگلگشت چمن مست خرام
هر که در فصل چنین مست نشد رسوا شد

واعظ افسانه بخوان روے بهار است شراب
خبرت نیست مگر کز سر ما سر ما شد

قامت سرو و رخ ماه نبرد از را هم
آفت هوش من آن سرو قمر سیما شد

تا ز اکسیر قناعت نظرم یافت جلا
گریه ام عقد گهر گشت و دلم دریا شد

در صفاهان گره از کار دلم عشق کشود
پیش دروازه دولت برخم ورا شد

عشق باید که سخن دلکش مشهور شود
مصدر صورت چین نقش پرعنقا شد

اختیار طرف جبر جنون کرد و گذشت
عقل بیچیده درین مسئله و غوغا شد

گر تنک حوصلهٔ سیر ترا فاش نمود
نگذر از سر انصاف گناه از باشد

چه بگویم تو مجذوب بهار است بهار
آن بدست آر کز و کار جنون بالا شد

غم زلفت پریشان دهل دیوانه میگردد
تهی دستے بیاد گنج ویرانه میگردد

نظر بر خط سبزت هر کرا افتاد میگوید
بگرد آتش این هندو چه بے تابانه میگردد

نوشته خط سبزت ساقی ما بر لب ساغر
که هر کس بوکند این غنچه را دیوانه میگردد

هولے ساغر زرین بگوش ذره می گوید
کزین ساغر هر جرعش بیک پیمانه میگردد

شتاب ابر صحرا گرد را دیدم یقینم شد
که اشک ره نوردان گوهر یکدانه میگردد

بروے کشته خود می نشیند هر کسے آخر
ریا مسجد اگر سازد همان بتخانه میگردد

سخن سنجیده گو تا دوست را دشمن نگردانی
ز حرف بے تامل آشنا بیگانه میگردد

بگو مجذوب برگردے و میخانه میگردد
بگو پروانه در بزم دل مستانه مے گردد

خوش آنکه لبش جز به لب جام نباشد
اصلا خبرش از غم ایام نباشد

مے نوش که در مجمع ناموس خرابات
بدنام همان است که بدنام نباشد

خوبان چو بهم سلسله زلف نمایند
آنست گرفتار که در دام نباشد

رشک است که عاشق ز بلائش نبرد جان
معشوق همان به که دلش رام نباشد

گفتی بچه آتش نتوان سوخت زبان را
میگویم اگر زاهد ناخام نباشد

صد شکر که چون من همه مستند و گرفتار
آنست بلا کین دو بلا عام نباشد

آن دل که ز هم فرق کند شادی و غم را
آن روز شود شاد که ایام نباشد

گفتم تو مجذوب علاج غم ایام

جز روئے خوش و بادۂ گلفام نباشد

وقت آنست که در بزم حمیت یاد کنند
تا به یک جرعه دلت را ز غم آزاد کنند

میفروشان که بیک جرعه خرابت کردند
وقت آن شد که به یک ساغرت آباد کنند

شوخ چشمان که دلت را به نگاهے بردند
میتوانند که بازت بهمان شاد کنند

ناز خوبان همه لطف است مکن جورش نام
کے دلت را ببرانند چو بیداد کنند

که درین سلسله دل باخت که دلها نربود
زان نمودند ترا صید که صیاد کنند

چون گل از ناله دل سوختگان خوش دارد
عندلیبان همه خوبست که فریاد کنند

راستی پیشه کن و شیوۂ ثابت قدمی
تا ترا سرو ز غم بے برگیت آزاد کنند

عشق دریاست خسان را به نظر کے آرد
چون حباب از سر خود را همه برباد کنند

تا بردے که کشایند در فیروزی
خرّم آنان که ز جان خدمت استاد کنند

گرچه **مجذوب** دلت را به نگاهے بردند
دل قوی دار که بازت بهمان شاد کنند

گر تیرہ گئی بصر نہ باشد
جز روئے تو در نظر نہ باشد

آنجا که توئی تمام هستی ست
اینجا که منم اثر نباشد

مجذوب تو بحر و بر نداند
در راہ تو خشک و تر نباشد

بے فیض تجے خشک ماند
چشمے که ز گریہ تر نباشد

هرگز به نظر ترا نیارند
گر رشک تو در نظر نباشد

در دهر عزیز کے کنندت
تا رنگ تو همچو زر نباشد

آئینہ برت نهند هر صبح
تا آه تو بے اثر نباشد

مفتاح کشائش سعادت
جز آه دم سحر نباشد

دریاب شمارۂ نفس را
شاید نفس دگر نباشد

با نیستت خیر کن توکل | تا در سفرت خطر نباشد

مجذوب زبان و دل یکے کن
تا حرف تو بے اثر نباشد

اشک عاشق برخش چوں سیم و زر دارد نمود | سیم و زر ہر جا کہ باشد در نظر دارد نمود
بے گرفتاری دلت را از کشایش بہرہ نیست | ایں گرہ در زلف خوباں خوبتر دارد نمود
چوں دل روشن بزلف دل ستانے نسپرم | منکہ دانم شمع در شب بیشتر دارد نمود
گریۂ وقت سحر را از تو در دم میخرید | گوہر غلطانِ شبنم در سحر دارد نمود
مینماید از جبیں صبح سیمائے اثر | نالۂ سر دہ بہ مطلب تا اثر دارد نمود
تا توانی از سفر تحصیل روئے تازہ کن | چہرہ خورشید دائم در نظر دارد نمود
دیدہ پر خوں کن چو ساغر تا ببوسی لعل یار | چشم من در بزم مستاں چشم تر دارد نمود
غنچہ چسبد کنج غم را در جہاد آرزو | نقش پہلو ہمچو ترکش در نظر دارد نمود
ہر طرف گوئے سعادت دسیماں افگندہ اند | نام اگر داری درین میداں ہنر دارد نمود
تیرہ دل را شہرت از اسباب رنگین است و بس | پرِ طاؤس از نمودن بال و پر دارد نمود

خونِ دل **مجذوب** در مژگانِ مستاں خوشنما است
نخلِ باغ عاشقاں ہم با اثر دارد نمود

آتشے دارد اضطراب سپند | بے تبے نیست پیچ و تاب سپند
چہ شود منکرانِ آتش عشق | وارسند از دل کتاب سپند
نفس گرم آتشینم ہست | نیستم عاجز از جواب سپند
بکجا میرسد دریں آتش | داد و فریاد بے حساب سپند
تاب آتش نہ کار ہر خام است | چوں نہ خندد شرر بہ تاب سپند
یک نفس در کنار شعلہ نخفت | کہ نیاید دلم بخواب سپند

آتش دل نقیں که عقده کشاست — هست این نکته در کتاب سپند
نقطه انتخاب آتش ماست — چشم بد دور ز انتخاب سپند

چشم بد دور از دل **مجذوب**
کیست گوید اگر جواب سپند

معشوق نگو و فا ندارد — عاشق تاب جفا ندارد
عاشق که مراد او غرض نیست — کارے بجز از دعا ندارد
آهو چشمے که زود رامش — رامش نشوی وفا ندارد
معشوق که شد به بوسه راضی — وا بوس که بوسه جا ندارد
خوش دارد گل بکام بلبل — گویا خبر از صبا ندارد
در مد نظر ز چشم بد دور — سروے دارم که تا ندارد
خورشید که چشم شد سراپا — جز روے تو مدعا ندارد
عمریست که خضر هم درین راه — جز شوق تو رهنما ندارد
بے باده مکن هوائے گلشن — بے صحن چمن صفا ندارد

غافل مشو از بهار **مجذوب**
پیمانه کشی قضا ندارد

ایدل هوس وصل بتاں تا کے و تا چند — این ناله و فریاد و فغاں تا کے و تا چند
بے زور و زر زت کے مے و معشوق بدست — از دور بحسرت نگراں تا کے و تا چند
از هم نه کنی فرق چرا عشق و هوس را — نشناختن سود و زیاں تا کے و تا چند
گه جاهل مستی و گهے عاقل و بیکار — بودن خجل از پیر و جواں تا کے و تا چند
رفتن پے فرزند کساں تا بے و تا کے — مروں ز سرائے دگراں تا کے و تا چند
با دیده نظر باز و بدل گشته هوس ناک — این حسرت بیداد نهاں تا کے و تا چند

فریاد ز چاہِ ذقن و طرۂ پر خم
ایں چاہ و کمند دگراں تا کے و تا چند

در نقش رخ سادہ چو خورشید پرستاں
ایں محو شدن از دل و جاں تا کے و تا چند

مجذوب دو دیدن ز پے ماہ جبینان
اے شیفتہ بازی بگماں تا کے و تا چند

مستاں کہ دل بجز مے و ساغر نہ بستہ اند
امید جز بہ ساقیٔ کوثر نہ بستہ اند

دلکش تر است سایۂ طوبیٰ و دائم است
زاں دل بہ چتر شاہی سنجر نہ بستہ اند

ہر شب ستارگان بتو چشمک ہمی زنند
یعنے بآبروے کسے ور نہ بستہ اند

مستاں کہ دیدہ اند وفا نیست با دورو
چوں سکہ دل بدوستی زر نہ بستہ اند

شیرا فگناں خصم سوار پیادہ رو
دل ہمچو زیں بہ پشت نگاور نہ بستہ اند

رمز آگہاں حکایت دل سر نہ کردہ اند
ناقصہ تمام سمندر نہ بستہ اند

آں شب کہ میدہند دلت را دو چشم باز
مردانہ شو کہ باز ترا پر نہ بستہ اند

غافل مرو بدست دعا حلقہ بزن
رسم ادب نکوست بگو در نہ بستہ اند

طرفے نہ بستہ اند ز عمر دراز خویش
آناں کہ دل بزلف معنبر نہ بستہ اند

ملک بقا ز ملک فروشانِ ایں دہ است
تہمت بنام خضر و سکندر نہ بستہ اند

بازی مکن کہ از پئے باز بچۂ فریب
ایں طاق ہفت قبۂ شش در نہ بستہ اند

افتادہ شو کہ اصل طلسمات عالمے
خود را شکن کہ از تو عجب تر نہ بستہ اند

مجذوب بادہ نوش کہ مستانِ ہوشمند
امید جز بسائیٔ کوثر نہ بستہ اند

جمالِ یار کہ تاب نگاہ خود دارد
دلے چو آئینہ را در پناہ خود دارد

چرا بدست نیارد دلے چو آئینہ را
بتے کہ تاب رخے ہمچو ماہ خود دارد

نظر بآئینہ دل نثار خوں نکند
بتے کہ چشم نیاز از نگاہ خود دارد

چه اعتماد بزلف کجت اسیران را
که چشم معذرت از بیگناه خود دارد

چرا بدست نیارد دل پریشان را
تبے که دست بزلف سیاه خود دارد

شدیم خاک و هنوز آن سوار شاه شکار
غبار خاطرے از گرد راه خود دارد

به همت سر زلفت باوج ماه گذشت
سرم که رخصت پابوس شاه خود دارد

سزد که بر دل **مجذوب** خود ببخشائی
که اعتراف بعجز و گناه خود دارد

یارب دلم از درد تو بیکار نه گردد
بیمار غم عشق تو بیمار نه گردد

چون دام بصد دیدهٔ حسرت جهد از خاک
صیدے که بدام تو گرفتار نه گردد

بے پرتو خورشید نشد ذره نمایان
خورشید چرا گرد تو بسیار نه گردد

تا زنده گدایان تو بر سلطنت خویش
مسکین تو غمگین نشود خوار نه گردد

آن منکر بے دین که دلش منکر عشق است
یارب دلش از درد خبردار نه گردد

گر سنگ شود منکر غوغائے قیامت
آنروز محال است که بیدار نه گردد

آنرا که نظر بر نظر لطف خدا نیست
از منت این خلق سبکبار نه گردد

آتش به حجاب بدن خاکی خود زن
تا خاک تو در راه تو دیوار نه گردد

پروانه ثابت قدمی باش که چون شمع
گر سر رود ش از سر اقرار نه گردد

مجذوب سر رشتهٔ اخلاص نگهدار
تا رشتهٔ تسبیح تو زنار نه گردد

کلبهٔ احزان من بزم وصال تو باد
دیدهٔ حیران من محو جمال تو باد

نور کلام مجید تا بجهان روشن است
سورهٔ فتح مبین آیهٔ فال تو باد

شاهی کونین را با تو بود اتحاد
عاقل و دیوانه را رشک محال تو باد

عمر مسیحا و خضر باد بکام لبت
چشمهٔ حیوان ما لعل زلال تو باد

دور شو دور تو از دل و جانِ رقیب
لطف تو بایں کمال نقص کمال تو باد

کنج غمت رانشان در دل ویران دہند
ایندلِ معمورِ من وقفِ خیال تو باد

شاہجہاں کو بشنو والی ہندوستاں
مردمک چشم من دانہ خالِ تو باد

طرزِ خیال تو کرد عیش بخوباں حرام
آفتِ جادوشاں سحر حلال تو باد

چوں شرف آفتاب حلقت نوروزی است
دور فلک تا بود گردش سال تو باد

گر دل **مجذوب** من وقفِ خیال تو نشد
جان و دل و دین من مال تو مالِ تو باد

ساقیا روے بہار تو مبارک باشد
بادہ پیش آر کہ کار تو مبارک باشد

لب پیمانہ بلب گیر و صراحی بہ کنار
تا بما بوس و کنار تو مبارک باشد

چشم میخانہ نشیناں بر خت روشن باد
روز نوروز دیار تو مبارک باشد

سر و جان و دل و دیں انچہ مرا مقدور است
جان من بہر نثار تو مبارک باشد

در ولت ہست کہ یکدانہ کمندت نہ جہد
شاہ من عزم شکار تو مبارک باشد

گر کنی لطف کہ در میکدہ تحویل کنم
ہمہ ایام دیار تو مبارک باشد

دیدہ و دیدہ امیران ادلت کردہ خطور
لطف بیحد و شمار تو مبارک باشد

نیست خیر و دل صاف بدست آر چو صبح
تا بہ عالم ہمہ کار تو مبارک باشد

با تو **مجذوب** جنون دوش بدوش ارزانی
شاہِ من فصلِ بہار تو مبارک باشد

امشب کہ بے تو جلوۂ مے جلوہ ساز بود
بے نور تر ز جبۂ کاہل نماز بود

در اشتیاق بزم وصالت بنام نیک
چشمم بروے ساقی و گوشم بہ ساز بود

تا گاہ صبح گشت و تو مستان چو آفتاب
از در در آمدی و در فیض باز بود

من ہمچو آفتاب پرستان ز دیدنت
مشغول سجدہ گشتم و وقت نماز بود

گفتی بنوش جام صبوحی و شکر کن
کز طاعت من و تو خدا بی نیاز بود

آمد بہ بزم و نور فشان شد چو آفتاب
رخسارۂ کہ پردہ نشین ہمچو راز بود

شکر خدا کہ این دل ناشکر بیقرار
شد صاف و دیدہ کز چہ سبب ہا گداز بود

روشن دلم ز پرتو ماہے کہ سالہا
لطف خدا حصار و مقامش حجاز بود

اقبال یار و طالع **مجذوب** کرد کار
چوں نیتش بخیر و خدا کارساز بود

بیم نشستنہ بود مدارش نیاز بود
تا بود کار بندۂ او ہم نیاز بود

نزدیک و دور دلبر و دشمن گداز شوخ
وحشی و رام دلشکن و دل نواز بود

ساقی بیا کہ دولت محمود غزنوی
شیرازہ داشت تا سر زلف ایاز بود

چشمم بروے ساقی و دستم بزلف یار
گوشم بقول مطرب و دو ہوشم بساز بود

رفتم بہ سیر صومعہ واز ہجوم عام
دیدم کہ جانماز بجائے نماز بود

گشتم رواں بکوے خرابات یافتم
آبے کہ آتش طمع و حرص و آز بود

حیرت مکن کہ طالع من از چہ کار کرد
مجذوب بے نوا و خدا کارساز بود

کام دل غیر از کجا بدہد
مطلب بندہ را خدا بدہد

یکسے عجز کن کہ قدرت او
مطلبت را بمدعا بدہد

دل خود را بدست آنکس دہ
کہ تواند بدل صفا بدہد

حرز خود کن دعاے شاہی را
کہ نجاتت ز ہر بلا بدہد

ہمت مے فروش را نازم
کہ کفش کام ہر کرا بدہد

زاہدے کو کہ یک پیالہ شراب
از سر رغبت و رضا بدہد

در میخانه روز و شب باز است
بخت توفیق تا کرا بدهد

میکنم توبه گر کسے باشد
که مرا توبه بے ریا بدهد

رود هد عیش اگر لب ساقی
مژدهٔ عیدی بما بدهد

همچو **مجذوب** هر چه خواست دلت
از علی خواه تا خدا بدهد

اے خوش آن ساعت که یارم از سفر پیدا شود
دیدهٔ بختم بروے صبح دولت وا شود

صبح دولت روز عشرت چشم روشن روے یار
باز یکجا بر رخم دریاے رحمت وا شود

گنج باد آورد آن باشد که سازم خویش را
من سراپا چشم و یارا گر دره پیدا شود

از براے فال می بوسم لب پیمانه را
با لب لعلت تلافیها اگر یک جا شود

در خم افلاک ازان شادم که در روز حساب
بار اوّل این گره از کار مردم وا شود

ساقیا چون حشر هر کس با رفیق و یار اوست
مے بده تا حشر من با ساغر و مینا شود

غصهٔ دنیا بقدر مال دنیا مے دهند
کام عشرت خواجه را تلخ است اگر دریا شود

تا نباشد همت عالے و استغناے او
هر نگارے کے حریف عشوه زیبا شود

کو خوش آوازیکه خواند این غزل را در عراق
تا ز هر بیتش غم دل کوه کوه از جا شود

میتواند چشم از غیب و زبان از خبث بست
هر که چون **مجذوب** ما بر غیب خود بینا شود

کے وعده هاے وصل تو از یاد میرود
کے ذوق شادی از دل ناشاد میرود

حسن تو از خط تو یکے در هزار شد
کے آب و رنگ حسن خداداد میرود

سودائے عشق اوست کسے راست از زیان
اینجا شکار از پئے صیاد میرود

سر رشته شمار نفس را نگاه دار
عمر عزیز تست که برباد میرود

تا چار میرود تدا گر شاه و گر گداست
درویش بے علاقه یقین شاد میرود

اندیشه نیست ناله شب را زراه دور
بیدار شو که فرصت فریاد میرود

هر چند در کفت قلم اختیار هست
حرفی ز نقطه ریزی استاد میرود

یکجوی شیر تا بر شیرین کند رواست
صد دجله خون ز دیدهٔ فرهاد میرود

صد سال اگر جفاد مشقت کشیدهٔ
دور شگفتگی همه از یاد مے رود

مجذوب خود سراز پئے حافظ نمی رود
این راه از کرامت استاد میرود

نالهٔ مستانه ام بخت مرا هشیار کرد
های های گریه ام این خفته را بیدار کرد

کوکب بختم مقابل شد سحر با آفتاب
دیدهٔ شب زنده دارم روبروے یار کرد

خاطرم از جانب زلف پریشان جمع بود
خسته ام را چون علاج آن نرگس بیمار کرد

تکمت زلفت صبا را کو بکو آشفته ساخت
آب و رنگ عارضت خون دل گلزار کرد

آسمان کے میتواند شد نقاب آفتاب
چون تواند صاف دل مهر ترا انکار کرد

عشق هم شد دود و آه و اشک سرخ و رنگ زرد
حسن چون خود را برنگے هر زمان اظهار کرد

دل ز یک نظاره کردن سالها در خون نشست
با دل من هر چه کرد این دیدهٔ خونبار کرد

هر چه پیش آمد درین وادی جنون از پیش برد
در گشاد کار ما بیکاری ما کار کرد

شورش دیوانه را از طعنهٔ مردم چه باک
موج دریا را نبود باک کے تواند هموار کرد

ما ز عیب دیگران بر عیب خود بینا شدیم
دشمنی با دوستی در حق ما بسیار کرد

بر رخ **مجذوب** در ها از نظر بازی گشود
دیدهٔ من هر چه کرد از دولت دیدار کرد

خون افسرده شما آندل که به قاتل نرسید
ماند در خاک شکارے که به بسمل نرسید

کشت ما را که در و برق کند کار سهیل
تا بسیلاب ندانیم بجا صل نرسید

کشتی اهل جنون تخته تعلیم فناست
تا بگرداب نیفتاد بساحل نرسید

بسکه ارباب جنون محو تماشا شده اند
خبر از عشرت دیوانه بغافل نرسید

عقل چون نقش قدم تا بره افتاد افتاد
کس بسر منزل وحدت به دلائل نرسید

طی این مرحله ها در گرو بیداری است
کس دریں بادیه در خواب بمنزل نرسید

تا دلت خون نشود گریه اثر ها نه کند
فیض کمتر دهد آں میوه که کامل نرسید

جرم مجذوب وصالے ز پے ہجر تو نیست
زانکه آفت بتواز زهر هلاهل نرسید

حرفے بچمن از غم آں نوش لب افتاد
از آتش دل غنچه بگرداب تب افتاد

با آنکه سراپائے تو خوں کرده دلم را
فریاد ز خالے که بآں کنج لب افتاد

در پرده گذشتی بسرا پردهٔ دل ها
هر کس بخیالے ز رخت در عجب افتاد

جز لطف خدا در نظر ما سببے نیست
اینست که بر ما نظرش بے سبب افتاد

مجنونِ تو چوں گرد علائق ز خود افشاند
اول قدمش اصل و نسب از حسب افتاد

گفتی که دنیائے دنی کیست دنی تر
آں دل که بدام هوس ایں طلب افتاد

جا در همه دل کرد کسے کو ادب آموخت
از طاق دل افتاد اگر بے ادب افتاد

دریاب که عمر تو بغیر از نفسے نیست
صد سال اگر کار تو هر روز و شب افتاد

حیرت مکن از صاعقهٔ باد تکبر
گر خرمنِ آتش بدل بو لهب افتاد

روزیکه در قسمتِ اسباب کشودند
عیش و طرب و فیض و فراغت به شب افتاد

مجذوب تو مردانه گذشت از سر و جاست
آں روز که مستانه براه طلب افتاد

شبے در انتظار صبح بودم ماه پیدا شد
بدل گفتم خوشا حالت که پیک شاه پیدا شد

ستایاں از پے مه مشتری هم نقد جاں بر کف
چناں آمد که گوئی یوسفے از چاه پیدا شد

زمانے زهره هم بازی کناں و مست و دست افشاں
بچشمم خوشنما از مشتری دو ماه پیدا شد

هنوز از مشتری و زهره و ماهم نظر بر بود
که صبح خنده روئے و دولتم ناگاه پیدا شد

همان ساعت بآب دیده تجدید وضو کردم
که دانم از وضو فیض دل آگاه پیدا شد

ز قد قامت به نیت بسته دل افراختم قامت
که دیدم دائم از الله اکبر راه پیدا شد

ز الحمد و رکوع و سجده شد کام دلم حاصل
به تسلیم شهادت چون سلام الله پیدا شد

دعائے صبح ناشد مستجاب از سجده شکرم
جمال آفتابم از افق ناگاه پیدا شد

بکام دل ادائے سجدهٔ شکر خدا کردم
بحمد الله غم دل کم شد و دلخواه پیدا شد

شب هجران شد و نور روز وصلم رخ نمود آخر
بهار عالم آرا از پے وے ماه پیدا شد

ز شب هائے دراز غم نشد دل تنگ امیدم
مگو کام دلت با همت کوتاه پیدا شد

تعجب نیست از لطف شهان و همت پاکان
اگر در خانه درویش شاهنشاه پیدا شد

سرافرازی دریں ره رتبه افتادگی یابد
بدنبال دل درویش رفتم شاه پیدا شد

خجل بود از رفیقان همت **مجذوب** مدتها
بحمد الله که مقصود دل آگاه پیدا شد

دل گواهی میدهد البته یارم میرسد
اضطرابم بیش شد بیشک نگارم میرسد

عمر هجر آخر شد و صبح وصالم رخ نمود
دیگر از غم غم ندارم غمگسارم میرسد

باغ فیض از شش جهت دامن کشاید بر رخم
بلبل شوریده ام فصل بهارم میرسد

لشکر غم از تزلزل در میان افتاده است
دیده ام کز گرد ره چابک سوارم میرسد

خوشدلم اما دل خون گشته ام خون میشود
تا دل آرام دل امیدوارم میرسد

چون فراموشم نگردد شکوه ها بے حساب
کان دوائے درد بے حد و شمارم میرسد

ماه را در خواب دیدم خوش بسرعت می شتافت
تا شدم بیدار دیدم پیک یارم میرسد

دولت دیدار او حاصل بسعی گریه شد
حاصل این حاصل بچشم اشکبارم میرسد

تا گدائے در گهت گردیده ام از هر کنار
مژدهٔ شاهی بگوش از هر کنارم میرسد

آرزوئے بزم نوشانوش شامان چوں کنم
منکہ از غیب ایں شراب بے خمارم میرسد

بے نوایم کرد ساز ارغنون و تار چنگ
زور دل بر نالۂ شہنائے تارم میرسد

بر سر کارم نیارد طعنۂ بے کاریم
با جنونم ہست شرطے وقت کارم میرسد

آب چشم گنج گوہر باشد و دریا کنار
گر بگویم حاکم دریا کنارم میرسد

صبر کردی سالہا **مجذوب** بیتابی مکن
دل گواہی میدہد البتہ یارم میرسد

ظاہرا از بندہ حرفے با تو پنہاں گفتہ اند
گوش کن من ہم بگویم آنچہ ایشاں گفتہ اند

گفتہ می باشد در پیشت فلانی عاشق است
بیش از انت دوست میدارم کہ ایں گفتہ اند

والہ و شوریدہ و بیباک و مست و ماشقم
تا چہا از ذرہ با خورشید تاباں گفتہ اند

آنچہ از زلف درازت گفتہ اند از حال من
خاطرم جمع است میدانم پریشاں گفتہ اند

گر ہمی گفتند در مستی مدارش حرف تست
از لبت دیگر چرا پرسم چہ عنواں گفتہ اند

گوہرے گر سفتہ اند از گریہ ام در پیش دوست
اشتیاق بیدلے را پیش جاناں گفتہ اند

بیدلے گفتند لاف جانفشانی میزند
از زبان مور حرفے با سلیماں گفتہ اند

گفتہ اند از آستانت سر نمی سازد جدا
از وفائے خاکساری پیش سلطاں گفتہ اند

دوست با اہل غرض **مجذوب** صاحب لطف نیست
محض خیر ماست حاصل آنچہ یاراں گفتہ اند

باز را ہم بدر خانہ خمار افتاد
گذرم باز بآں فخر اسرار افتاد

جام مے در نظرم چوں گل شاداب نمود
نگہم باز بآں گلشن بے خار افتاد

نسکر صد نسکر کہ در حلقۂ مستان جنوں
نذر دیوانگیم باز بہ ہر کار افتاد

کز مئے مغبچہ نازم کہ با فسوں لبش
آب آتش شد و بر جان خریدار افتاد

روشن آں آتش گلگوں کہ غم دل را سوخت
خنک آں آب گوارا کہ بہ بیمار افتاد

باده نوشانِ خرابات نگو کم کار اند
فرصت عیش بدست همه بسیار افتاد

چون تو اے شیخ بسے منکرے را دیدم
سبحه بگسست ورداگم شد و دستار افتاد

به تکبر مگذار از در میخانهٔ عشق
که بایں در همه را در همه جا کار افتاد

همه را در روش افتادگی در کار است
هر که هموار نیفتاد به آزار افتاد

برهمن را مگر از زلف بتان نیست خبر
که بکارش گره از حلقهٔ زنار افتاد

از در میکده **مجذوب** بجائے نروی
بارها بر در میخانه مرا کار افتاد

مژده ایدل که فلانی ز سفر می آید
رفت اگر عمر گران مایه و گر می آید

محفل دیده بیارائے که آن ماه جبیں
از مه چارده آراسته تر می آید

دیده بکشائے که رخسار غبار آلودش
آفتابے است که از ابر بدر می آید

خرم آن دل که خراماں بر او دلدارش
روشن آن چشم که یارش ز سفر می آید

گر شبے از تہ دل ناله کنی تا به سحر
غم ایام تو البته بسر می آید

ناله کن ناله که از ناله اثرها دیدم
گریه کن گریه که مطلب به اثر می آید

بے نم اشک چه حاصل ز گلستانِ امید
ایں گلستان به همیں آب به بر می آید

بے جفا گوهر مقصود مرادت نه دهند
گریه آنست که با خون جگر می آید

به همان یک نظر لطف که اول دیدم
کافرم گر دو جهانم به نظر مے آید

بهرِ بازار قیامت ز نقدے بکف آر
ورنه در خواب بدست همه زر می آید

همچو **مجذوب** گرت صبر و تحمل باشد
غم دل میرود و یار به بر مے آید

آنان که به فکر اعتبارند
در دیدهٔ اعتبار خارند

در بحر فنا حباب چندے
در بند لباس مستعارند

بد باطن و خوشتن بروں و بے خبر — چوں سکۂ قلب بد عیارند
ایں طرفہ کہ ایں گروہ جرار — افتادہ بدام در شکارند
شاداند ہمیشہ در صدا اند — مستند و ہمیشہ در خمارند
شاداند ز مردنِ خلائق — از مردنِ خود خبر ندارند
چوں پردہ ز روے کار افتند — خواہی دیدن کہ در چہ کارند
دامست اگرچہ دانۂ زر — طوبیٰ گرو و اگر بکارند
خرم دل انکساں کہ با ہیچ — ہر لحظہ دلے بدست آرند

مجذوب چہ لازم است گفتن
رسواست کہ خلق در چہ کارند

سینۂ صافاں ز عمت چشم تری یافتہ اند — پاک بنیاں ز نگاہت نظری یافتہ اند
طوطیاں از لب لعلت شکری یافتہ اند — نکتہ سنجاں ز کلامت گہری یافتہ اند
نکتہ سنجاں کہ ز حرفت شدہ استاد ہمہ — اہل چیں اند و ز سیمرغ پری یافتہ اند
ہوشمنداں کہ در آئینہ دل حیرانند — ہر دم از پرتو حسنت نظری یافتہ اند
آنچہ نام طرب افزاست چو نام خداکہ — تا گذشتاست بدل ہا اثری یافتہ اند
نیست مستانِ ترا واہمہ از روز جزا — چہ تواں کرد ز لطفت خبری یافتہ اند
ہیچکس در رہِ وصف تو بپایاں نرسید — اینقدر ہست کہ راہ سفری یافتہ اند
خرم آنانکہ ملایک صفت از مژدۂ طوف — ہر نفس از طلبے بال و پری یافتہ اند
آنچہ در خواب بینند شہاں یک نظرش — دُرد نوشاں بدعائے سحری یافتہ اند
دادہ صد مایہ اجابت بدعا دست بدست — نیم نانے کہ گدایاں ز دری یافتہ اند

نظر عاقل و **مجذوب** بخاک درتست
خرم آناں کہ ازیں در نظری یافتہ اند

ساقی بیا کہ غنچہ دل پا تو وا شود
یارب وجود فیض رسان بے بلا شود

بیگانگی مکن کہ نظر بر سلوک ما
بیگانہ آشناست اگر آشنا شود

رو از نگاہ آئینہ رو منحرف مساز
آئینہ روبرو چو شود خوشنما شود

آہن ربا بسنگ دلانست حرف خیر
این دانہ گر بسنگ بکاری دعا شود

گفتی ز خطِّ جام چہ تحقیق کردۂ
اول ہمیں کہ مست یقین بے ریا شود

ہر روز آسمان پئے تمہید دیگر است
تمہید روز حشر اگر تا چہا شود

آب بقا محبت شاہ ولایت است
این اعتقاد ہر کہ ندارد فنا شود

امید گاہ ما در دولت سرائے اوست
فیروز طالعے کہ بریں در گدا شود

مجذوب وارازتہ دل یا علیؑ بگو
تا مطلبت حوالہ بلطفِ خدا شود

مژدہ ایدل کہ صف لشکر غم برہم خورد
خبر فتح بگوش ہمۂ عالم خورد

بر جبینِ علم طالع ما نام کہ بود
کہ نسیم ظفرش آمد و بر پرچم خورد

این نسیم چمنِ لطفِ سلیمان حشمے است
کز درش راتبہ جن و ملک و آدم خورد

از غم عشق تو این تجربہ ام شد حاصل
کہ دریں عرصہ غم ہر دو جہاں ہم خورد

این نسیم از نجف اشرف آن شاہ ہدا ست
کہ بہ تسلیم درش پشتِ فلک این خم خورد

نیئش غافل و آسودہ ز بد مستی چرخ
کہ بیک عربدہ اش مجلس جم برہم خورد

پورِ دستاں بدر خیمہ ہمیں حرف نوشت
رستم زال جہاں خورد و جہاں رستم خورد

من **مجذوب** و غم عشق تو دخاطر جمع
شکر صد شکر کہ غمہائے دگر برہم خورد

سائبان فتح و نصرت بالِ اقبال تو باد
قاف تا قاف جہان در سایۂ بال تو باد

چوں سپہ سالار اقبالت زند رائے ظفر
سورہ انا فتحنا آیہ فال تو باد

همت شاهانه برانگیز دلها بسته‌ئ — از دعائے خیر لشکرہا زوبال تو باد
تا نشنید شاد و خوش نوعند سلطانی بہ تخت — دور گردوں برمراد گردش سال تو باد
شمسۂ ایوانِ عزت تاج اقبال تو باد — صنعۂ اوج سعادت تخت اجلال تو باد
سرگزشت طور سینا سرگذشت تخت تست — قصۂ آب بقا مستقبل حال تو باد
عین و غین و لام ذلت غل بدخواہ تو شد — فائے فتح و نون نصرت فن خوشحال تو باد
سین سہم و دال دہشت بند را خصم تست — حائے فتح و لام دولت حل اشکال تو باد

ہمت و اخلاص ما مجذوب بال شوق تست
نشۂ توفیق دائم قوتِ بال تو باد

بشنو از من سخنے کز غمت آزاد کند — بہ یقین شاد شود ہر کہ دلے شاد کند
بہتر از طاعت صد سالۂ درویشاں است — نیم ساعت کہ شہنشاہ درود او کند
ذوق سربازی شیریں چو نشد بر سر عشق — قصد فرہاد ہماں تیشۂ فرہاد کند
کے شود صوفی جاہل خجل از وجد و سماع — بے حیا را ہنر آنست کہ فریاد کند
غرض دوست ہمیں است کہ آخر ہمہ را — بہ کرم بندۂ خود ساز و آزاد کند
دل باو دہ کہ ترا جا بدہد در ہمہ دل — صید او شو کہ دلت بخشد و صیاد کند
از دعائے ہمہ آں طفل شود برخوردار — کہ دعائے پدر و مادر و استاد کند
یا علیؑ گویم و ایمن شوم از قہر عدو — کہ بیک مژدۂ رحمت ہمہ را شاد کند

بخت بیدار تو مجذوب ہمان ہمت تست
تا چہا ہمت ایں بخت خداداد کند

عقل چوں مشغول شد خود شہر زنداں ساختند — چوں جنوں از خود بتنگ آمد بیاباں ساختند
ناخدا تا شد ازاں غافل کہ کارش با خداست — گرد از دریا برآوردند و طوفاں ساختند
آسماں بیچید بر خویش و اجل پر خندہ زد — ہر کجا طاق و رواق و کاخ و ایواں ساختند

کرد آتش سرکشی شیطان ز آتش شد پدید
خاک چون افتاده شد از خاک انسان ساختند

تا درین درگاه بی درمان نباشد هیچ درد
درد عاشق را بحکمت عین درمان ساختند

کیمیا را کسب از ایشان کن که در گنج مراد
خون دل را با قناعت آب حیوان ساختند

هر کجا کردند دل را مخزن اسرار عشق
دیدهٔ بیدار عاشق را نگهبان ساختند

رهروان راه دل **مجذوب** پیش امتحان
با توکل هر چه مشکل بود آسان ساختند

هیچ دل معشوق بار آرام نتوانست کرد
هیچ جا آن طفل شوخ آرام نتوانست کرد

سر و لاف دلبری برداشت اما در چمن
همسری با سرو من یک گام نتوانست کرد

در جهان فرهاد نام بی هنر بسیار هست
کار شیرین را کسی با نام نتوانست کرد

عشق را داد خدائی داد ان که فکر هر گدا
پادشاهی با خیال خام نتوانست کرد

آسمان هم حلقهٔ تنگی بود از دام عشق
هیچ دانا سر برون زین دام نتوانست کرد

حیرت دیوانه فکر شیشه و آهنه نیست
از تماشا قسمت ایام نتوانست کرد

جام جم هم زور دولت داشت هم تدبیر عقل
وقت رفتن چارهٔ جم جام نتوانست کرد

صاف گشتن از ریا **مجذوب** آسان نشد نیست
این هنر جز بند درد آشام نتوانست کرد

از تماشای جمالت باغ رضوان ساختند
این خبر شد پهن در عالم گلستان ساختند

پیش ابروی کجت کردند طرح قبله راست
نسخه از روی خوشت بردند و قرآن ساختند

گرد راهت شد فلک کردند قدرش را بلند
خاک پایت شد زمین بردند و انسان ساختند

بارگاه عزت تو آسمان شد آستان
آستانت پاسبان میخواست کیوان ساختند

تا نباشد فکر روز قیامت هوش را
سرو قدت را بصد تمکین خرامان ساختند

از سر جان بی سبب برخواستن آسان نبود
محمل خندان ترا شیرین ترا جان ساختند

تا شود روشن بعالم حجت اقبال ما — ذرهٔ مهر ترا خورشید تابان ساختند
تا عیان گردد که انگشتر سلیمان از که یافت — بهر سلیمانؑ ترا تخت سلیمانؑ ساختند
پرتو افگن شمع رخسار تو شد بر نخل طور — تا چراغ بخت موسیٰ را فروزان ساختند
سجده ما کردیم ما روزیکه در سر کار دوست — خلعت مهر شما را نور ایمان ساختند

وعده شد هر بیت را مجذوب بیتی از بهشت
در همان مجلس که حسانؓ را ثنا خوان ساختند

لب لعل تو کار باده کند — نعمت را خدا زیاده کند
نیک خواهت سوار دولت باد — دشمنت را خدا پیاده کند
سرفرازی همان بود که کسے — خویش را در رهت فتاده کند
سیر حکمت از ان زبان بشنو — کز لب جام استفاده کند
کرده ایم استفاده از لب جام — که تواند بما فتاده کند
ساده لوحیست مے که صحبت او — سینه را از نفاق ساده کند
هر که در سینه کین نگهدارد — مرضش را خدا زیاده کند
فیض صحرائے دل شکار کسے است — که سگ نفس را قلاده کند
حج اکبر زیارت نجف است — نیک بختے که این ارادہ کند

بہ نجف باز میروی مجذوب
دولتت را خدا زیاده کند

اتمام ردیف دال باقی تای زیر طبع

گفت شخصے بشاہ اسماعیل — کے فلک تخت و اقتدا کلیل
شاہ گفتا کہ با ہزار شرف — بود او نیز از سگان نجف
ہر کرا شہ وفا ز لیست — ہمچو مجذوب از سگان علیست

متفرقات و قصاید و مثنوی

اقبال چوں بلند ہدایت رفیق بود
کردیم باز در نجف و کربلا نزول

تاریخ جستم از خرد آسمان نورد
گفت اے بعقل و تجربہ سرکردۂ عقول

تاریخ سال پیش زیارت قبول شد
امسال ہم بگو کہ زیارات شد قبول

۱۰۶۱ھ

مشورت با عقل کردم از پئے تاریخ گفت
حج بیت اللہ چوں کردی بیاب اللہ رد

دل بسخت را قبلہ کرد و جاں ز ہجر کعبہ سوخت
در تمامی اشتیاق و جاں سراپا درد گرد

۱۰۶۱ھ

آسماں را سجدۂ خاک درت مدہوش کرد
روز و شب را طوف ایں در کربلا بے ہوش کرد

گر بود در حشر گردے بر جبیں از درگہت
ہفت دوزخ را تواں با آب رو خاموش کرد

آبرویت کرد آتش را گلستاں بر خلیل
خضر ہم روزے پیاد تجام آبے نوش کرد

تا خدا بر دوستانت کرد کوثر را سبیل
آب حیواں از خجالت شمع خود خاموش کرد

منت خاک درت تنہا نہ بر ہر دیدہ است
دیدہ با ایں سرمہ دل را صاف صاحب ہوش کرد

آنکہ چوں مہر نبوت جانز ابر دوش داد
شاہیت را در خور عزت سر پیراہن دوش کرد

بسکہ پیغمبر بخود بالید بر معراج رفت
چوں تو سروے تربیت در گلشن آغوش کرد

پاک گوہر نیست ہر کس ابن عدایت نکرد
ایں فضیلت را صدف در بحر در گوش کرد

عزتش را دید واجب ہمچو خاک کربلا

این غزل را از لب مجذوب هر کس گوش کرد

شمع دین و محفل دلها فروزان از تو شد
راه گنج علم پیغمبر نمایان از تو شد

صبح صادق روشناس عالم از نور تو گشت
آفتاب شرع پر هر ذره تابان از تو شد

باغ قرآن را زبان خوش بیانت شد کلید
روح ایمان تازه چون گلهای قرآن از تو شد

تا قیامت از حدیثت میتوان گلچیده رفت
همچو روئے دوستان عالم گلستان از تو شد

نور علم دین بر ایوان فلک تابنده است
در زمین تا محفل دلها چراغان از تو شد

کرده از نور خود روشن چراغ علم را
خضر هم دل زنده این آب حیوان از تو شد

چون جمال صبح کز خورشید یابد روشنی
بر جبین دل هویدا نور ایمان از تو شد

بهر ایجاد تو الفت شد میان روح و تن
آشنا موج نفس با چشمه جان از تو شد

آفتاب از دولت مهر تو عالم را گرفت
شد جهان ملک سلیمان چون سلیمان از تو شد

هفت دوزخ در کمین می آروش آخر بدست
همچو شیطان کے تواند خصم پنهان از تو شد

هر چراغ کز تو روشن شد بعالم روشن است
مهر خشان روشناس مهر تابان از تو شد

شهرت مجذوب از مدح تو عالم را گرفت
پر تعجب نیست گر مورے سلیمان از تو شد

اے درخشان آفتاب لطف از سیمائے تو
شاهراه شرع روشن از فروغ رائے تو

بر فلک شد جعفر طیار از هم نامیت
صبح صادق هم بخود می بالد از بالائے تو

در امامت چون میان روز بودی در میان
آفتاب شرع روشن تر شد از سیمائے تو

عرش در ایوان عزت بر تر از کرسی نشست
تا که باشد چون دل پاک پیمبر جائے تو

تا بفرمان خدا محکوم حکمت گشته است
آسمان ننشیند از پا تا چه باشد برائے تو

چون تو قد سازی علم حشر صف آرائی کند
این سرافرازی قیامت را ز بالائے تو

تا نفس را موجه دریائے رحمت کرده
پر ز عنبر شد جهان از مژده خوائے تو

کے دہد صبح سعادت مشرق دل را فروغ
تا نیابد روشنی از آفتاب رائے تو

کے تواند شد بروں از کوچۂ دشنام لعن
تا جہنم گردد و خصم غمیں سیمائے تو

کردہ مدحت نور چشم اہل دل **مجذوب** را
در نظرہا کردہ جا پیوستہ خاک پائے تو

تا ملایک از رخت دلہا منور کردہ اند
ہمچو قرآں سر بسر وصف تو از بر کردہ اند

صبح صادق را پے خورشید باشد جلوہ ساز
ہر دو از یک نور عالم را منور کردہ اند

آفریں بر قدرت خود میکند عرش آفریں
تا ترا بر مسند تمکیں مصدر کردہ اند

ساکنانِ قدس پیش از کعبہ در عرش مجید
ہر طوافت را بچندیں حج برابر کردہ اند

عرش را نور پیمبر زیب دیگر دادہ است
تا ترا از بندۂ جائے پیمبر کردہ اند

علم و دانش چوں نباشد معجز پیغمبراں
دفتر فضل ترا از بر سراسر کردہ اند

تا شدی بر تخت عزت وامن افلاک را
از نثار مقدمت پُر دُر و گوہر کردہ اند

گر بروے پادشاہاں از درت درہا کشود
خاکساراں ہم زر گیہا ازیں در کردہ اند

معجز خاک درت بر دشمناں ہم روشن است
امتحاں ایں سرمہ را کوراں بکر کردہ اند

کے کند کار جہنم لعن اگر آتش شود
از برائے دشمنت تمہید دیگر کردہ اند

ہمچو زر **مجذوب** عزت یافت از مدح شما
خاک را بیمار از مدح شما زر کردہ اند

بقیہ اشعار قصاید کرم خوردہ ہیں۔ غزلیات و مثنوی وغیرہ مکمل۔

اے شدہ مجموعِ دام آرزو
نیست چیزے جز گرہ در دام او

ایں ہمہ موج سراب است آنچنیست
تا نہ بینی بد نکو بنگر نکو

ہیچ باشد از برائے ہیچ ہیچ
ایں ہمہ فکر و تلاش و جستجو

گر جہاں پر باشد از آب حیات — ہر نفس دست از حیات او بشو
کے دہد آبت چو تنگ حقہ باز — سر نگوں ہر چند باشد این سبو
آنچہ ہستی آنچناں بنما کہ ہست — خصم یکرو بہتر از یار دو رو
ظاہر و باطن خبرہا مے دہد — بے خبر دل باخت انگہ رنگ و بو
ایکہ ہمت بستۂ در راہ دل — تا توانی ہمت از دلہا بجو
دل بدست آور نہ دلہا را بدرد — تا دعا خیزد بجائے آہ از و
سیر دل کن نے ہوائے کشت و باغ — رنگ و بوئے غنچہ را از دل بجو
رنگ و بوئے گل دو روزے بیش نیست — دل بدست آور کہ بچیں گلہا از و
کار با یک رنگی و بوئے وفاست — مرد را رنگین کند این رنگ و بو
گوش بر فریاد آں واعظ مکن — کز مریداں دانہ سازد دام او
حرف آں واعظ اثر دارد کہ ہست — با دلش تاثیر بیش از گفتگو
روشنائی دل بدل نبخشد نہ وعظ — زنگ را صیقل بر دنے شست و شو
عیش خواہی عشقبازی پیشہ کن — تا دہد عیش تو بے تمہید رو
عاشقاں را عیشہا رو مے دہد — بے ندیم و مطرب ہنگامہ جو
سرگذشت دہر را از بیش و کم — بشنو از دیوانہ ہائے راست گو
بیش یا کم ہر چہ باشد بگذر و — بیش ازیں ہم خوبی از دنیا مجو
نفس را بنداز گلو کن بیش ازاں — کز نفس خالی شود نائے گلو
خشم و شہوت را گلو سازد قوی — این دو ظالم را گلو بازد عدو
مرد خشم و مرد شہوت مرد نیست — بشنو این بیت نکو ہم زان نکو
وقت خشم و وقت شہوت مرد کو — طالب مرد چنینیم کو بگو
بیت مولانا شنیدی اے عزیز — بینکے بشنو ز من ہم اے عمو

خشم و شهوت هر کجا کردند رو — خشم ایمان برد و شهوت آبرو
گرد عقلت کهنه شد خاکت بسر — زنگ ظلمت رو نها داز دل برو
ناله کن این زنگ را از دل ببر — گریه کن این زنگ را از رخ بشو
ناله ساز د سینه را از کینه پاک — گریه بخشد رنگ و رو را آبرو
گرد عا گاهے نگردد مستجاب — مصلحت را او نکو داند نکو
کارها دائم بمطلب خوب نیست — بد بود با دمراد از چار سو
آن که بے جا خبثِ مردم میکند — خبث او کن خبث او کن خبث او
آنکه کارش رو برو غمز است و همز — گردنش باید زدن از پیش رو
گر نیاید گریه ات هم گریه کن — باشد آب رفته باز آید بجو
تا چو من آید همه کار تو راست — راست باش و راست بین و راست گو
گوش کن بنمایمت راه نجات — بشنو از من هم طریق جست و جو
گوش اگر داری بمن ده گوش هوش — گوش اگر داری نکو بشنو نکو
بشنو این مطلع که جان بخشد بدل — بشنو این مطلع که رنگ آرد برد
تا شوی در هر دو عالم سرخ رُو — یا علیؑ ابن ابیؑ طالب بگو
فکر خود کن فکر خود کن فکر خود — ذکر او کن ذکر او کن ذکر او
تنگ باشد زندگی بے ذکر دوست — کفر باشد بندگی بے یاد او
جز خدایش هر چه میخوانی بخوان — جز خدایش هر چه میگوئی بگو
مهر جیؑ در چشم دارند از همه — آبرو خواهند از ما آبرو
گرد راهش دان زمین را تتبه — بلکه این نه حقه را هم تو تبو
اوست مقصود وجود از کائنات — اوست در هژده هزار آئینه رو
خضرؑ را هم اشتیاق کوثرش — تا قیامت کرده گرم جستجو

دردو عالم هست او مشکل کشا — حل هر مشکل ازو آید ازو
مابدی را گرچه از حد برده ایم — او نکوئی را نکو دارد نکو
داده خاک یاس عالم را بباد — یک نسیم مژدهٔ لا تقنطوا
این نشان باشد غلامش را که هست — خوش دل و صاحب گذشت و خنده رو
از غلامان علیؑ البته نیست — کین نگهدارد خسیس و تند خو
جمله خصمانش برو افتاده اند — کے برو افتاد و باشد آبرو
بهر ناحق پیش بردن چون فلان — هر که می افتد برو لعنت برو
بر فلان پیوسته لعنت می کند — با هزاران ذوق و شوق و ولولے هو
دم بدم ساعت بساعت روز و شب — عرش و فرش و بر و بحر و شهر و کو
لعن کن تا میتوانی لعن کن — از دل و جان بر دل و بر جان او
بے تبر افکر بے اصل نجاست — هست باطل چون نماز بے وضو
یکسر مو از تو در فرمانبری محبت نیست
یکسر موئے گر دلش نرنجد
در رهش بهواندسر فدا داده اند — نیست ما را هم چنین سر گفتگو

دوستان را لطف او باشد پناه
دشمنان را قهر او باشد عدو

تا بیک منتظران چشم براه اندازند — وقت آن شد که نظر بر رخ شاه اندازند
وقت آنست که مستان تو با جوش و خروش — هر که جنبیده گرد سیاه اندازند
ای خوش آندم که دلیران کمند تسخیر — گوشه گیران تو بر گردن ماه اندازند
سلطنت ترک پرستاری یوسف نکند — حاسدانش دمه روزے که بچاه اندازند
خرم آن قوم که در حلقهٔ میخانه مدام — کار خود را همه بر لطف الٰه اندازند
رفتن سوی آمدنش هر دو مبارک باشد — بیک آهے که سحرگاه براه اندازند

نخوری بازی دنیا که پر از پیچ و دو
چون گره بسته که دانسته براه اندازند

چون کند رو بتو دنیاے دنی غره مشو
صید را عشوه فروشان بنگاه اندازند

دل درویش میازار دیں کوچه تنگ
که کشی آه اگر ناوک آه اندازند

میتوانی بفراغت نفسے زد مجذوب
اگر از دوش تو ایں بار گناه اندازند

هر سر موے تو آلوده بصد رنگ گناه
آه اگر کار به تصدیق گواه اندازند

لالهٔ رخسار تو گل چیده است
غنچه با مید تو خندیده است

گل به هوائے تو بغل کرده باز
سرو باقبال تو بالیده است

بسکه نگاهت به ستم کرده خو
چشم من از چشم تو ترسیده است

چیست عزت زمیدن از اغیار
چیست عزت همیشه بودن خوار

بادشاهاں و صد جهاں شادی
عشق بازاں و یکزماں غم یار

نیست جز یار در دل عاشق
لیس فی الدار غیره دیار

چون چراغیست مرده بیروغن
دل غفلت گرفته بے غم یار

بشکن آں پا که نیست در ره دوست
بفگن آں سر که نیست بر در یار

بفگن سبحه و کتاب از دست
بشکن زرق و شید را بازار

گریه کن که کار توبه کند
ناله کن که باشد استغفار

بے ندامت گنه مکن که یکیست
گریه مست و توبهٔ هشیار

غافل از دل مباش و طاعت کن
که ثوابست است دیدن بیمار

رو مگردان ز قبلهٔ دل خویش
که حرام است در نماز ادبار

چند در شش در جهان دو رو
چند در بند هفت و پنج و چهار

اجتنب اجتنب گریز گریز — الحذر الحذر فرار فرار
در غریبی مباش سست نهاد — تا توانی نهاد رو بدیار
جهد کن جهد تا مگر برسی — زین تنه خاکدان بضفهٔ یار
آشنا کم گزین که بسیار اند — خر طبیعت سگانِ مردم خوار
تا نه میری نشر ندو بے ایمان — منشین زیر ایں خمیده حصار
چه کشاید دگر ز بیداری — آب از سر گذشته کار از کار
چند مانی بخاک مرده صفت — چند باشی گران چو سنگ مزار
خنده زن بر جهان چو کبک دری — غم بے جا مخور چو بو تیمار
دار دنیا برائے آں خوب است — که نشیند بمرگ دنیا دار
کے نهی پا بروں ز صفحهٔ دهر — کجروی پیشه کرده چوں پرکار
راستی در طریق دیں آنست — که بانکار خود کنی اقرار
نشناسی تو عزت از خواری — نکنی فرق افسر از افسار
گرچه امروز بهجت انگیز است — زر خوش سکهٔ تمام عیار
آید آں روز ما که دست قضا — پیش چشم تو سازدش بیمار
چند باشی ز حرص افزونی — روز و شب در تردد آزار
عمر با حرص بر نے آید — ایں بغایت کم است و آں بسیار
از دو روئی نتیجهٔ طمع است — طمع از ناکساں مدار مدار
طمع از ناکساں تر دامن — پر قناعت وسیر دریا بار
چشم سیری کجا تو می بینم — باز آں بر گساں جنبهٔ شکار
در چنیں موج خیز پر آشوب — روئے خواهش بہ ناخدا مگذار
ناخدا کیست کشتی کجاست — با خدا باش تا دسی بہ کنار

با امید بتاں ممکن کارے — کہ شوی ہمچو من پشیمان کارے
آہ از جور غمزۂ خون ریزے — دادا از دست چشم جادو کارے
دل سیہ دون زلف پر خم و پیچ — شب تار است و راہ ناہموارے
چشم ظاہر چراغ شیطان است — راہ دزد است در خفۂ دیوارے
صرفۂ نیست در نظر بازی — با تنک مایگاں چہ سود قمارے
ہوس دل بہ از دل است کسے — پیش ایں گلرخاں لالہ عذارے
صورتے را کہ نقش دیوار است — بہتر از آئینہ بود زنگارے
نقشے میکشی ملاحظہ کن — دو سہ روزے کہ ہستی آئینہ وارے
عمر چوں رفتہ رفتہ خواہد رفت — رفتنی میشوی تو ہم ناچارے
یاد آں دم بکن کہ تا دم صور — چرخ ساکن شود زمیں سیارے
رنگ برخیزد از سیاہ و سفید — بگسلد تار و پود لیل و نہارے
شمع خورشید و مہ شود خاموش — گردد ایں کہنہ دیر تیرہ و تارے
آسماں ہا زہم فرو ریزند — خاک برخیزد از بیاباں چو غبارے
مزرع روزگار خشک شود — آسیائے جہاں فتد از کارے
بے جہاں با جہانیاں گوید — لِمَنِ الْمُلْكُ واحد القہارے
چوں سرانجام کار دانستی — کہ ترا با خدا بود سر و کارے
نیست شو نیست تا کہ ہست شوی — جز خدا ہر چہ ہست نیست شمارے
آنچناں زی کہ وقت ہیچا ہیچ — نشوی دل شکستہ چوں طومارے
در شمار آں بود بروز حساب — کہ حسابے برد بروز شمارے
بے بہا در کفت بہانہ نہند — تو بجائے بہا بہا نہ میارے
جہل کے عذر بیشتر کہ بسے — رہنمائے پیشگان محکم کارے

کرده اند آگهت ز خضر و ز غول
گفته اند این ز مرد است آن مار

این جهان شاهد است در ظاهر
در نهان پیر زال جادو کار

اسم اعظم بخوان و در هم سوز
این همه رنگ و نقش زنگار

فاش گویم که اسم اعظم چیست
با تو ظاهر کنم حقیقت کار

اسم اعظم بغیر آن نبود
که ببری نام حیدر کرار

علیؑ آن آفتاب عرش سیر
علیؑ آن آفتاب ماه سوار

علیؑ آن پرده دار خلوت دوست
علیؑ آن رازدان محفل یار

علیؑ آن ملجا قلیل و کثیر
علیؑ آن مرجع صغار و کبار

جز علیؑ کیست مجمع البحرین
جز علیؑ کیست منبع الآثار

معنی ناطق کلام الله
سورهٔ فتح احمد مختار

گاه در طور ترجمان شد و گفت
لن ترانی به طالب دیدار

گاه شد شیر خوار اژدر کش
گاه شد شیر خوے خصم شکار

گاه چون روزه روشن آن شب قدر
کرد یک شب بچند جا افطار

در شکستن کفش چها که نکرد
با در خیبر و دل کفار

کعبه با آن شرف بخاک درش
خاکساری کند ز گوشه کنار

روضه اش بر زمانه سایه فگن
لامکان در مکان گرفته قرار

اے خوش آن شرم دان تهی دستی
که نهم با دو چشم گوهر بار

رو بآن روضهٔ بهشت آئین
سر بآن آستان فیض آثار

نه تنها پیش طاق این عمارت در جهان طاق است
بنائیش چون بنائے کعبهٔ دل عرش را ساقست

رواقش تکیہ چوں بر آسماں زد حزم دانستم
کہ محکم کاری ایں نیم طاق از بہر الطاف است
چو طفلاں پیش طاقش آسماں را در بغل دارد
دریں درگاہ چرخش را نظر بر لطف والطافست
بہ صحنش جوش خدام است بارد ہائے نورانی
کہ ہم شمع اندو ہم پروانہ یا دلہائے عشاقست
مکن کوتاہ دست نالہ را از دامن صبحش
کہ فیض او بعالم روشن و مشہور آفاقست
برنگ سرمہ شامش چوں نسازد چشم را روشن
کہ شام او لباس کعبہ جان ہائے مشتاقست
نمودہ نہ رواق آسماں در جنب طاق او
بود چوں کہنہ اورا تے کہ در یک گوشہ طاقست
بہشتے را کہ نامش روضۂ شاہِ نجف باشد
چہ تعریفش کند مخدوب مطلب زیادراقست

حُسن را آئینہ در کار بود جوہر دل قابل دیدار بود
روبرو گر اندک اندک تار بود اندک ایں جا در نظر بسیار بود

عشق را صیقل گری آموختند

آتش تابندہ شد روز الست حکم شد بر امتثال ہر کہ ہست
ہر کہ زد بر آتش از اندوہ رست آن کہ سستی کرد در آتش نشست

یار از ما گشت و یاراں سوختند

آں یکے شد خلق از روے بہشت واں دگر از طنیت اعمال زشت

شد بسوے کعبہ رندے از کنشت زاہدے پا از حرم در دہر ہشت
در خور ہر کس قبائے دوختند

سر ہوائے سجدۂ آں شاہ داشت آشنائی ہا دراں درگاہ داشت
ہر طرف میگشت و عزم راہ داشت راہ ناہموار و بود و چاہ داشت
شمع دل را در جہاں افروختند

مہوشاں چین و ماچین و فرنگ سرو قد و لالہ رنگ و شوخ و شنگ
قصد دل کردند بود ایں راہ تنگ بے بصر را پائے دل آمد بہ سنگ
پاک بینیاں از ہوس واسوختند

روز و شب از سیر ماہ و آفتاب عمر را کردند سرگرم شتاب
بے غماں دادند تن بر خورد و خواب عشق بازاں از غم یوم الحساب
از نماز شب چراغ افروختند

پنج روز ایں حیات مستعار در حقیقت بود پر بے اعتبار
آخر اندیشانِ استغنا شعار گنج را بر رنج کردند اختیار
دین بدنیاے دنی نفروختند

تا سرم پا از عدم بیروں نہاد ذرہ ام بال ہوا داری کشاد
دل بفکر ننگِ عریانی فتاد از وفا و صبر و نور اعتقاد
جامۂ بر قامت دل دوختند

آسمان تا گوہرم را شد صدف تاج شاہی خواستم آرام بکف
یک طواف روضۂ شاہ نجف بر رخم درہا کشود از ہر طرف
در ازل ایں سجدہ ام آموختند

اے شوق تو رہنماے دلہا دردت ہمہ جا دواے دلہا

بزیاد رخت نسوخت شمع | در مجمع با صفائے دلہا
باقد تو سرو جا ندارد | در گلشن دل کشائے دلہا
عشقت شدہ آتش نیستاں | فکرے بکن از برائے دلہا
ہرگز بہ ستم دلے میازار | اندیشہ کن از خدائے دلہا
در پیروی رضائے معبود | غافل مشو از رضائے دلہا
داری ہوس جہاں کشائی | ہمت طلب از دعائے دلہا
از بہر دعائے خیر گشتند | شاہان ہمگی گدائے دلہا
از دولت التفات دردت | من ہم شدم آشنائے دلہا
بیدرد فراق جاں گدازت | تا چند کند جفائے دلہا

تا کے باشم بغم گرفتار
باز آ باز آ کہ رفتم از کار

از ہجر تو زار چند گریم | بے تو شب تار چند گریم
از حسرت بزم دل نشینت | در گوشہ کنار چند گریم
ہر شب تنہا نشستہ برخاک | چوں شمع مزار چند گریم
در دائرہ غمت چو دولاب | یا نالہ زار چند گریم
با یاد رخت چو در چمن ما | چوں ابر بہار چند گریم
با داغ تو رو نہادہ برکوہ | اے لالہ غدار چند گریم
از حسرت غنچہ دہانت | با صوت ہزار چند گریم
در عشق تو چوں کباب نارس | با جان فگار چند گریم
در غربت ہجر آستانت | بے یار و دیار چند گریم
در گوشۂ عجز ناتوانی | دل خستہ و زار چند گریم

تا کے باشم بغم گرفتار
باز آ باز آ کہ رفتم از کار

چشمم باشد پر آب تا کے
بے بہرہ بود ز خواب تا کے

باشیم من و تو دور از ہم
چوں ذرۂ آفتاب تا کے

بے روے تو از جمال بختم
یکسو نشود نقاب تا کے

از حسرت لعل دل فریبت
غمگیں کندم شراب تا کے

لب تشنگی ام ز دل زند موج
در راہ تو چوں سراب تا کے

روشن نکند دلم چراغے
با نالۂ مستجاب تا کے

باشند خجل ز دیدہ و دل
بے روے تو آب و تاب تا کے

از بہر ہلاک مشت خاکی
چوں عمر کنی شتاب تا کے

از دور کنم سلام تو چند
آہستہ دہی جواب تا کے

چوں چشم ستارہ در فراقت
چشمم نرود بخواب تا کے

تا کے باشم بغم گرفتار
باز آ باز آ کہ رفتم از کار

تا آتشِ ایں ہوا مرا سوخت
بر من دل آتش و ہوا سوخت

صبر است دواے درد عاشق
بیچارہ دل مرا دوا سوخت

بستی درِ مدعا بر ویم
چنداں کہ دلم بہ مدعا سوخت

باشد نمک وفا خلالش
آن دل کہ بآتش جفا سوخت

از حسن شماست تابش شمع
پروانہ بآتش شما سوخت

دل گرم بآتش دل ماست
آتشکدۂ کہ سالہا سوخت

ہرگز ہوس ندادہ ام دل
چوں شمع دلم بیک ہوا سوخت

بیگانہ بخاطرش نماند | آں دل کہ بیاد آشنا سوخت
در آتشِ عشق یک جفا جوے | ہر دل بہانۂ جدا سوخت
از دردِ کرا کنم خبردار | چوں من غمِ عشق تا کرا سوخت

تا کے باشم بغم گرفتار
باز آ باز آ کہ رفتم از کار

تا کے ز درِ تو دُور باشم | دل با تو و من صبور باشم
تا چند در آتشِ جدائی | افروختہ چوں تنور باشم
گردم بسرِ شکار گاہت | باشد روزے ضرور باشم
با مہر رخ تو مے توانم | نظارہ فریب طور باشم
آنست صفا کہ با دلِ جمع | در بزم تو محض نور باشم
آں روز کہ جاں کنم فدایت | در عشق تو بے قصور باشم
کو جنت عارضت کہ دائم | در عشرت و در سرور باشم
دانم کہ بہ از توئی نباشد | ہر چند کہ بے شعور باشم
اے کاش عیاں شدی کہ تا کے | از بزم حضور دُور باشم
تا کے بجہاں ز تنگیٔ دل | گنجیدہ بچشم مور باشم

تا کے باشم بغم گرفتار
باز آ باز آ کہ رفتم از کار

گر جسم نقاب جاں نباشد | جز روئے تو در میاں نباشد
گویند بلند تا قیامت | رعنا تر ازیں جواں نباشد
بر گرد تو بے رقیب گردم | آں روز کہ آسماں نباشد
افسردہ دلے کہ بعد مرگش | درد تو بجائے جاں نباشد

چشمے کہ شناخت آنِ حسنت | در حسرت این و آں نباشد
ایں رنگ نگفتہ چشم بد دُور | بالالہ دار غواں نباشد
یک نقطہ چو خال عنبرینت | در دایرۂ جہاں نباشد
از گریہ دلم کجا شود پاک | ایں آب اگر رواں نباشد
از یمن وفا حجاب دوری | وقت است کہ درمیاں نباشد

تا کے باشم بغم گرفتار
باز آ باز آ کہ رفتم از کار

کارے بجز از وفا ندارم | شغلے بجز از دعا ندارم
صد شکر کہ در غمت امیدے | غیر از کرم خدا ندارم
معشوقی و عاشقم دل صاف | دارم خبر از کجا ندارم
آئینہ دل بیا کہ صاف است | دیگر غم رونما ندارم
از بہر نثار خاک پایت | دارم سر و جاں جزا ندارم
اقرار بہ نقص اگر کمال است | در عالم خویش تا ندارم
درد و غم و سوز و نالہ و آہ | در دل ز تو من چہا ندارم
کے روے دہد کہ ہمچو زلفت | سر از قدمت جدا ندارم

تا کے باشم بغم گرفتار
باز آ باز آ کہ رفتم از کار

اے سرو بہشت زندگانی | اے گلبنِ گلشن جوانی
اے خسرو دلبرانِ خود رائے | اے ماہ سپہر کامرانی
سودائے تو سود بے نہایت | درد تو بہشت جاودانی
وصل تو دوائے درد و دوری | ہجر تو بلائے آسمانی

بیهوش فتاده همچو صورت | از حیرت سیرت تو مانی
وصفت چه کنم که در ثنایت | خاموشی ماست در فشانی
اے صاحب خط و خال و هندو | اے مالک ملک لعل ارغوانی
از نام شکستهٔ چه پرسی | خاکِ تو سگ تو هر چه دانی
عمریست که در غم تو مجذوب | افتاده بکنج ناتوانی
وقت است که با کمال عزت | از خواری محنتم رهانی

تا کے باشم بغم گرفتار
باز آ باز آ که رفتم از کار

وقت است که رخ بما نمائی | بر عهد ازل وفا نمائی
آئی ز حرم بجانب دیر | بر خلق ره خدا نمائی
وقت است که با لب شکر ریز | درد همه را دوا نمائی
برقع ز جمال خود کنی دور | باهر نظر آشنا نمائی
در پرده چاندیدم از تو | تا فاش بما چها نمائی
دیگر نه کنند سعی دنیا | در مردهٔ دل صفا نمائی
عمریست که از تو دورم | وقتست که لطف ها نمائی
وقتست که راه رستگاری | از معجز ره نما نمائی

تا کے باشم بغم گرفتار
باز آ باز آ که رفتم از کار

خاطرش از بسکه کار دنیا استغنائے کرد | گر علم را چوب هم میکنی آهسته نیست
خاکساری کن که بر خود راه را پر درد کرد | آینه در راه طلب افتاد و آهسته نیست
در حرم اخلاص در میخانه همت می خرند | پیش دلبر هر چه غیر از دلبری شائسته نیست

چه پیچی دریں عالم پنج گنج
که خالیست از راحت و پر ز رنج

گره بستهٔ داشت طفلے بدست
فگند از کف و در کمینش نشست

روان طفل دیگر ربودش ز جا
چو بکشود دردی نه بُد جز هوا

گره بسته دنیا و طفل آن نیست
بگویش که چیزے دران بسته نیست

به تعلیم یک گردش چشم یار
چهاتا کند گردش روزگار

همانست این گنبد کج نهاد
که زور فت تخت سلیمان بباد

همان منزل است این بیابان تنگ
که ره بسته بر کیقباد و هوشنگ

فلک را همانست آن دست زود
که بر دار افسر از ایرج و سلم و طور

همان به دریں فتنه خیز فنا
که با چشم ساقی شوی آشنا

کند فارغ از غصهٔ زاهدت
مے و مطرب و ساقی و شاهدت

بده ساقی آن کیمیائے وجود
که ظاهر کنم تا کدامست جود

نه همت همیں سیم و زر دادن است
که همت براه تو سر دادن است

مگر گرد شاهے بوقت شکار
بسر منزل ژندپوشے گزار

طلب کرد آبے ازاں بے وجود
که چوں شعله نم در وجودش نبود

روان از پے آب آں باد دست
سبکروح چوں شعله از جائے جست

لب جام شه را چو بر لب رسید
تو گفتی سکندر به مطلب رسید

تمهش خواست بر سر نهد تاج خویش
رساند تنے را به معراج خویش

همان مرد در فقر ثابت قدم
چو درویش از تاج شه کرد رم

زمنت چو م روئے گل گل شگفت
بسے بے نیازانه خندید و گفت

تو باید که بر خود ترحم کنی
که ایں جود بر مال مردم کنی

بمال کسان جود کردن خطاست
ازیں مال اگر بگذری آن سخاست

من از سر گذشتم تو از تاج زر — به از تاج بخشی بود ترک سر
بده ساقی آن آب آتش مزاج — که افسردگی را همان شد علاج
خبر نیست از دل دل افسرده را — کجا نشه جان بود مرده را
جهان را که بر آب و گل بسته اند — طلسمے است بر نام دل بسته اند
نوشتند بر جوهر دل نه جسم — که این لوح باشد کلید طلسم
بده ساقی آن آب گلنار رنگ — که مشتاق صلح است و بیتاب جنگ
صلاح خرد گرچه در صلح ماست — جنون را دمے با خرد جنگ هاست
درین عرصه در جنگ باشد کشاد — که دیدست فتح و ظفرے جهاد
کسے را که ابلیس غل مے کند — به بے غیرتی صلح کل می کند
دلے را که دین غیرت آموز نیست — ز جنگش بترسی که فیروز نیست
بتاید ولیرا نه ملحد شدن — نه از ترس تشنیع زاهد شدن
بده ساقی آن آب بیگانه دوست — که فیروزی ملت خیر ادست
دل خسته را چاره از غیر نیست — دعائے به از نیت خیر نیست
کسے را میسر شود حال نیک — که دائم زند بهر خود فال نیک
رفیق نکو مشرب ساده دوست — همان نیت خیر دانم نکوست
شبے چشم عبرت به پیرے کشود — که خرما شبے تربیت می نمود
به تشنیع گفتش که اے پر امل — بسے سال حاصل کنی در بغل
چنین گفت آن پیر نیکو خصال — که با دا بکام دلت ماه و سال
ز پیشینیان بهره خوردیم ما — ز ما هم برند آنچه بردیم ما
نمود آن سخن شاه را چون گهر — نگفتش که بخشند یک بدره زر
وگر گفت آن پیر نیکو بیان — که دائم بود نخل عمرت جوان

چرا کشت کاری کند کاہلم
که زر سالی اول دہد حاصلم

خوش افتاد شہ را دگر آں سخن
دگر بدرۂ یافت پیر کہن

دگر گفت آں پیر فرخندہ فال
که سرسبز باشد قدت ماہ و سال

ببالائے آں نخل چوں ننگرم
که در سال اول دو حاصل برم

خوش افتاد شہ را دگر ماجرا
بگفتا کنندش مکرر عطا

ز احسانِ شہ پیر گل گل شگفت
دگر بار چوں غنچہ خندید و گفت

که حاصل دریں گنبد لاجورد
چنیں نیست جز یادگارے که کرد

دگر بار فرمود آں شہریار
که ہر سال زرہا کنندش نثار

بدہ ساقی آں آتش دل فروز
که باشد ریا دشمن و زہد سوز

دمے کز ریا یافت سوء المزاج
بجز آتش مے ندارد علاج

علاج ریا کن اگر عارفی
که کفر عظیم است و شرک خفی

بدہ ساقی آں آتش لعل فام
که در راست گوئی مثل شد مدام

پئے رستگاری ازیں دام گاہ
بجز راستی نیست ما را پناہ

دل کج دلاں باب محراب نیست
که محراب کج قبلہ را باب نیست

دل کج دلاں را نباشد نجات
مجو قبلۂ راست از سومنات

اگر شاہ شاہان بود یا گدا
نجاتش بود راستی از بلا

بدہ ساقی آں آب آتش نہاد
کز و شد توکل قوی اعتقاد

دمے گلبن ہمتست گل کند
که عزمِ درستِ توکل کند

دمے را دریں رہ شود بخت یار
که گردد بجفر توکل دو چار

چہ غم راہ دوست و تو کاہلی
توکل گرت نیست در منزلی

بیا ساقی آں آب آئینہ فام
کز و یافتی دولت جم نظام

بمن دہ کز اذن حاصل کنم — نظر بر رخ دولت دل کنم
رخ دولت دل بحال کسے است — کہ در بادشاہاں گدائش بسے است
رخے را کہ بر قع بجز نور نیست — ز چشم و دل صاف مستور نیست
حجابش بجز جانِ افسردہ نیست — دل صاف اگر ہست در پردہ نیست
بدہ ساقی آں کیمیائے وفا — کہ بازوئے مرد است و پائے وفا
چہ شد راہ عشقش کہ پر پیچ بود — کہ در پیش راہ وفا ہیچ بود
دلے را کہ سرکش بود ہوشش — وفا می زند آب بر آتشش
شنیدم کہ مردے بہ گیلان زمیں — ز عشق بتے سوختش عقل و دیں
سرائے زنے داشت کز ہر پسیچ — نگنجید در وے بجز نالہ ہیچ
نمی شد ازاں خانہ بیروں چو دود — کہ وصلے دراں خانہ رو دادہ بود
بدل گر مئے وعدۂ وصل یار — دراں خانہ عمرے گرفتہ قرار
قضا را دراں پیشۂ امتحاں — نسیم قدر گشت آتش فشاں
چو آں باد آتش فشاں بر فروخت — بسے خانہ از نے دراں بیشہ سوخت
عیاں دید آں در بلا استوار — کہ آں خانہ را گشت آتش حصار
نترسید ازاں آتشِ امتحاں — کہ بود آتش سینہ اش بیش ازاں
دلش آں چناں باد فا یار شد — کہ ابر کرم آفریں بار شد
چناں حکم شد بر سحاب قدر — کہ گرداب از قطرہ باید شرر
ہنوز ابر بود از کرم قطرہ بار — کہ زد آب بر آتشش وصلِ یار
بدہ ساقی آں آتشِ لعل فام — کز و کار دیوانگی شد تمام
بدیوانگی فوق صہبا خوش است — کہ جذبش ہم و بادہ نوش است
شراب و جنوں چوں کشائند دست — کنند آسماں را بقبال پست

باقی بر دیوان ذاتی

بعون خدا نوط طبع و مطلوب وضع خوب و محبوب

این نسخه خوب کلام مرغوب نظیر دیوان خواجه حافظ شیرازی

الموسوم به

دیوان مجذوب

مورخه سنه ۱۰۶۶ هـ

از ردیف ذ تا آخر میم

منقول از کتبخانه حکیم میر نادر علیصاحب رعد دواخانه واڑی جنکشن

حیدرآباد (دکن)

مطبوعه حیدری پریس لاهور اندرون موچی دروازه

با مهر و ماه حوصلهٔ آں جمال نیست
با نورِ آفتاب سہا را چہ اختیار

چوں دوست دست داشت پریشانیِ خلش را
در تابِ پیچ و تابِ لفِ دوتا را چہ اختیار

چوں ترکِ غمزہ دست بیغما بر آورد
جلّادیِ نگاہِ بلا را چہ اختیار

خواہی بلطف باش بما خواہ ناز کن
ما را در اختیار تو یا را چہ اختیار

بیمارِ عشق عیبِ مسیحا چرا کند
چوں در وبے دواست دوا را چہ اختیار

جائے کہ بادشاہ گدائے شما بود!
مجذوب بے نوائیِ شما را چہ اختیار

عشق در سرشتِ من چوں موج در وبے بیقرار
موج را در بیقراری ہا نباشد اختیار

من نمی گویم کہ واہند اختیار گل ترا
یا نہ پنداری کہ ہستی ہمچو دستِ عشوہ دار

اختیار جزوی داری کہ گوئی ہست و نیست
ہمچو آں ماہی کہ آید خود بروں از آبشار

از رہِ انصاف آں صوفی بصاف باغ گفت
اختیار است اختیار است اختیار است اختیار

عقلِ خود را از گدازِ عشق جوہر دار کن
کاتش از آہن تواند ساخت تیغِ آبدار

عقل پر تدبیر را ہر چند اسباب است جمع
عشق ساماں سوز را ہر چند مکار است کار

تند باد عشق بیش از شعلهٔ ادراکِ عقل
میتواند عالمے را ساختن با یک شرار

چوں گذارت بر لبِ دریا فتد از راہِ دل
با توکّل دل بدریا کردہ خاطر جمع دار

گرچہ از طرزِ غزل گفتن بدور افتادہ ام
میتوانم باز آمد چونکہ دارم اختیار

سایہ دارم پیشِ تو اے آفتاب سایہ دار
تا تو بالا میکشی چوں من نگاہم سایہ وار

ماہ را ہرگز ندیدم سرو قد و لالہ رنگ
یا کہ خورشیدے بگیرد بر سرِ سروے قرار

ہر کجا ہستم خیالت سیرِ گلزار من است
زلفِ سنبل چشمِ نرگس چہرہ گل عارضِ بہار

گریہ ام را در حضورت آب و رنگِ دیگر است
با گل خورشید رنگیں ترمنا ید لالہ زار

مجذوب از کفِ مجذوب ما دل ساده رویان مے برند
از کفِ من خط عنبر فام و حسنِ سکه دار

بردی دلِ من تبا نگهدار — حقت بود از بلا نگهدار
دل دادی و دل ربودی از من — در خاطرت این ادا نگهدار
کارے بجز از وفا ندارم — دستِ تو هم از بلا نگهدار
در خامهٔ قدرتت خطا نیست — یارب دلم از خطا نگهدار
خوش گفت به خستهٔ طبیبے — خود را برو از وفا نگهدار
تا بهره خوری ز آشنائی — حقِ نمک و وفا نگهدار
افتاده بسر هوائے وصلت — در دامن صبر پا نگهدار
بلبل مشو از بهار نومید — این ست رسید جا نگهدار
تا شاد نشیں کنی دلت را — پاکیزه و با صفا نگهدار
اے باد بگو بکبک خرّم — شهباز رسید جا نگهدار

مجذوب ازاں خزینهٔ لعل
بخشے ز برائے ما نگهدار

آهوئے فیض را نکند بوالهوس شکار — کے شوقِ خنکبوت کند جز مگس شکار
غیر از نگار تا که ز خوباں ربوده دل — خورشید و ماه را نکند هیچکس شکار
جز دل که یافت معرفت از آشیانِ دل — عنقا نه دیده ام که کند با قفس شکار
روشن بود بوقتِ مناجات شمع دل — در کوه طور نیست بغیر از قبس شکار
کوشش بقدر خود کن و امیدوار باش — بے جستجوئے چاره نگردد بکس شکار
واعظ که مے زند ره مردم بگفتگو — این از دها مگر که کند با نفس شکار
دستار و ریش اگر نه فریبد مریدرا — آگه شود ز دام نه خار و نه خس شکار

شیطاں مگو مقید آں طوقِ لعنت است | کماں پیر سگ ہمیشہ کند دورترش شکار

مجذوب دل مدہ بہ تمنا کہ ہیچکس
آہوئے فیض را نکند باہوس شکار

کمندِ زلفِ کجت کردہ ماہ را اسیر | نگاہ صف شکنت آب کردہ زہرۂ شیر
زدامِ زلفِ بلندت کہ میتواند جست | کہ مے کنند دریں حلقۂ ماہ ورز زنجیر
ہزار حلقہ و ہر حلقہ اش ہزار اسیر | فدائے سر شکنش ہمچو من ہزار اسیر
تو خواہ در قفسم دار و خواہ در گلشن | کہ من بدامِ تو افتادہ ام بہ نیم صفیر
غمت کہ از غمِ دنیا و آخرت طاقست | خلاص کردہ مرا از غمِ قلیل و کثیر
چہ عارضی است لباس ہمہ چہ کہنہ و نو | چو رفتن است حیات ہمہ چہ زود چہ دیر
بعمر رفتہ تاسف چہ سود مے بخشد | بروں چو رفت دگر باز پس نیاید تیر
چہ دل نہیم باں کہنہ دیر تنگ و خراب | کہ عنقریب کنندش زخشتِ ما تعمیر
ولے کہ دادہ جہانش بآب و رنگِ فریب | شگفتگی نشناسد چو غنچۂ تصویر
بکار ہم ہمہ اجزائے دہر درکار اند | بیکدگر ہمہ را بستہ اند چوں زنجیر
بہشت را بہ تصور نمے تواں سنجید | ضمیر صاف دلانرا مگر کنم تصویر
بہشت را بہ تمنا نمے دہند بکس | مگر بہ بندۂ خوش اعتقاد پاک ضمیر
زرازِ انجم و افلاک آنکس آگاہ است | کہ بستہ ایں ہمہ دیوانہ را بہ یک زنجیر

بہر چہ خیر تو باشد شتاب کن مجذوب
کہ گفتہ اند بسے آفت است در تاخیر

در سرم نیست بجز سرِ تو سودائے دگر | در دلم نیست بغیر از تو دل آرائے دگر
بولائے تو کہ سرمایۂ ہر معرفت است | جز تولائے تو ام نیست تولائے دگر
جز وصالِ تو کہ نایافتنش کفر دل است | کافرم در دل اگر ہست تمنائے دگر

نیست روزے کہ دریں میکدہ از بادۂ عشق
بر زباں ہا بفتد قصّۂ رسوائے دگر

خرم آں بادیہ پیما کہ دلِ تنگش را
بردہ سودائے تو ہر لحظہ بہ صحرائے دگر

روشن آں چشم کہ در میکدۂ صاف دلاں
ہر زماں محو کنندش بہ تماشائے دگر

خوشدل آں بیدلِ شوریدہ کہ طفلانِ دیار
ہر زماں از پیش افتند بغوغائے دگر

کارِ امروز تو ہر روز بفردا افتاد
تا چہ پیش آوردت ایں وعدہ فردائے دگر

گر توانی بسرِ خواہش خود پائے نہاد
راست بر منزلِ مقصود نہی پائے دگر

رو گدائے در دلِ شو کہ باقبال بلند
ہر دمت مژدۂ فتحے رسد از جائے دگر

گرچہ بیفائدہ باشد غمِ دنیا مجذوب
ایں غم ہیچ تو ہم بر سر غمہائے دگر

دل از کف دادہ را یار اندکے نامہربان بہتر
تبسم مست و پیمانِ تغافل سرگراں بہتر

شبے کز غیر بشناسد گرفتار بلاکش را
گراندازش بجائے سنگ تیرِ امتحاں بہتر

ز دل تا میتوانی در دلِ شب آہ را سردہ
کہ حکم اندازِ گر نزدیک باشد بر نشاں بہتر

سخاوت شاہ و منت را قناعت با و ہمت را
کرم اعلامت است استغنا ازاں بہتر

نہ مستاں را ملامت کن نہ زاہد را دل آزاری
نباشد گر ولت اندیشہ ناکے ایں و آں بہتر

مکن منع از در میخانہ ام با ننگ نادانی
کہ سر بر آستانے سودہ ام از آسماں بہتر

اگر مجذوب چوں خورشید عالم گیر شہرت شد
مرا در گنج عزت عالمے باشد ازاں بہتر

دشنام دوست خوشتر از حرفِ خوشترِ غیر
زہرے کہ آید از دوست خوشتر ز شکرِ غیر

از فقر و فاقہ مردن بہتر کہ منت خلق
در زیر خاک بودن بہتر کہ بر درِ غیر

در خانہ توکل چل سال عیش کردم
دیگر مراد جستن کفر است از درِ غیر

با صد ہزار منت ہر چند صبر کردیم
با ما نشد موافق طبعِ ستمگرِ دوست

هرگز دلم نمی شد دشمن بہیچ دشمن
کز حرف آشنائی بودی بدفتر غیر
میراث خوار منعم چون مرگ در کمین است
دیگر چہ خیر بیند بیچارہ از زر غیر

شعر بلند مجذوب از هر دلے برد زنگ
هرچند پست باشد طبع مکدر غیر

رفت اگر مجنون ازین صحرا بہ هامون دگر
عشق لیلیٰ را بود هر ذرہ مجنون دگر
هر نفس مجنون دیگر از بیابان جنون
میرود با حسرت لیلیٰ بہ هامون دگر
تا نیفتد غمزۂ شوقش بہ مشق التفات
در دلم هر دم بہ تقریبے کند خون دگر
از شکنج دام تا فکر رهائی من کنم
میکند از نو گرفتارم بہ افسون دگر
دل پر از امید و خاطر جمع و ما هم سینہ صاف
غیر ازین در بزم مستان نیست قانون دگر
حیرت از گم گشتن قارون و گنج او مکن
مے رود هر روز ش از دنبال قارون دگر

مے بکش مجذوب فرصت دان کہ در هر پنج روز
روزگار دیگر است و دور مجنون دگر

زهے بحسن و ملاحت ز دیگران ممتاز
بغمزہ هوش فریب و بعشوہ مهر طراز
کرشمہ ناز و تمنا فریب و وعدہ خلاف
بہانہ جوئے و جگر خون کن و سراپا ناز
نگاہ وزد جفا پیشہ و وفا دشمن
دلیر و دلبر و دلدار و دلکش و طناز
مسلم آں کہ هوائے تو باشدش در سر
مرفہ آنکہ خیال تو باشدش دمساز
اگر نہ خواهش معشوق دلربا باشد
کہ میکشد دل محمود را بزلف ایاز
بیا بکوئے خرابات سجدۂ زیبا
کہ ایں گروہ بیک قبلہ میکنند نماز
کسے کہ خضر توکل نمایدش رہ راست
بیک طریق کند سیر در نشیب و فراز
بہ هیچ جا نرسد همتے کہ کوتاه است
چو طائرے کہ بیک بال مے کند پرواز
اگر ز نسبت خارا و شیشہ آگاهی
دلت چو تاب گرانی نیاورد بگداز

بکارسازی دنیا و آخرت مجذوب

بسوز عشق قناعت کن و لبسوز بساز

سحرگهان که موذن بر آورد آواز
کنند بر رخ دلها در عنایت باز

کشند نالهٔ مناجاتیان بعالم قدس
زنند بر صفِ کار آگهان صلائے نماز

کشد بروئے کواکب زمانه پردهٔ نور
شود سفید و سیاهش ز یکدگر ممتاز

گلاب صبح کند شست و شوئے سرمهٔ خواب
نوائے مرغ به پرواز دل کند پرداز

دراں زماں ز دلِ ناتواں کشم آهے
که هیچ جا نه کند کمتر تا به محفلِ راز

بکامِ دل به همان نالهٔ کارها سازم
بعونِ مرحمت کارساز بنده نواز

هزار شکر که کارم بکامِ احباب است
رقیب رفته و من مست و دوستان دمساز

بدی ندیده کس از فالِ نیک و نیست خبر
همیشه کارِ من این دو شیوه یافته ساز

ز خواب بخت بلندم تنگ آمده است
کجاست مطربِ خوش لهجهٔ بلند آواز

بیار باده که از یک بهشت مے خیزد
هوائے جنت تبریز و گلشنِ شیراز

سزد که باز نباشد بزور خود مغرور
دراں هوا که بعنقائے رسد پرواز

بشعر دلکشِ مجذوب تا که گوش کند

دراں مقام که حافظ بر آورد آواز

بده ساقی شرابِ ناب تبریز
که دارد فیضِ دیگر آبِ تبریز

نشاطِ نهانے و هندت از شبِ قدر
مے ناب و شبِ مهتاب تبریز

ز عیشِ اصفهانم میدهد یاد
نسیم صبحگاه و خواب تبریز

نه از بیدردیِ حبِ وطن بود
که گشتم در نجف بیتاب تبریز

بگو با ملحد بے دین نامرد
که نتواں دم زدن بے باب تبریز

الٰهی پیر و برخوردار گردد
نهالِ نورس شاداب تبریز

زبے برگی مشو مجذوب دلگیر
کہ خوابے دیدہ ام دریاب تبریز

مژدۂ وصلم صبا آورد و گریانم ہنوز
نیش بر دل مے زند اندوہ ہجرانم ہنوز

صبح وصلم رخ نمود و نور عالم را گرفت
میکند خون در دلم خورشید تابانم ہنوز

پائے تا سر پیکرم چوں شمع در آتش گداخت
بر ندارد سوز دل دست از گریبانم ہنوز

سالہا صحرائے دل را با جنوں پیمودہ ام
چوں فلک در ابتدائے ایں بیابانم ہنوز

بارہا از خصم بے تمکیں تحمل کردہ ام
سخت مشکل مے نماید کار آسانم ہنوز

چوں عمت گنجے دریں ویرانہ پیدا کردہ ام
منعم بے درد پندارد پریشانم ہنوز

بے ریا یک عمر در میخانہ خدمت کردہ ام
زاہد بے دیں نمے داند مسلمانم ہنوز

ہمچو شمعم آتش دل بر زباں افتادہ است
پردہ می پوشد جنوں بر راز پنہانم ہنوز

بزم دلہا را پر از گلہائے رنگیں کردہ ام
کامرانی ہائے دیگر ہست در شانم ہنوز

آنچہ من از التفات ایں کریماں دیدہ ام
گر دو عالم را بمن بخشند خواہانم ہنوز

علم اگر گویم بجہل خویش پیدا کردہ ام
لاف دانش میزنم البتہ نادانم ہنوز

آیۃ الکرسی زبانم را کلید فتح ساخت
نیست مجذوب اگر از توفیق یزدانم ہنوز

صبح شد ساقی بدہ جامے کہ باز
شد دری بر روئے ما از غیب باز

پر بدہ جام صبوحی تا برت
با حضور قلب بگذارم نماز

شیشہ را پر مے کن و عبرت بگیر
از تماشائے سپہر شیشہ باز

پیش مستاں شیشۂ خالی زمے
بے صفا باشد چو روئے بے نماز

چوں صراحی آنچہ داری صرف کن
تا دہندت باز و باشی سرفراز

گر بسازی با قناعت ہمچو من
کارہا سازی بلطف کارساز

ره بزاهد بسته انداز چار سو
دلق و تسبیح و رداو جانماز

فیض خواهی رنج بیداری بکش
در کمین صید باش چشم باز

کے شود بے کاہشِ تن دل قوی
شمع کے بر خویش بالد بیگداز

شیشۂ دل را بدستِ عشق دہ
تا شوی ایمن زسنگ حرص و آز

خاکساری پیشہ کن مجذوب وار
تا شوی پیشِ جواناں سرفراز

حافظ - دل من در ہوائے روئے کسے خوش ہمی طپید و جان من از شوق دیدار او بیقرار بود کہ ناگاہ پیک نامہ رسان از در درآمد و نامہ یار بدست من داد و من بخواندن مشغول شدم

بازو را اشتیاقِ روئے نیاز
رو نہادم بخاک کوئے نیاز

خوش نگاہانِ شہرِ ما باہم
ہمہ دارند گفت و گوئے نیاز

در خیالِ نیاز نامہ و مہر
گفتگو مے کنم ز روئے نیاز

کیست امروز از بتاں کہ دلش
نیست مشتاق گفتگوئے نیاز

نشود با نیاز من ہمرام
تند و تلخست بسکہ خوئے نیاز

رازِ دل با نیاز مے گفتم
دارم اندیشہ از عموئے نیاز

شہر اگر پُر شود ز مہر و یاں
نکنم رو مگر بسوئے نیاز

ایں از نیاز بتانِ ہرجائی
بے نیازم بآبروئے نیاز

مہ ندیدم باین صفا ہرگز
مہر را نیست ایں ضیا ہرگز

گل چنین سرخ روئے باشد
غنچہ را نیست ایں حیا ہرگز

حسن را با حیا نگہداشت
نشود عشق بے وفا ہرگز

یارب ایں خاطرِ شگفتۂ من
نشود از غمت جدا ہرگز

مطلب از عشق ہر کرا ہوس است
نہ برو پے بمدعا ہرگز

سفرِ عشق کار شیر دلیست
کہ نہ پرہیزد از بلا ہرگز

آبرو پیش پادشاهے بر — کہ نگر دیدہ مبتلا ہرگز
از جفا شکوہ پیش آنکس کن — کہ نگر دیدہ بے نوا ہرگز
تا نہ نوشی شراب وسوسہ سوز — نہ شوی فارغ از ریا ہرگز
بے ریا گر دمے توانی گشت — نشوی غافل از خدا ہرگز
تا زبان و دولت یکے نہ شود — نہ بری بہرہ از دعا ہرگز

کار ہا ساخت با دعا مجذوب
بد نہ بیند کس از دعا ہرگز

مستانہ شو بخانہ زیں آشیانہ ساز — روئے زمیں ز خلق تہی خانہ خانہ ساز
از پیکرم ہنوز کفے استخواں بجاست — خواہی در آتش افگن و خواہی نشانہ ساز
با قاصدم عتاب و گر لطف میکنی — تا میرسد بزودی زودش روانہ ساز
بارے برغم غیر کہ ہمدوش میرود — دستے بدوش من نہ و مستی بہانہ ساز
طول امل موافق طبع زمانہ نیست — گر ساز عیش مے طلبی با زمانہ ساز
قانع نشیں و گوشۂ غم را بباد دہ — رشک ہزار انجمن خسروانہ ساز
خواہی کہ برر خت در میخانہ وا کنند — روشن چراغ دیدہ ازیں آشیانہ ساز
عمر ترا فنا و عدم درمیاں گرفت — یعنے تو کار ہر دو جہاں درمیانہ ساز
منعم مگو کہ توشۂ فردا بزر خرید — سودے ز رشک نیست تو اشکے روانہ ساز

مجذوب ترک صومعہ و دام و دانہ کن
ہر جا کہ خاطرت بکشد آشیانہ ساز

صیقل مرآت دل صہبائے گلفام است و بس — کیمیائے خوشدلی در حقۂ جام است و بس
گفتہ می ایم و از بوسہ کامت مید ہم — خوشدلم با آنکہ دانم فیض پیغام است و بس
آنچہ عمر بے بدل را مے شود نعم البدل — بادۂ گلگون و معشوق گل اندام است و بس

مے بدست آور کہ اینک روزگار از دست رفت
عین فاحش پیش مستاں عین ایام است و بس

نیست آساں از دو یا خود را مبرا ساختن
ایں ہمہ مخصوص رندِ درد آشام است و بس

خطِ آزادی بدستت در گرفتاری دہند
دانۂ آسودگی در حلقۂ دام است و بس

حرص دنیا را از آسائش نباشد بہرہ
نشۂ کردار ایں مے تلخی کام است و بس

پر نزد مرغِ نگاہت در فضائے کوہ قاف
خود نظر تنگی مگو عنقا ہمیں نام است و بس

نیست مجذوبِ ترا از غیر چشم التفات
مے پرستاں را نظر بر رحمتِ عام است و بس

اے پسر اہلِ وفا را بشناس
آشنائی کن و ما را بشناس

نظرِ بوالہوساں ناپاک است
چشمِ من خصمِ حیا را بشناس

نظرِ پاک و دلِ رنگ بہ حسن
اے سہیل ایں ہمہ جا را بشناس

بے غرض خاکِ رہِ عشق توایم
قدرِ بے قیمت ما را بشناس

با توکّل نظر از خلق بپوش
خالقِ ارض و سما را بشناس

خاکِ راہِ نجف اشرف کرد
ہمچو من راہِ خدا را بشناس

بعقب تافتہ کفش پنجۂ مہر
قدرتِ شیرِ خدا را بشناس

جبرئیلیست کہ شاگردِ علیست
شانِ پیغمبرما را بشناس

تا بہ محشر نہ شوی سرگرداں
صاحبِ حمد و لوا را بشناس

ہمت از شاہِ خراساں بطلب
راہِ تسلیم و رضا را بشناس

سیرِ تبریز بکن بے مے ناب
قدرِ ایں آب و ہوا را بشناس

حیرت از جرأتِ مجذوب مکن
نظرِ لطفِ خدا را بشناس

از خمِ زلفِ کمند افگن مترس
از فریبِ غمزۂ پرفن مترس

عشق در زد بیم از قاضی مکن — مے کش و از مفتی کودن مترس
مے خلاصم کرد از وسواسِ عقل — میتوانی شد تو هم چون من مترس
عشق را از تیغِ دشمن باک نیست — آتشت آه است از آهن مترس
با توکل اژدها را رام ساز — از عصا و روادیِ الیمن مترس
میکشد از ظالمان چرخ انتقام — اژدها تا هست از بهمن مترس
راست گوی و راست باش و راست رو — از دو عالم یکسر سوزن مترس
صاف دل را از فلک اندیشه نیست — دوست با ما باش و از دشمن مترس
بر صفِ دلها به تنهائی منازر — برق سوزان باش و از خرمن مترس

همچو مجذوب اسم اعظم یاد گیر
یا علی گوئے و ز اهریمن مترس

ز هر چه در نظر آید مرا جمالت بس — ز عیش آنچه بخاطر رسد خیالت بس
ز گنج خانه چینم شکنج زلفت به — ز ملک هند و ستارم خیال حالت بس
مرا ز لعلِ لبت آرزوئے دیگر نیست — همیں که داده بمن وعدهٔ وصالت بس
بیا ز دل ز کف و مشورت به عقل مکن — دریں معامله توفیق لایزالت بس
اگرچه مجلس و عظت مراد آگاهی است — همان تأمل احوالِ پارسالت بس
شرابِ تلخ هوادار عمرِ بے بدل است — همیں نصیحت شیریں هزار سالت بس
ولا بحلقهٔ هر در کفِ نیاز مزن — در کشادهٔ دانائے کل حالت بس
گمو تمام جهان دشمن اند و من تنها — پناهِ امنِ خداوند ذوالجلالت بس
بجز کمالِ ادب دم مزن ز هیچ کمال — که در میانِ جوانان همیں کمالت بس
اگر دو هند سلامت بگیر و قانع شو — همیں قدر طمع از صاحبانِ مالت بس
امید بادهٔ پرستان همیں بلطفِ خداست — تو محو طاعتِ خویشی همیں وبالت بس

تمام عمر اگر کردهٔ گنه مجذوب
شگفته باش که مهر علی مالت بس

بفکر نرگست افتاده نرگس
بخواب ناز رخصت داده نرگس

ز فکر چشم خواب آلود مستت
مژه بر یکدگر نهاده نرگس

ندارد خواب بیداری که دیدست
که پیماید بمستان باده نرگس

بعمر خود قدح ننهاده از کف
بفکر عمر تا ننهاده نرگس

ز بیم فوت فرصت نهد از دست
قدح را در سر سجاده نرگس

بر غم دهر بی بنیاد فانی
قدح بر کف زاد رنجاده نرگس

اگر از فیض ساغر نیست آگاه
بفرقش از چه رو جا داده نرگس

بدور نرگس مستت چو مجذوب
بیک ساغر دل از کف داده نرگس

بیار ساقی ازان آفت خمار عبوس
که ناید از دل ما هیچو شمع از فانوس

چو دید ساقی ما از لبت شراب که باز
رقم بخون کبوتر کشید و چشم خروس

بکام دل گروه از عمر خویش تا گیری
ز دست ساده رخی ساغری بگیر و ببوس

بنام نیک چو زاهد زباده ننگ مکن
بیا بکوی خرابات و سیر کن ناموس

حساب سال جهان را بروز طفلان پرس
چه شد بچشم تو آراست خویش را چو عروس

مشو فریفته این عروس شوهر کش
که کام از و نه تهمتن گرفت و نی کاوس

شمار فرصت امروز کار فردا نیست
که نیست کار تو فردا جز آه با افسوس

ازان بفکر فرو رفته خواجه تا داند
چه شد خزینهٔ قارون و گنج دقیانوس

بلند مرتبه هرگز کسی به مکر نشد
بآسمان نتوانست رفت کیکاوس

ولی بجوئی که چون سنی تمام ناله بود
نه آنکه رفت برآوازه و نهی چون کوس

رسید وقت که مجذوب باز با دلِ شاد
رُخے نیاز بساید بخاک خطۂ طوس

دلبرائے که بجز لطف نباشد کارش
صبر کن صبر که لطف است یقیں آرایش

روشن آں چشم که یارش نگذارد از چشم
خرم آں دل که ہوادار بود دلدارش

آں مفرح که ہلاک طلبش خضر بود
چوں مسیحا شود از دل و جاں بیمارش

یارِ ما عاشقِ آئینۂ معشوق نماست
دل صافی اگرت ہست مکن درکارش

کے ز رخسار بیکسو فگند برقعِ ناز
تا مقابل نہ شود چشم و دلِ بیمارش

صاف دل ناشدہ بیجا نہ شوی منکرِ عشق
کیمیا گرچہ نۂ ہر زہ مکن انکارش

باز اشک از سفر مملکتے مے آید
کہ تہی دست غنی تر شود از دیدارش

آنچہ بندد دہن خصم زبانِ خوش تست
ہر کہ افسوں بودش حفظ چہ بیم از مارش

خاکساری نہ حصاریست کہ آید بہ نظر
سایہ بر تارکِ گردوں فگند دیوارش

تو ہمیں مجمرِ دستار زہم فرق مکن
مرد آنست کہ مردانہ بود اقرارش

باز مجذوب بر دیست و ردل نالہ کشود
کار مے آید از و ہاں نکنی بیکارش

تا دلم را کند سرائے خودش
لطف ہا میکند بجائے خودش

سالہا دست و پا زدم تا دوست
شاید آید برم - بپائے خودش

جاں بپایش فگندم و خجلم
جز خودش نیست رونمائے خودش

ساخت بیگانہ ام جنوں از خویش
تا شوم روز و شب گدائے خودش

ہر کہ قانع شود بخاطر جمع
پادشاہست در سرائے خودش

غم ز دشنام غائبانہ مخور
ہر زۂ گفتہ از برائے خودش

ہر کہ در قصد ما سپردن بخود
ما سپردیم باحذائے خودش

گر ورا نیست تاب سیلی باد
بنشیند بگو بجائے خودش

سیل باکوه چون در آویزد
میکند چاه از برائے خودش

راست کے میشود باتش ہم
آنکه کج باخت باخدائے خودش

شوق مجذوب بادهٔ تبریزیه
کے شود غافل از هوائے خودش

آں راکه بمیخانهٔ دل راه دهندش
باجام جهان ودل آگاه دهندش

آں راکه بدرویش در توفیق کشایند
اول خبر از ملک سحرگاه دهندش

تا قطع تعلق نکند همّت عیسےٰ
کے مهر درخشنده ترازماه دهندش

چون دلق مرقع نشود خاطر درویش
کز مژدهٔ تشریف شهنشاه دهندش

دور فلکش دائره جاه نماید
آں راکه نجات از هوس جاه دهندش

افتادگی اول قدمش بر سر چاه است
ایں رتبه نه باهمت کوتاه دهندش

تا یکجهتی نقش جبیں است نگیں را
اکسیر مراد از نظر شاه دهندش

تا چند کشی آه دل صاف بدست آر
تا مطلب کونین بیک آه دهندش

مجذوب صفت هرکه باخلاص رود راه
توفیق وسلامت روی راه دهندش

گویمت پندے همه گوش وتمام ادراک باش
خواستی در چشم دشمن خاک پاشی خاک باش

خون دل را نعمت الوان شمار دشکر کن
کو دل دشمن زحسرت هائے رنگیں خاک باش

دامن عیسےٰ در آغوش ملائک جاگرفت
گر بپنهاوامن میجوئی زپاکاں پاک باش

من نگویم خدمت زاهد گزیں یا میفروش
هرکه خوش حالت کند در خدمتش چالاک باش

کشتی خصمانه را بست وکشاد دیگر است
کوری اسماک دشمن دشمن اسماک باش

کلبهٔ تاریک درویشاں پر از امن است وبس
بارگاه سرکشاں کوبتر از افلاک باش

تا شوی مقبول بزم عاشقاں چوں جام مے
باول بر آتش و با دیدۂ نمناک باش

ہمچو زاہد از عبادت گر بہشتت آرزوست
بار دار و سبحہ و سجادہ و مسواک باش

گر بہشت وصل میخواہی برو مجذوب وار
عاشق صاحب مذاق و مے کش و بے باک باش

خوشا تبریز و فیض صبح و شامش
الٰہی تا ابد باشد نظامش

بحمد اللہ بکام دوستانست
بصبح و شام فیض خاص و عامش

ازاں تبریز خلائق شد بہ اقراں
کہ اسم با مسمّیٰ گشت نامش

مقام صاحب الامر است تبریز
ازاں خواند جناں قائم مقامش

فغاں از ناز معشوقانِ ایں شہر
کہ خونہا خوردہ ام از ہر کدامش

دلم شوریدۂ وحشی غزالیست
کہ نتواں با محبت کرد رامش

بتِ شکر لبِ من تند خویست
کہ نتواں زیر لب کردن سلامش

جہاں دامست و غم صیاد و ما صید
بکش مے تا زنی آتش بدامش

بسر کش جام و از دوراں بکن یاد
کہ روئے جم اماں یابد نہ جامش

ندارم بر جہاں بر خسروے رشک
مگر شکر لبے باشد بکامش

بدہ توفیق یا رب شاہ مرداں
کہ تا باشد جہاں باشد بکامش

دعائے خواست مجذوب تو از ما
بود لعلِ لبت یا رب بکامش

ہمیشہ طالب عیشی ہمیشہ عاشق باش
نجاتِ ہر دو جہانت ہواست صادق باش

علم بہ چرخ مقوس برا ستی بفراز
خدنگ خارہ شگاف دل منافق باش

بہر چہ خیر تو باشد صلاحِ خود آں کن
اگر صلاح تو در فسق تست فاسق باش

ز کار دست کشیدن کمال بیدردی است
علاقہ را مدہ از دست و بے علایق باش

دراں جناب کہ شاہاں ز عجز ناچاراند
تمام عجز شود بر تمام فایق باش

فضائے گلشن دل جائے نامناسب نیست
دولت بحجلۂ عذرا کشید واحق باش

دراں مقام کہ بزم نفاق آرایند
گریز اگر ندہد رو تو ہم موافق باش

حضور قلب و دل صاف و اعتقاد درست
بقبلہ عرض کن و قبلۂ خلایق باش

بر غم من کہ زمے توبہ کردہ ام **مجذوب**
تو شوخ در ند و نظر باز و مست و عاشق باش

باخدا گر وا گذاری کار خویش
بد نہ بینی ہرگز از کردار خویش

بندگی کن تا دہندت زندگی
کار او کن تا کند او کار خویش

یار نیکاں شو کہ در بازار عدل
حشر ہر کس میشود با یار خویش

بے بہار خلق نتواں ساختن
خار زار خشم را گلزار خویش

دانۂ اشکے بیفشاں بر زمیں
تا کند باران رحمت کار خویش

میشود معلوم در پائے حساب
ناچہ دارد ہر کسے در بار خویش

جان من ترک نماز شب مکن
یا مزن بر دولت بیدار خویش

یا در فتنہا و رائے حرص باست
ایں دوا جو از دل بیمار خویش

توبہ چوں **مجذوب** از مستی مکن
توبہ کن از ترک استغفار خویش

دادہ ام دل بہ نگارے کہ نشاں از دہنش
نتواں یافت اگر در بفشاند سخنش

تا ابد لب بلب ساغر مقصود نہند
نشکند گر دل ما را لب شکر شکنش

نیست بے وجہ کہ افتادہ پریشاں شب و روز
سنبل زلف کہ پہلو زدہ بر یاسمنش

بر رخ عاشق بے دل کہ کشاید در دل
دست نکشاید اگر غمزۂ ناوک فگنش

بایدم ساخت دراں کوچۂ بازار رقیب
چکنم چوں گل بے خار ندارد چمنش

مے شود بستر آسایشم از خار تہی
گر شبے بوئے گلابے کشم از پیرہنش

اے صبا چوں گذری شاد بگلزار رقیب
خاک بوسی و دعائے برسانی زمنش

کیست بر عرصہ کہ بر حرف تو انگشت نہد
ہر کہ سالکت نشود منت منت منہ منش

خوشدل آں زندہ بہ مستے کہ چو شیشہ مے
خندہ ہا بر غم دنیا زند و مکر و فنش

اے خوش آنروز کہ مجذوب بتوفیق خدا
با دلِ شاد شود جرعہ کش انجمنش

بلبلے میگفت و گل میکرد گوش
فصلِ گل دائم نباشد مے بنوش

گرچہ گل شد سرخ اما خوب گفت
بے تامل دم مزن یا شو خموش

ہیچ جا بے صرفہ ہرگز دم مزن
چشمِ من دیوار و در دارند گوش

تا بہ مطلب ہا رسی از راہِ راست
راست باش و راست گوئی و سرخ پوش

بر جہاں و سرخ و زردش دل مبند
ہفتہ باشد دکانِ گل فروش

ہمچو خورشید از سرائے کہنہ دلق
بگذر از سور دلِ زرلفت پوش

شاد باش از غم کہ تا دنیا بجاست
ہست با غم شادی و با نیش نوش

عشوۂ دنیائے دوں خواہی خرید
گر نباشی آشنا بامے فروش

مے بدست آور کہ در اقلیمِ عشق
فقرِ تو شاہی و بیہوشی است ہوش

چشمِ گرمِ عشق را از غیر نیست
زاتشِ خود بادہ مے آید بجوش

جرم بے اندازۂ مجذوب ما
سہل باشد با کریم عیب پوش

بستہ ام دل بلعلِ خندانش
بردہ ام بے آبِ حیوانش

غوش در آورد ماہ را بکمند
زلف پرچینِ عنبر افشانش

زدہ پہلو بیاسمیں شب و روز
نکہتِ سنبل پریشانش

خرّم آن گلشنِ همیشه بهار
نگهتِ سنبلِ پریشانش

کعبه طرح از مقام دل برداشت
میتوان یافت از بیابانش

در مکافات خانه دل مشکن
بایدش داد جان بتاوانش

باطنِ هر که هست از بد و نیک
هست ظاهر ز عهد و پیمانش

آنکه عهدش درست پیمان نیست
مزن انگشت بر نمکدانش

حلقهٔ چشم سیر چشم بود
بهتر از خاتم سلیمانش

خانه بردار گشت چون عیسیٰ
آسمان شد چهار ایوانش

دلِ مجذوب چون نباشد شاد
کرده امید وار قرآنش

آمد رسول و باز شدیم از بلا خلاص
از هر بلا شدیم بلطفِ خدا خلاص

دامِ بلا اگر خمِ آن زلف دلکشاست
یارب دلم مباد ز دامِ بلا خلاص

ماه از کمند زلفِ تو بیرون نمی رود
در حیرتم که چون شده بادِ صبا خلاص

واعظ گرفتم آنکه مے است و هزار عیب
اما چه خوب میکندت از ریا خلاص

آتش بنوش و وسوسهٔ عقل را بسوز
شاید ازاں مرض کندت این دوا خلاص

عشقم گداخت با نظر کیمیا اثر
تا گشتم از کدورتِ دل چون طلا خلاص

چون شمع تا دلت نشود باز بان یکے
کے میشوی ز ننگِ خودی یا دعا خلاص

با خونِ دل بساز که با صد شگفتگی
سازد قناعتت ز غمِ کیمیا خلاص

مغرور خود پرست یقین شکار نیست
منصور ازاں نگشت ز دارِ فنا خلاص

درگاه غیر حاجب و رزق مقرر است
زیں در نمی شود ز گدائی گدا خلاص

شکرِ خدا که همتِ مجذوب و عقلِ من
از هر بلا شدند بتمکینِ دعا خلاص

ساقی بیا کہ جوش زد از لالہ زار فیض
بے نشۂ شراب نہ بخشد بہار فیض

رُخ برفراز از مے و آہنگ باغ کن
تا از بہارِ فیض برد لالہ زارِ فیض

آں را کہ دل ز حسرتِ لعل تو خوں نشد
چوں جام کے برد ز مے خوشگوارِ فیض

مجموعِ خاطرے کہ پریشانِ زلف تست
خرم دلے کہ بردہ ز شب ہائے تارِ فیض

چوں صبح خندہ روئے کہ دولت گدا زباش
تا جوشد از جبینِ تو بے اختیار فیض

در صبحدم کہ قسمتِ ارزاق مے کنند
خوابیدہ را نیاورد اندر شمارِ فیض

چوں من بشوق گریۂ مستانہ مے بنوش
تا از گناہِ خویش بری صد ہزار فیض

چوں مے نفاق سوزد و مصفّا ضمیر باش
تا رو نہد بہ بزم تو از ہر کنارِ فیض

فکرِ زمانہ مایۂ تشویش خاطر است
ہرگز نہ بردہ کس ز غمِ روزگار فیض

مجذوب گریہ باگرم او بہانہ ایست
تا ز ما بہانہ آید و از کردگار فیض

چوں شود صبحدم ہوا فیاض
بدہد عالم کند ندا فیاض

کیست گوید بہ عجز یا فتاح
کیست گوید بصدق یا فیاض

کیست یعنی بجز خدا رازق
کیست یعنی بجز خدا فیاض

یکنفس بے سوال فیض مباش
جرم خوش دارد از گدا فیاض

تا نیارد بدست دل ہا را
نشود طرۂ دوتا فیاض

سنبلستان زلف اگر نبود
بچہ سامان شود صبا فیاض

عشق تا صاف و بے غشت نکند
نشود ہمچو کیمیا فیاض

دائم از کیمیائے صاف دلی
در کشاید بروئے ما فیاض

تا بود نام فیض در عالم
باشدت شاہ اولیا فیاض

تحفۂ نیست چوں دعا **مجذوب** بسکہ خوش دارد از دعا فیاض

برگرد لالہ زار خجالت دمیدہ خط
خورشید را بحلقۂ سودا کشیدہ خط

کو سبزۂ بہشت کہ بنمایمش زدور
کز باغ عارضت بچہ سامان دمیدہ خط

اسباب دل تمام بتاراج زلف رفت
اکنون رقم بخون اسیران کشیدہ خط

تا از میان قطار دل زلفت کشیدہ دست
خوشنود و رکنار رخت آرمیدہ خط

در گلشن جمال تو با یک بنفشہ زار
چون منعمان چہ این ہمہ بر نیمش چیدہ خط

این شکر چون کنم کہ بگوش تو سنگدل
دیدم کہ حلقہہائے نمایان کشیدہ خط

مجذوب ہم بدولت من شاد و خرم است
از زلفت انتقام مرا تا کشیدہ خط

برگ بنفشہ بر ورق لالہ چیدہ خط
با عارضت بخون شقایق کشیدہ خط

پیوستہ با زلال لبت سبز و خرم است
چون خضر تا بہ چشمۂ حیوان رسیدہ خط

زلفت ز گرد غالیہ بر گل نہادہ خال
حسنت بگرد ماہ ز عنبر کشیدہ خط

خواہد نوشت گلشن رازے بخط نوشت
بر صفحۂ جمال تو مسطر کشیدہ خط

خط را حصار حسن کند از نگاہ غیر
ہندو بگرد آتش ازان رد کشیدہ خط

عاشق دعائے خط تو البتہ مے کند
را و نگاہ بوالہوسان را بریدہ خط

تا منشی صباح نویسد برات فیض
بر صفحۂ سپہر کشد تا سفیدہ خط

باشند دوستان تو چون گل شگفتہ رو
خصم تو چون شفق کشد از خون دیدہ خط

مجذوب در ازل خط آزادیت نوشت
آنکو بدست قدرت خود آفریدہ خط

خواہی شگفتہ نوش کنی جام اختلاط
خوش خلق باش ورنہ میزنام اختلاط

زندان نمایدش بہ نظر گلشن فراغ
مرغے کہ گشتہ دانہ خور دام اختلاط

باید ترا مصاحب بد رام مے کند
دیگر ازان نۂ تو ز دشنام اختلاط

خیزد ز اختلاط پریشان هزار عیب
دنیا ازین جهت شده بدنام اختلاط

تا اختلاط ساخته را گرم کرده اند
از گل فشرده تر شده انجام اختلاط

گویم علاج خبث و نفاق و دروغ چیست
دیوانه باش تا نه شوی رام اختلاط

مشکل کشا اگر نبود همتِ جنون
عقلت خلاص کی شود از دام اختلاط

من خود ز اختلاط پریشان نیافتم
سودی بجز تأسفِ ایام اختلاط

یکعمر در نصیحتِ او سوختم دماغ
مجذوب ما هنوز بود خام اختلاط

کاری بجز گناه نداریم یا حفیظ
عذری بغیر آه نداریم یا حفیظ

هر چند روسیاه و گنه کار و مجرمم
جز رحمتت پناه نداریم یا حفیظ

بالطف رحمتت که سپهرِ شفاعت است
اندیشه از گناه نداریم یا حفیظ

چون بازگشت بر لبِ دریایِ رحمت است
یک نامه سیاه نداریم یا حفیظ

غیر از درِ تو قبلهٔ دیگر چه دیگران
در دیر و خانقاه نداریم یا حفیظ

شوقِ تو آتش است چه باک از هجومِ خصم
اندیشه از گناه نداریم یا حفیظ

بی باک و رند و مست و خراباتیِ تو ایم
اندیشه ما ز شاه نداریم یا حفیظ

در فتنه خیز عرصهٔ دنیا و آخرت
جز درگهت پناه نداریم یا حفیظ

مجذوب ما ز لطفِ تو امید بسته ایم
غیر از تو هم گواه نداریم یا حفیظ

ما حشمت و سپاه نداریم یا حفیظ
جز درگهت پناه نداریم یا حفیظ

توفیق در رهِ تو رفیق است و پاسبان
باکی ز وز و راه نداریم یا حفیظ

شوقِ تو داده شمع هدایت بدست ما
باک از زمینِ چاه نداریم یا حفیظ

چون شمع در وفا دل ما با زبان یکیست
غیر از وفا گواه نداریم یا حفیظ

بارو سفیدی غم عشقِ تو ہیچ غم
از خصم روسیاہ نداریم یا حفیظ

تنہا چو اعتماد بلطفِ تو کردہ ایم
اندیشہ از سپاہ نداریم یا حفیظ

ہر چند کردہ حفظ تو مجذوب را دلیر
جز درگہت پناہ نداریم یا حفیظ

تا شدم بر آتش عشقت گدازاں ہمچو شمع
از جبینم نور مہرت گشت تاباں ہمچو شمع

تا بکے با یاد زلف و عارضت از سوز دل
شعلۂ آتش کشم در شیشۂ جاں ہمچو شمع

تا سراسر مشہد پروانہ گردد رو بخاک
دور گرداں برقع از رخسارِ تاباں ہمچو شمع

کوہ را برق تجلی نرم سازد ہمچو موم
چوں نباشد عاشقِ بیدل گدازاں ہمچو شمع

بر نخواہم داشت دست از دامنش تا زندہ ام
بستہ ام با آتشِ دل عہد و پیماں ہمچو شمع

خدمت شب زندہ داران خراباتی گزیں
تا دراں محفل دلت گردد فروزاں ہمچو شمع

دیدۂ بیدار دل را گریہ روشن مے کند
عاشقاں از گریہ میگردند خنداں ہمچو شمع

تا سحرگاہ ابد با سوز دل مے کرد عشق
دیدۂ پروانہ گرمی بود و گریاں ہمچو شمع

پردہ پوشی را حصارِ دل مکن فانوس وار
تا شود از یاد تشنیعت نگہباں ہمچو شمع

سعی کن تا مے کشاں در بزم خاصت جا دہند
با دلِ پر آتش و رخسار خنداں ہمچو شمع

یکزبان و یکدل و روشن ضمیر و صاف باش
تا توانی شد دلیلِ راہ جویاں ہمچو شمع

آنکہ انوارِ ہدایت تا بداز بیشانیش
کے رساند نقص تا بنیاش نقصاں ہمچو شمع

ہمچو من مجذوب اگر قانع شوی با سوزِ دل
آتشت را عشق سازد آبِ حیواں ہمچو شمع

عارضت را نقاب گشتہ شعاع
برقع آفتاب گشتہ شعاع

پرتوِ عارضت فتادہ بہ مے
یا ز عکسِ تو آب گشتہ شعاع

تا جمالت فگندہ عکس بجام
کیمیائے شراب گشتہ شعاع

ہر کرا در بزم مے خواراں زبان در دل یکیست - از خجلتش تا بر لبان آید عرق

سیر نتواں ترا تماشا کرد
مانع آفتاب گشته شعاع

عشق در دل نہ گنجد از شادی
تا صبا را حجاب گشته شعاع

عارضت را نقاب حاجت نیست
زانکه نائب مناب گشته شعاع

کردهٔ تا نقاب از رخ دور
زینتِ آفتاب گشته شعاع

در جبینم ز فیض درگاهت
پنجهٔ آفتاب کرده شعاع

روشن است از جبین با مجذوب
کز کجا آفتاب گشته شعاع

صبحگاهان شمع خاور چون کند شب را وداع
چرخ گردد همچو قندیلِ زجاجی پر شعاع

حکم دور باده را طغرا کش زرین قلم
بر بیاضِ صبح سازد نقش با خط شعاع

در خرابات مغان از دور جام زر نگار
فاش گردد بانگ نوشانوش و آهنگِ سماع

شب کند پهلو تهی از مهر چون دیوار شهاب
روز گردد چون جبینِ شاه لبریزِ شعاع

صبحدم گوید مبارکباد بارندِ مطیع
شوق گردد سجده ریز میفروشانِ سماع

چون نخواهد عقل کل دنیا پرستان را گلاب
روز و شب با یکدگر محشور و دائم در نزاع

رخت قاروں هم بچاهِ ویل از دنبال گنج
هر که خوش دارد بگو انس بها انس متاع

اهل منصب را سلیم الطبع بودن آفت است
بد نظر دارند هم را همچو گرگانِ سباع

فاش میگویم تو مجذوب از درگاه کیست
شیر یزداں شهسوار از دیں شهنشاه شجاع

غزلے سر کنم برائے چراغ
نبولیسم بہ خاک پائے چراغ

کو صبا تا ز گلشن تبریز
برساند دعا بپائے چراغ

پیش پائے چراغ چوں حافظ
خاکپایم بخاکپائے چراغ

صبح شد ساقیا هماں بهتر
کہ صراحی بود بجائے چراغ

دلِ پروانه خوں شود عمرے
تا نیفتد شبے بپائے چراغ

شوق پروانه رسد به مراد
که دهد جاں برونمائے چراغ

عشق پروانه بچنگ آرد
گر بسوزد بمدعائے چراغ

گرد پروانه بگردد عشق
کز دل وجاں شود فدائے چراغ

جرأت عندلیب را نکند
عاشق روئے دلکشائے چراغ

کار پروانه رود از پیش
که نیابد رخ از جفائے چراغ

بزم درویش بے تعلق را
دل روشن بود بجائے چراغ

عیش در شب کند دلِ مجذوب
شب فزوں تر شود صفائے چراغ

ساقیا فصلِ بهار است وهوائے کشت باغ
بوئے گل کے میکند بے بادہ ترطیب دماغ

هر چه داری صرف مے کن تا دریں ویرانه
ورنه نامردن کند سودائے گنجت بے دماغ

خیز و در ساغر بریز آں آب آتش رنگ را
کز لطافت در شبِ تاریک سوزد چوں چراغ

مے بده ساقی بآں نیت که باشی سالها
شاهد بزم و نذر و گلشن و آهوئے باغ

گنج آں باشد که با معشوقِ سیمیں غبغبے
واگشی مستان و خاطر جمع و رنگِ فراغ

تا توانی مے بدست آور که در صحنِ چمن
لاله را عمر کم و آں جام خالی کرده داغ

بوالهوس را بهره از احتشامِ عشق نیست
فرِّ اقبالِ هما کے سایه اندازد بزاغ

عزّت داغِ دل پرخوں شناس و شکر کن
تا بسانِ لاله دائم مشک ریزندت بداغ

گویمت مجذوب تدبیرِ غمِ ایّام چیست
روز و شب مے نوش تا هرگز نباشی بے دماغ

صبحدم چوں خسرو خاور کند تیغ از غلاف
زیر خاک آرد سپاهِ هند را گرد مصاف

از دعائے صبح خیزاں چوں جمالِ آفتاب
رو نماید فتح در آئینهٔ دلهائے صاف

عطر آئیں بر ثریا پیچد از بازارِ حسن
در خطا آہو گذارد بر زمیں بیہوش ناف

بادۂ گلگوں بود رونق فزائے بزمِ جم
خیزد از آئینۂ دلہا غبار اختلاف

عشق بازاں را دریں وادی وفا دل میدہد
ورنہ تابِ صبرِ عاشق را ندارد کوہِ قاف

روئے نیکو را بچشمِ پاک اگر بینی چہ باک
واجب عینی است در شرعِ محبت بخلاف

آنکہ زخمِ دل کشاید بر رخش دریائے فتح
چشم چوں بردارد از مژگانِ شوخ دامشگاف

ساقیا گر زندگانی میدہی ساغر بدہ
نوبتِ دورانِ ما آمد مکن خود را معاف

گوش کن مجذوب تا بنمایمت راہِ نجات
تا توانی بر گناہ و عجز خود کن اعتراف

سر نہ پیچم دامنش ہر چند دیر آید بکف
بودہ ام بر آستانش سر مرا بس ایں شرف

مے بدہ ساقی کہ آمد یار و شوق از کار رفت
چوں دلِ خوں گشتہ ام در خویش گنجد از شعف

گفتمش بنشیں دمے گفتا تواضع بر کنار
گفتمش جاں پیشکش گفتا تکلف بر طرف

گفتمش راہِ وفا و راست گفتا لا تنم
گفتمش خوباں جفا کارند گفتا لا تخف

تا نشد ابرِ کرم چوں جسمِ عاشق قطرہ بار
گوہرِ غلطاں نشد در یتیمش در صدف

سر بہ صحرا دہ تو ہم ایں عقلِ دور اندیش را
تا جنوں در ہا کشاید بر رخت از ہر طرف

خود پسنداں را بادم ہیچ نسبت نیست نیست
با پدر ہم سر کشند ایں جاہلانِ ناخلف

رو گدائے پادشاہے شو کہ با صد احتشام
روز حشرت با کریماں جا دہد در پیشِ صف

گر بہ تحسینے دلِ مجذوب را آری بدست
مطلبت از آدمِ پاکاں دہد شاہِ نجف

سر مہ دیدہ شد از آمدنت گرد طریق
سیر وی باز خدا ہمرہ و توفیق رفیق

از ازل تا بہ ابد قافلہ پیوستہ بہم
تا کرا فکر و خیال تو بود یار و رفیق

آنچناں رو کہ دعائے ہمہ کس با تو بود
دور رفتن از رفیقاں نہ بود شرطِ طریق

تا بزلفِ تو نرسند مجوز نخدانِ تو دست
نیست ممکن که بروں آید ازاں چاہ عمیق

چوں کمر بستہ بفکرِ کمرت پیچیدم
کردہ دیوانہ و شوریدہ ام آں فکر دقیق

حکم بر مرد و قبول ہمہ کس کارِ تو نیست
بیگماں خرم مکن آنچہ ندانی تحقیق

عقل مضطر شود از معجزۂ سحر گداز
از دلائل ہمہ جا بس بودت ایں تصدیق

تند خو خوار نشیند ہمہ جا بر سر خار
تو کہ عزت طلبی با ہمہ کس باش خلیق

خاطرت را ہمہ جا شاد کن از نیتِ خیر
تا بہ ہر کارِ تو مجذوب دہندت توفیق

از باغِ کفر و اسلام یک میوہ چیدہ عاشق
یعنے ازیں دو مذہب حق را گزیدہ عاشق

در وادیٔ محبت چوں مرغ نیم بسمل
تا چشم میکند کار در خوں طپیدہ عاشق

شکرِ خدا کہ دائم درگاہِ دوست باز است
روئے کہ میتواں دید رو از تو دیدہ عاشق

از کاسہ ہائے پر خوں بر چیں نکردہ ابرو
خوش بادہ ہائے گلگوں بر سر کشیدہ عاشق

انجام دل طپیدن آسائشِ وصال است
بے اضطراب ایدل کے آرمیدہ عاشق

در باب صبح دولت مفتاحِ دلکشا لیست
آہے کہ شامِ ہجراں از دل کشیدہ عاشق

دیدم کہ در گلستاں بلبل بگوشِ گل گفت
خوباں وفا ندارند حرفے شنیدہ عاشق

پروانۂ بشب دوش با شمع خویش میگفت
تا جاں فدا نہ کردہ کے آرمیدہ عاشق

مجنوں بیاد لیلیٰ خود را کند فراموش
خود با خیالِ خوباں از خود بریدہ عاشق

احوالِ کوہکن را چستم ز بیستوں گفت
مانند صیدِ زخمی از خود رمیدہ عاشق

مجذوب صبح وصلے باشد کند تلافی
در روزگارِ ہجراں روزے ندیدہ عاشق

مے نبوشِ از عقدہ ہائے عقل بیچارہ چہ باک
چوں ترا مشکل کشا یار است از مشکل چہ باک

سینہ صافاں را ز فکرِ کج دلاں اندیشہ نیست
لطفِ حق چوں یار با حق است از باطل چہ باک

روئے آتش ہمچو گل خنداں شود از پیش خار
سینۂ دیوار را از طعنہ عاقل چہ باک

عشق را اندیشہ از اندیشہ ہائے عقل نیست
شیر را از حیلہ ہائے روبۂ کج دل چہ باک

با توکّل عشق را از راہ دور اندیشہ نیست
دل بدریا دادہ را از دوری ساحل چہ باک

مشرق و مغرب بود خورشید را یک روزہ راہ
ہمتِ مردانہ را از دوری منزل چہ باک

چون فلک مجذوب گو دنیا سراسر عقدہ باش
چون ترا مشکل کشا یار است از مشکل چہ باک

بامدم شد بر آستانِ تو خاک
تا نہم پائے بر سر افلاک

شکر للہ در آستانۂ دوست
خاکم و از فلک ندارم باک

در پناہِ تو ام ز غیر چہ بیم
با سلیمانم و ز دیو چہ باک

آفتابم ز فیض یکرنگی
صبحگاہم بدولت دل پاک

خذ امنّی وعاد الیک
مرحبا من اتی وصار فداک

پادشاہی دگر چہ مے باشد
مستم و رندم و عاشق و بے باک

خرّم آن دل کہ فیض احسانش
مست و ہشیار را رسد چو تاک

ہنرے نیست بہتر از احسان
مرضے نیست بدتر از امساک

آنکہ نشناخت مے فروشان را
بہرہ ہرگز نہ برد از املاک

حق و باطل چو روبرو کردند
خجلت از ہر دو میکشد شکاک

ہمچو مجذوب تا شوی خوشنود
بگذر از آب و باد و آتش و خاک

صحیفہ ایست با نشائے کاتبانِ ازل
کہ از حصارِ دعا کوتہ است دستِ خلل

ز التماسِ قبول تصدق است و دعا
کہ وعدہ را بدو انداخت اضطرابِ اجل

ز سعد و نحس چہ پرسی تو فالِ نیک بزن
کہ مشتری بتو نزدیک تر بود ز زحل

عطائے کو لوالتاج رسل من الفیاض — فانتھا قطراۃ من السحاب نزل

فضائے مشرق و مغرب بذرع پیمودن — ہماں دو دیدۂ عمر است و راہ طولِ امل

برو بمدرسہ و یا دگیر صلح و صلاح — بیا بہ میکدہ و دور شو ز جنگ و جدل

کشاد دل طلبی صاف و پاک باید باخت — خدا بکوری شیطاں نمی دہد بہ دغل

چنانکہ قوت پرواز از دو بال دہند — ہمیشہ فائدہ با ہم دہند علم و عمل

غلط زتست نہ از دیگرے غلط نکنی — کہ قبلہ با ہمہ عالم نشست مستقبل

ہمیں بود ہمہ را سر نوشت پیشانی — کہ ہیچکس نہ برد جاں ز دست برد اجل

چنانکہ فنِ رباعی مسلم است بہ من
خیال تازۂ مجذوب ماست فنِ غزل

ساقی بیار جامے زاں کیمیائے اقبال — یارب ہمیشہ باشی مسکین نواز خوش حال

بازم بمیکدہ و ساغر آزاد کن زہر قید — تا در رہت فشانم جان و دل و سر و مال

گر آں کنی کہ دلہا گردند از تو خوشنود — باشد دعائے خیرت ہر جا روی ز دنبال

بخشم نشانِ گنجت میخانہ را نشاں کن — تا سازدت تو نگر آں کیمیائے سیال

کارے بکن کہ عمرت از خود خجل نباشد — روزے کہ گردد آخر روز و شب و مہ و سال

احوال عمر ضائع بیجا مگو بواعظ — از دفتر آنچہ ماند آخر شدہ بہ رمّال

حکمے مکن کہ چوں مہر رویت سیاہ گردد — روزے کہ قہر خیزد از نامہ ہائے اعمال

امید رستگاری از علم بے عمل نیست — پرواز کے تواں کرد زیں دانکہ بیک بال

داری ہوائے دولت بیدار باش تا صبح — خورشید را ازیں در باشد ہمیشہ اقبال

از دولتِ تو مجذوب گردیدہ ام سحر خیز
یارب ہمیشہ باشی بیدار بخت و خوش حال

لطفِ لعلت کردہ بر جانہا سبیل — کوثر و تسنیم را چوں سلسبیل

ناز لعلت یافت تعلیم سخن — کان قرآں شد زبانِ جبرئیل

یاد گلزار بہشتِ عارضت — کرد آتش را گلستاں بر خلیل

شوق خط سبز و یاقوتِ لبت — خضر را بر آبِ حیواں شد دلیل

ذرۂ مہرت بہ از ہر طاعت است — بیشتر از ہر کثیر است ایں قلیل

گر نیارد سر بخاک مقدمت — سنگ بارد بر سرِ اصحابِ فیل

چوں طبیب علتِ دلہا توئی — جملہ را باید شدن از جاں علیل

مدعی سودے ندارد از امید — میرود از خاطرش ذکرِ جمیل

قدرتِ عشق و فسونِ مدعی — پنجۂ شیر است و روباہِ مجیل

دشمنت یارب شود امروز ہم — روسیاہ و عاجز و خوار و ذلیل

ظلِ اقبالت بفرقِ دوستاں — باد در دنیا و عقبیٰ مستطیل

جان و دل مجذوبِ مہرِ حیدرؑ است
مغز ایں نسخہ دوگرہ قال و قیل

بنوش بادۂ عشرت بدولت و اقبال — شگفتہ باش شب و روز و ہفتہ و مہ و سال

بیار بادہ کہ ایام غم بہ خیر گذشت — شگفتہ باش کہ عارض نمود صبح وصال

بیا کہ رفت قرار از دلم ز بسکہ طپید — بیا کہ جان بلب آمد ز شوق استقبال

چنانکہ چشمِ من از دیدنِ تو روشن شد — ہمیشہ روئے تو باشد شگفتہ و خوشحال

بگوش نوگل خود بلبلے چہ خوش میگفت — کہ بے جفائے خزاں کس نگشت فارغ بال

ہمیشہ دیدۂ مجنوں بماہ سے نگرد — بیا د عارض لیلے چرا نگیرد فال

سرت ز عشق چہ خواہی بأوج ماہ رسید — تو ہم بشوق دل آرائے خود زور و نبال

کمن ملامتِ ناصح از گرفتاری — مدیدہ مرغ دلت دام زلف و دانۂ خال

بزور حیلہ و دستاں وفاز دہر مجوئے — کہ کشتہ بر سرِ ہم صد ہزار رستم زال

همیشه فال نکو زن برائے خود مجذوب
ز فال نیک کس البته می شود خوش حال

ساقی بده آں ساغر خورشید شمائل
تا ظلمتِ عقلم به تمامی رود از دل

سررشتهٔ دولت بکف عقل نداوند
یعنے که بنا دانیِ خود باش تو قائل

اقرار بنا دانیِ خود کن که همین است
سررشتهٔ فهمیدن مجموع رسائل

اندیشهٔ کج را بدم آتش مے ده
تا عقل نه سوزد نه شود وسوسه زائل

با معجزه اندیشهٔ کج محض عناد است
ایں نکته ترا بس بود از کل دلائل

خوں خور که کند در سفر عشق دلیرت
گر شیر نه مگذر ازیں بیشهٔ هائل

تا مے نه کشی عقل تو دیوانه نه گردد
تا مست نگردی نشود حل مسائل

گفتند با آواز بلند آدم و خاتم
کز روز ازل عفو تو ما را شده شامل

مجذوب طلب کن که بدنیا و به عقبے
گر دوست کریم است همیں باش تو سائل

عشق ساقی شد مے بے غش زدیم
خویش را مستانه بر آتش زدیم

بوئے عشقے با تنک ظرفاں نه بود
باده با رندانِ دریا کش زدیم

عشق تا دریائے آتش مے نمود
دل بدریا کرده در آتش زدیم

بارها از جام ماه و آفتاب
باده ها بر یاد آں مهوش زدیم

تا رمیدیم از مکدر طینتاں
با نکویاں باده بے غش زدیم

سینهٔ ما صاف پر بے درد بود
باده با رندانِ دردی کش زدیم

نقش پهلو ترکش پر تیر ماست
صید ها با تیرِ ایں ترکش زدیم

طعنهٔ بے جائے دشمن را بجا
بر دلش با ناوک پرکش زدیم

تا نماید فکر دشمن شبه ناک
خویشتن را بر محک بیش زدیم

بدنشاں بُد ابرش و نیائے دوں
پشت پا بر پشت ایں ابرش زدیم

عمرہا خوں شد دلِ ما ہمچو لعل
بوسہ تا بر لعلِ آں مہوش زدیم

ما ہمیں مجذوب از روزِ ازل
یا علی گفتیم و بر آتش زدیم

روزگارے شد کہ من دردی کشِ میخانہ ام
مشقِ درویش است کارِ ہمتِ شاہانہ ام

قطرہ ام دریا دلیست و ذرّہ ام خورشید رنگ
عقل حیرانست ہر جا بگذرد افسانہ ام

پیشِ زاں کایں بحرِ اخضر پر کشاید از خروش
شورِ دریا داشت در سرِ گوہرِ یکدانہ ام

خویش را چوں شعلہ بر آتش زدم روزِ الست
در دو عالم رُو سفید از ہمتِ مردانہ ام

سالہا بر گرد دل گردیدہ ام در بزمِ قدس
دل ہماں شمعِ فروزاں من ہماں دیوانہ ام

با چنوں دریا کشی ہا کردہ ام روزِ ازل
عاقلاں فکرے کہ در اندازد آں سر خانہ ام

سینہ سوزانِ دلم را زمزمۂ جاوید ساخت
آبِ حیوانِ سمندر دارد آتشخانۂ ام

بر دلم تا عشق طرحِ کعبہ و بتخانہ ریخت
پر ز تسبیحِ ملائک شد برہمن خانہ ام

شمعِ رخسارِ دگر آتش پرستم کردہ است
باز عشقے ہم سمندر کردہ ہم پروانہ ام

گفتگوئے واعظاں بر گوشِ من بادست باد
نیستم کودک کہ بفریبند با افسانہ ام

تا بود در خلوتم یک شیشۂ مے با مہوشے
آرزوئے سر بہ صحرا گر کنم دیوانہ ام

من کہ با شمع عاشق و دیوانہ و مجذوب و مستم
از کہ جویم عذر خود کز خویش ہم بیگانہ ام

یار از ما جان و ما از یار ساغر خواستیم
جاں بجاں دادیم و جاں بردیم و دیگر خواستیم

ساغر لبریز با یکجاں نمے شد خواستن
جاں گرفتیم از لبش ہر بار و بہتر خواستیم

نامناسب را دریں در آبرو دیدیم نیست
آبرو از درگہش با دیدۂ تر خواستیم

ہر دو عالم را بیکجا خواستن ممکن نبود
پادشاہی در لباسِ فقر ازیں در خواستیم

خاکساری در طریقت کیمیائے عزت است
در رہش ہر چند افتادیم بہتر خواستیم

عشق دام امتحان گسترد و زاہد سبحہ خواست
بر ہمن زنار و ما زلفِ معنبر خواستیم

در جہاد آرزو مردانہ ما بستیم صف
از توکل جوشن و از ہمت افسر خواستیم

در فلک نقارۂ فتح و بشارت کوفتند
از دعائے اہلِ دل ہر جا کہ لشکر خواستیم

از جہان و سرخ و زردش کس و فا ہرگز ندید
از سرِ ایں رنگ ہا چوں بوئے گل بر خواستیم

دولت دیدار او مجذوب آساں رو نداد
از سرِ جاں بارہا از جان و دل برخواستیم

بیادت صبح بر گلشن گذشتم
ز سرو و لالہ و سوسن گذشتم

نہ سرو باغ را دیدیم قبا پوش
نہ بر آں چاک پیرہن گذشتم

نہ خط عنبریں بر لالہ دیدم
نہ بر یک سبزۂ روشن گذشتم

نہ با نرگس نگاہ صف شکن بود
نہ بر آہوئے صید افگن گذشتم

دلیلِ غنچہ را دیدم مے آلود
نہ بر آں نرگس پُر فن گذشتم

نہ رنگ مشک و عنبر داشت سنبل
نہ بر زلف کمند افگن گذشتم

نہ بر دوشِ صنوبر ماہ دیدم
نہ بر یک سرو سیمیں تن گذشتم

نہ یک گل را سخن داں چوں تو دیدم
نہ بر یک بلبلے چوں من گذشتم

سراپا آتشم چوں گلبنِ طور
مگر بر وادیٔ ایمن گذشتم

تمنا را نگاہم آنزماں سوخت
کہ چوں برق از سرِ خرمن گذشتم

مدہ با زینت دنیا فریبم
کہ از آرایش ایں زن گذشتم

فلک کو خاک را گر دود آغوش
کہ من از گرد ایں دامن گذشتم

نیاید عاشقی با کج روی راست
مگر بر دلِ دشمن گذشتم

بگو دشمن کند فکر سر خویش
کہ من از سر بیک دیدن گذشتم

بهشتم کرد و ذکر خیر مجذوب
نه هر جا با دل روشن گذشتم

سروے قیامت تو در اشرف ندیده ام
ماهے چو عارض تو به مصحف ندیده ام

صف در بریت کشید هزار آفتاب و ماه
در مجمع ملائکه این صف ندیده ام

این جاه و سلطنت به سلیمان نداده اند
این غروشان ز شوکت آصف ندیده ام

یارے گزیده ام که بدوران حسن او
یک زاهد نداده دل از کف ندیده ام

رسوا ست وجد ساخته صوفیان به قهر
یکباره رقص بے نے و بے دف ندیده ام

محبوس دام انجمن وعظ چون شوم
چون بهترش ز میکده مصرف ندیده ام

تنها همین نه پیش نماز است بے سواد
یک اعتقاد صاف دران صف ندیده ام

پنهان شراب خوردن مجذوب هم ریاست
دیوانه مطیع مکلف ندیده ام

از رقیبم گر شنیدی توبه از مے کرده ام
کذب، تهمت، افترا، بهتان کجا کے کرده ام

کے تواند دور ازین درسازدم فکر رقیب
پیش ازین این کوچه ها را بیش اندوطے کرده ام

هیچ واعظ کے کند همدم غم ایام را
منکه دفع این بلا پیوسته با مے کرده ام

تا دلم گردیده صاف از دولت خاک درت
کے نظر بر جام جم یا اخگر کے کرده ام

گرد مادم چشم مستت ساغرم بخشد دوا ست
سجده محراب آن ابرو بپایے کرده ام

گر سلامت رخت بر منزل کشیدم دور نیست
با دو پائے چون هوس را در رهش پے کرده ام

کافر بخشنده هم ساقی ز آتش این بس ست
مے بده تحقیق حال حاتم طے کرده ام

نالهٔ بے پرده را مطرب نوائے دیگر است
بارها این نکته را تحقیق از نے کرده ام

توبه از مے گر کنی مجذوب تکلیفم مکن
گوش بر حرف پریشان تو من کے کرده ام

جامے بدہ کہ از دل و جانت دعا کنیم
چوں جانِ خود وجود ترا بے بلا کنیم

ساغر بگیر و وسوسۂ عقل گو مباش
عقل آں بود کہ تکیہ بلطفِ خدا کنیم

سہل است از شرابِ ریا سنورا جتناب
اے بیشعور توبہ بیا از ریا کنیم

ناچار مے بکش کہ ریا درد بے دواست
باشد ازیں وسیلہ ہش از دل جدا کنیم

باشی تو ہم ہمیشہ جوان شگفتہ رو
با پیرِ مے فروشت اگر آشنا کنیم

روشن ز خاکِ میکدہ کن چشمِ خویش را
تا بے نیازت از ہوس کیمیا کنیم

باشد ز آسمان و زمیں قدرِ ما فزوں
مردانہ گر بعہدِ امانت وفا کنیم

تا شوقِ سلطنت نشود سدِ راہ ما
باید در آستانِ تو خود را گدا کنیم

بگذار تا بپائے تو افتادہ جاں دہیم
باشد نمازہائے قضا را ادا کنیم

داریم دل نظر نظرِ کیمیا اثر
باید کہ خاکپائے ترا توتیا کنیم

مجذوب تا ترا ہمہ یاراں دعا کنند
باید کہ بے ریا ہمگی را دعا کنیم

قدح زمرد و مے لعل و دست ساقی سیم
خزینۂ بکف آوردہ ام بیک تسلیم

نہاں بہ سینہ درخشندہ گوہرے دارم
کہ نامِ آں نہ ورُ است و نہ رزو نہ لعل نہ سیم

خزینہائے دگر دارم و منے گویم
کہ پیرِ میکدہ ام دادہ ایں چنیں تعلیم

ہزار شکر کہ کارم بمدعائے دل است
شراب بیش و من مست و میفروش کریم

بہر دو زلف تو دانستہ مے کنم بازی
کہ تا ز غصۂ دل مدعی شود بدو نیم

ز دام زلف دلم را دگر رہائی نیست
بخیر تم کہ خلاصی چگونہ یافت نسیم

خمے کہ داشت فلاطوں بجز خیال چہ داشت
کسے کہ پے بہ خمِ بادہ برد داست حکیم

نظر بسوئے کرم بہ کہ دل بہ فکرِ عذاب
امیدوار خود و بادہ غصہ صاحب بیم

رضائے دوست اگر جاں طلب کند مجذوب
بگو بچشم و بکن سجدہ و بشو تسلیم

بهار آمد چرا بے بادہ باشیم
بکنج غم چرا افتادہ باشیم

چرا با مہلت شش روزہ چون گل
سر مستانہ نکشادہ باشیم

بیا و روئے خوبان روئے خود را
چرا بر روئے گل ننہادہ باشیم

بشوق گل رخان چون بلبل مست
بپائے گل چرا افتادہ باشیم

سر آلودہ را ستانہ بے باک
بپائے خم چرا ننہادہ باشیم

غم ایام ساقی در کمین است
بیا تا جنگ را آمادہ باشیم

بیار آن آتشیں آب ریا سوز
اگر ہم در سر سجادہ باشیم

دریں بازار ایماں مے فروشند
چہ باشد ما دل از کف دادہ باشیم

نفسہا را حساب آسان تواں داد
خراب نفس خود گردادہ باشیم

چو عاشق سایۂ معشوق خویش است
ہماں بہتر کہ ما افتادہ باشیم

بہشت نقد آں باشد کہ مستاں
رفیق دلبران سادہ باشیم

دریں غمخانہ چوں مجذوب آں بہ
کہ با معشوق و جام و بادہ باشیم

دارم لبسر کہ خدمت پیر مغاں کنم
تا عیش ہا ز دولت بخت جواں کنم

ہرگز کسے بدولت خود پا نہ مے زند
تا سر بجالت خدمت ایں آستاں کنم

مشقست نالہ ام کہ بہ شب میرود زپیش
درس است گریہ ام کہ بہ مستی رواں کنم

لعل لبت گرو دہم صد ہزار جاں
تا من بکام دل نفسے جاں فشاں کنم

ساقی بیار آں قدح سبز رنگ مے
تا خون رشک در دل ہفت آسماں کنم

عشقم بگوش گل بہزار آب و تاب گفت
یاقوت را چہ تاب اگر امتحاں کنم

با نیش خار خندۂ گل دلکشا ترا ست
دیوانگی است شکوہ گر از باغباں کنم

بے غور حرف لب بکشا در جواب من
تا من بیک اشارہ ترا نکتہ داں کنم

در روزگار پیری اگر با منست دل
بازش بعشق تازه جوانی جوان کنم

مجذوب سر مکش ز پی شهوار عشق
تا آگهت ز جرأت صاحب قران کنم

کار خود را ما بلطف کارساز انداختیم
تا نظر بر چهرهٔ آن دلنواز انداختیم

سینهٔ ما سالها آماجگاه غمزه شد
تا ز روزنهای دل گوشی براز انداختیم

دولت محمود از باد فنا ایمن نبود
خویش را بر حلقهٔ زلف ایاز انداختیم

مصلحت را کیمیا ساز و عمت تدبیر دید
خویش را در بوتهٔ صبر و گداز انداختیم

ارغنون پرداز ایں نه پرده یک آهنگ بود
هر کجا در بزم دل گوشی براز انداختیم

ریزهٔ دنیا شکار همت مستانه نیست
بارها دانسته بر کنجشک باز انداختیم

مے بکش زاهد که ما هم مدتے در خانقاه
دام تزویر بجائے جانماز انداختیم

خرقهٔ آلودهٔ دنیا نمازے نیست نیست
کے ز دوش ایں خرقه را در نماز انداختیم

مدعی را صیت عالم گیر ما از پا فگند
صید را ما با صدائے طبل باز انداختیم

مشکل مجذوب را مشکل کشا از هم کشود
کار خود را ما بلطف کارساز انداختیم

کے رود دهد که با تو شبے گفتگو کنم
چوں ماه لاف حسن زنم روبرو کنم

تا چند در خیال تو اے آفتاب حسن
با ماه هر زمان ز درے گفتگو کنم

دستے بلند ساز و بخونم خضاب کن
تا خون رشک در دل پر آرزو کنم

با آبروئے مهر تو با کم ز حشر نیست
صد التماس هم بهماں آبرو کنم

زاهد بتے که برده دلم چشم مست داشت
باید روم به میکده تا جستجو کنم

خواری مکش بمیکده با من سرے بکش
چوں گل بیک پیاله ترا سرخرو کنم

اے دل چرا همیشه نباشم شگفته رو
خود را بزهر غصه چرا تند خو کنم

دیدار خوب در همه کاری مبارک است
ساقی بیا بیاد تو می در سبو کنم

هرگز بدم به پیش نیاید درین سفر
توفیق اگر دهند که خود را نکو کنم

مجذوب روز عید سراپایم آرزوست
تا خویش را فدائی سرپائی او کنم

من که دردی کش بی ساخته و بی باکم
ساعت ساخته هرگز نکند غمناکم

می چرا در گرد عمر بساغر نکنم
پیش ازان روز که پیمانه کنند از خاکم

پیش من شیشهٔ پر بود از خم تهی
تاج بر عقل فلاطون ندهد ادراکم

آتش دوزخم از عهده نیاید بیرون
آب میخانه نسازد ز ریا گر پاکم

نتوان شد خجل از مغبچهٔ باده فروش
ورنه جز غصه چه حاصل بود اطلاکم

ازهمان روز دلم شمع هدایت افروخت
کاتش عشق تو آمیخته شد با خاکم

طائر قدسم و باغ وطنم رفته زیاد
تا کجا بار کنند از گره افلاکم

گره رشتهٔ جانم که سر عاریت است
نکشاید مگر از حلقهٔ آن فتراکم

رند و دردی کش و مجذوب نظربازم و مست
فکر بی فائده هرگز نکند غمناکم

زهر شان و شوکت بس این عزتم
که از خاکساران این حضرتم

جبینے به از آفتابم بس است
نشان نمایان این دولتم

ازین در چو خورشید زلفت بچشم
همان نور دل بس بود خلقتم

ز اخلاص پوشیده ام خلعتے
که تا حشر بالا بجود و شوکتم

مباشم چرا خاک آن آستان
که در خاکساری بود عزتم

سرم چون کند سهو در سجده
که دل جمع سازد ز هر طاعتم

باین سجده خو کرده ام در ازل
نخواهد فراموش شد عادتم

دریں در ازاں گشتہ عقلم گدا
کہ ظاہر شود بر جہاں ہمتم

گناہم بامید لطفِ خداست
گواہی نباشد بہ از جرأتم

دگر وقت آں شد کہ از درگہش
کشادی دہد رو بہر ساعتم

کند بے نیازم ز ہر آرزو
ہمیں آرزو باشد از حضرتم

بہ مجذوب ایدل بگو مژدہ باد
کہ نزدیک شد وعدۂ دولتم

ساغرے گر ز لب لعل تو دریوزہ کنم
خاک در کاسۂ ایں گنبد فیروزہ کنم

نکند تشنہ لبم جام جم و آب حیات
گر آں آب کہ با یاد تو دریوزہ کنم

یارب اندیشۂ فردا نرود از یادم
تا قناعت بہماں قسمت ہر روزہ کنم

روز شنبہ بکف آورمے و تا جمعہ بنوش
تا خبر وارت ازیں مہلت شش روزہ کنم

بہر یک بوسۂ آں مغبچۂ ماہ جبیں
بر در دیر مغاں خدمت سی روزہ کنم

تا بگنج گہرم شاہ وگدا رشک برند
دیدہ را بر در دل کاسۂ دریوزہ کنم

چوں بتوفیق خدا خون نکنم در دل خصم
منکہ افطار بخونِ جگر از روزہ کنم

اشک مجذوب اگر صبر کند من ہمہ را
لعل و یاقوت و عقیق و در و فیروزہ کنم

من بایں در ز پئے نعمت و ناز آمدہ ام
طاق ابروئے تو دیدم بہ نماز آمدہ ام

نکہت زلف تو پیچیدہ بگلزار بہشت
بہ طلبگاری آں عمر دراز آمدہ ام

از پئے مصلحتے در قفسم داشتہ اند
طائر قدسم و از گلشن راز آمدہ ام

عجز افتادگی و مسکنتم در کار است
مشت خاکم کہ بدرگاہ نیاز آمدہ ام

طاعت بندہ عیاں بود کہ نافرمانی است
بامید کرمِ بندہ نواز آمدہ ام

باشد آیے بنشاند بر جگرم باد فروش
بر در میکدہ با سوز و گداز آمدہ ام

ای رو در خانقه و صومعه مستان بگذر
تا بدانی که چرا از همه باز آمده ام

از شبستانِ عدم تا به نظرگاهِ وجود
همه جا سیر کنان گوش بسا آمده ام

از پئے صید غمت باز دلم بال کشود
کو بکو این همه در راه تو باز آمده ام

سرگذشت من مجذوب شنیدن دارد
گوش کن کز سفر دور و دراز آمده ام

نا بد گو که مستِ شراب سه ساله ام
چشمے گرفته است بیا دیپاله ام

واقف نئے که چون بکندم گرفته است
باز لفِ عنبریست مشکین کلاله ام

هرگز براه میکده خود سر نرفته ام
قسمت کدام کرده باین در حواله ام

چون دیدهٔ مدام نباشد بخط جام
این خط خلاص کرده ز قید رساله ام

یکدم خیال روئے خوش و صنعتِ خدا
بهتر بود ز طاعتِ هفتاد ساله ام

تا گوشهٔ ز ملک قناعت بجان خرید
در سینه واشها شده مهر قباله ام

با لطفِ آن مزاج ندانم که از چه رو
هرگز بخاطرِ تو گران نیست ناله ام

شکرِ خدا که از لبِ لعلت نهان نبود
آن زهرها که ریخت غمت در پیاله ام

دوشم بیاد خطِ تو دیوانه کرده بود
دیدار ماه چارده و دور هاله ام

مجذوب از قرینه توان یافتن که دوست
آزرده نیست خاطرش از آه و ناله ام

مستیم و گنهکار بجز آه نداریم
باک از عسس و محتسب و شاه نداریم

بے باک و سر اسر رود و رندیم و لنظر باز
در دل هوسے جز رخ چون ماه نداریم

جاییست که از دولت بود دولتِ فقر است
آن نیست که ما دوستی از جاه نداریم

شهریست که در دولت و اقبال فروشند
نزدیک تر از ملکِ سحرگاه نداریم

داریم بتوفیق خدا سلطنتِ فقر
مارِ شک بدر دیش و شهنشاه نداریم

احوال ره از عقل و جنون هر دو گرفتیم
نزدیک تر از راه جنون راه ندارم

تنها است جنون گر همه راهست بیابان
نامن تر از راه خرد راه ندارم

بر دامن تشریف بلندش نرسیده است
تا دست امید از همه کوتاه ندارم

مجذوب در شاه کرم خاک مراد است
امید بغیر از کرم شاه ندارم

اے سراپا ناز قربانت شوم
ناز کن تا باز قربانت شوم

جملہ خوبان جہاں صید تو اند
من ہم اے شہباز قربانت شوم

آخر نیش زندۂ اعجاز تست
اے تمام اعجاز قربانت شوم

شمع رویت کو کہ دل پروانہ وار
تا کند پرواز قربانت شوم

میشوم قربان آں ساعت کہ باز
بینمت دمساز قربانت شوم

صد رہم گر باز گردانی ز راہ
باز گردم باز قربانت شوم

ہر کہ قربانِ تو شد ممتاز شد
بارہا ممتاز قربانت شوم

گر کنم صد جاں فدایت ہر زماں
از دل و جاں بلکہ قربانت شوم

دیدۂ مجذوب حیران تو شد
من ہم اے شہباز قربانت شوم

ما بایں در نہ پے برگ و نوا آمدہ ایم
در دمندیم و بامید دوا آمدہ ایم

چوں تواں آمدن از عہدۂ ایں شکر برول
کہ بامید بدرگاہ شما آمدہ ایم

باوفا مہر تو از روز ازل بایں پیوست
بر سر عہدۂ آں مہر و وفا آمدہ ایم

بہوائے سر کوے تو ز گلزار بہشت
ہمرہ قافلۂ باد صبا آمدہ ایم

از سر شام عدم تا بہ سحرگاہ وجود
بہوا داری آں زلف دوتا آمدہ ایم

طاق ابروے کجت دردہ دل قبلہ نماست
ما بایں در نہ پے قبلہ نما آمدہ ایم

یکجہاں آتشِ دل شعلہ دراز کوئے تو شد
از پے آتش ایں طور لقا آمدہ ایم

خاک میخانہ شود جاں جہاں ہیں بکف آر
تا بدانی ز کجا تا بکجا آمدہ ایم

دو جہاں را بسر خوانِ کرم خواند کریم
از عدم جملہ باواز صلا آمدہ ایم

از بیابانِ حرم تا بدر پیر مغاں
ہمہ جا بر اثر راہ نما آمدہ ایم

بہوائے من مجذوب ز گلزار بہشت
بہر تسلیم بدرگاہ خدا آمدہ ایم

دارد بسر ہوائے رخت آفتاب ہم
خورکردہ خندہ آب بدل لعل ناب ہم

در پردہ زد جمال تو آتش بکائنات
یعنی نداشت تابِ جمالت نقاب ہم

پیچیدہ سنبل از غم زلفت بخویشتن
در برگ غنچہ بردہ نشیں شد گلاب ہم

از تاب بادہ بر گل رویت عرق نشست
یا آتش از رخِ تو بجل گشت و آب ہم

خورشید را نہاں نکند پردہ ہائے راز
محوت کدام ذرہ فتد در نقاب ہم

خورسند شو جو لعلِ بدخشاں بخونِ دل
تا از جگر شراب دہندت کباب ہم

جامے دریں جہاں بجگر تشنہ بدہ
تا آں جہاں نجات دہندت ثواب ہم

خود را بشوق گریہ مستانہ مست کن
تا نالہ ات دعا شود و مستجاب ہم

منجید گوئے و آنچہ نپرسند ہم مگوئے
ایں نکتہ را ز من بشنو ز کتاب ہم

دیدیم ما ملازم درویش بودہ است
آسایشے کہ شاہ نہ بیند بخواب ہم

آہم خجالت از دلِ مجذوب میکشد
شکر خدا کہ رفت غم و اضطراب ہم

توبہ کردم کہ دگر توبہ ز صہبا نہ کنم
در غمہائے جہاں را بہ عبث وا نہ کنم

ساقیا مایۂ غم عقل کج اندیشۂ ماست
مے بدہ تا دگر اندیشۂ بے جا نہ کنم

من ہم از قہقہہ چوں خندۂ مینا شب و روز
خلق چرا در دلِ آیں گنبد مینا نہ کنم

غمِ دنیائے دنی دشمنِ دین و دلِ ماست
نیست مردی که علاجِ غمِ دنیا نه کنم

ناکسم گر به هواداریِ آن زلفِ دوتا
پنجه در پنجهٔ مردِ افگنِ جوزا نه کنم

منکه اشکم همه جا گنج گهر کرده روان
خنده چون برزند کم خرجِ ثریا نه کنم

همه را فقر و فنائے همه روشن شده است
از تو هم جز تو همان به که تمنا نه کنم

شمع رخسارِ تو فرمود که در روز و شبم
کار پروانه کنم من هم و پروا نه کنم

صبر و هوش و خرد و دین و دلم رفته ز دست
نروم تا همه را پیشِ تو پیدا نه کنم

آن هنر نیست که بد بینم و گویم هنر است
هنر آنست که بد بینم و رسوا نه کنم

گر بلا گر چه ربود از دلِ مجذوب قرار
من چرا در نجف آسوده تماشا نه کنم

دل داده ایم و تحفهٔ دردے گرفته ایم
خون خورده ایم و چهرهٔ زردے گرفته ایم

خورشید و ماه را که سر از آسمان گذشت
از دفترِ جمالِ تو فردے گرفته ایم

سرگشتهٔ تو ایم و فلک پیشِ خیل ماست
در وادیِ جنون پے گردے گرفته ایم

ما را هوائے میکده بر سر فتاده است
آنجا نشان چارهٔ دردے گرفته ایم

چشم و چراغ ما دل صاف است چون سپهر
تا از کتابِ حسنِ تو فردے گرفته ایم

آبے مگر بهشت زند بر هوائے ما
آنجا نشانِ چشمهٔ سردے گرفته ایم

دنیا زن است و عاشق دنیا نه زن نه مرد
این پند را بگوش ز مردے گرفته ایم

مجذوب مدتے است که از ما کشیده سر
یکباره ترکِ بادیه گردے گرفته ایم

ماتن لهجش مفت مسلم نمے دهیم
یعنے غمِ ترا بدو عالم نمی دهیم

تشریفِ غم ز روزِ ازل سر نوشتِ ماست
او هم نمی ستاند و ما هم نمی دهیم

ما دل بجاے گوشهٔ میخانه بسته ایم
این گوشه را بسلطنتِ جم نمی دهیم

لذت زغم نیافته حیرت کند طبیب
گر دل به مهربانی مرهم نمی دهیم

آشفتگی ز خاطر پاکم نمی شود
تا دل بدست طرهٔ پرخم نمی دهیم

ویران سرای حادثه را آن ثبات نیست
رخصت به سیل اشک دمادم نمی دهیم

نگذشته بود از سر آوازهٔ سخا
انصاف بر سخاوت حاتم نمی دهیم

ایدل شگفته باش که غم نیست در بهشت
این مژده را بمردم بی غم نمی دهیم

بایاد تو رفاقت مجذوب و کنج غم
این گوشه را بعیش دو عالم نمی دهیم

تا پائی همت میرود دراز آرزو کم میکنم
دست از تمنا می کشم تسخیر عالم میکنم

کی رو دهد با سیم و زر با گنج یاقوت و گهر
این عیش ها کز دولت اشک دمادم میکنم

بر زلف آن ماه چگل دل بسته ام از جان و دل
خود را مسلم مستقل از شوق اسلم میکنم

در گلشن صبر و وفا کاری ندارم جز دعا
گاهی شکایت با صبا از زلف پرخم میکنم

گفتم شدم دیوانه ات عمریست در میخانه ات
گفتا بیک پیمانه ات من نیز آدم میکنم

زاهد ندانی کیستم کی چون تو بی مے زیستم
بی فکر هرگز نیستم طاعت مگو کم میکنم

هر چند بیهوش از نیم از مرگ هم غافل نیم
جامی که بر سر میکشم یاد مے هم از جم میکنم

افیون و مے با یکدگر گر کیفیت دیگر دهد
زان غصه را با خون دل پیوسته درهم میکنم

خوش می نماید دم بدم دریا دل و مجذوب هم
صبری که من در کنج غم با چشم پرنم میکنم

از دامن خود دست کشیدیم و گذشتیم
از غیر تو مرداه بریدیم و گذشتیم

دیدیم گرانی همه از خاک پرستیست
چون شعله سر از خاک کشیدیم و گذشتیم

راهی که در و ریگ روان شیشه دلهاست
هرگام بصد کعبه رسیدیم و گذشتیم

از باغ تمنا که دو رنگی ثمر اوست
چون بوی گل آهسته بریدیم و گذشتیم

هر بوالهوسے دامنے از غنچه و گل چید
ما دامن ازین طائفه چیدیم و گذشتیم

با دامن هر غنچه دو آویخته صد خار
بر طبع هنرمندان نه خلیدیم و گذشتیم

در پرده آن نور که پیدا و نهان است
پیدا و نهان را همه دیدیم و گذشتیم

در باغ هوس میوه صفر اشکنے نیست
از شاخ طمع دست کشیدیم و گذشتیم

در بادیه گاهے که رسیدیم بمجذوب
موئے بهم از دور کشیدیم و گذشتیم

من از ان کلاه همت که بطرف سر شکستم
چو طلسم آرزوها که بیکدگر شکستم

نه به دردسر اسیرم نه به چین جبهه ائیل
نه خمار شام غم را ز مے سحر شکستم

به شکست شیشه دل خصم کو نبازد
که من این شکستنی را ز لو بیشتر شکستم

چه بقوت ضعیفی چه بزور ناتوانی
دل دشمنان خود را نه بزور و زر شکستم

گل و لاله زار چشمم ز هوا نگشته رنگین
سر خارهائے غم را همه در جگر شکستم

دل خویش را ندانم دل تست یا که آهن
ز غم تو بسکه در دل سر نیشتر شکستم

به شکستگی دلم را همه جا شکست زلفت
چه عجب گر کشادے بدهد به هر شکستم

به پناه آستانے شده ام چو نوح اوسم
که دران سفینه هرگز ندهد خطر شکستم

همه جا شنیده دریا برحم دعاے مجذوب
به شماره طلسمے که درین سفر شکستم

دگر رفتم که در میخانه باشم
رفیق شیشه و پیمانه باشم

زمے نوشی رود کار من از پیش
روم در کار خود مردانه باشم

دل دریا کشم خوشنود ازان است
که من در دی کش خمخانه باشم

چرا از مے فروشان دور گردم
چرا با آشنا بیگانه باشم

دران مجلس که ساقی شمع بزم است
چرا حسرت کش پروانه باشم

بحرف ناصح و فریاد واعظ اگر عاقل شوم دیوانه باشم
بروز اهد ریا عشقت بعیش چو در دامم چرا بی دانه باشم
بیا ساقی برغم کور طبعان خراب نرگس مستانه باشم
تو می باید که دائم شاد باشی چه باشم من که باشم یا نه باشم
تو اهل آشنا را آشنا ساخت اگر بیگانه بیگانه باشم

چه حاصل از غم ایام مجذوب
همان بهتر که در میخانه باشم

هر زمان از خون دل جام شرابی میزنم در غم شکر لبی بر آتش آبی میزنم
نیستم پروانه تا خود را بهر آتش زنم دره ام لاف وفای آفتابی میزنم
غنچه رامی بوسم و یادی ز لعلت میکنم ساغری نوشم و فالی صوابی میزنم
گوشه میخواهم و یک شیشه می با مهوشی بر صف هم صحبتان باز انتخابی میزنم
از صبوحی مطلبم جز گریه مستانه نیست بخت خواب آلوده را بر رخ گلابی میزنم
از تماشائی کواکب حیرتم را مطلبی است با خیال شوخ چشمان راه خوابی میزنم
میکنم دل را تسلی با خیال عارضت آتش پروانه را بر اضطرابی میزنم

این کمالم بس که چون مجذوب در دیر مغان
دم ز خدمت گاری عالی جنابی میزنم

پیمانه کش و رند و خراباتی و مستیم ترزیر خدا نیم همینم که هستیم
جز پیر دی در مغان در سر ما نیست ما بر سر اقرار همان روز الستیم
آن نیست که با هم به غم توبه نباشیم ما توبه که کردیم همان روز شکستیم
با ننگ خودی و ذوق رستی نتوان یافت کو خلق بدانند که ما باده پرستیم
از دل غم بیهوده گردی شد و برخاست آنروز که لب بر لب پیمانه نشستیم

بقطع تعلق تو ان گشت گرفتار
آزاد شدم تو فتادیم گرفتیم

یکدم پریشان شدن و شاد نشستن
عهد لیست که با زلف من آنجا تو بستم

بر ما منشان دست که ما بے سر و پائیم
بر دامن لطف تو سر و پا همه دستیم

از صحبت مجذوب چه گلها که نچیدیم
صد بار درستت که با توبه شکستیم

بصد آشفتگی چون موج هر سو بے قرار افتم
کزین دریائے طوفان خیز شاید بر کنار افتم

غزال فیض پر وحشی است کو انجام کثرت سوز
که بیخود گردم و تنها بدنبال شکار افتم

چرا پوشم دریں میخانه چشم از روئے آن ساقی
که گل گل لشگفد گلزار من در خار خار افتم

دوار میخانه شوقم را تمنا در کنار افتد
که مست از پائے خم برخیزم و در پائے یار افتم

شعور عقل را چون نیست عار از ننگ نادانی
روم در عالم مستی بهر ننگ و عار افتم

جنون از داغهائے سینه ام آن لحظه گل چیند
که با یاد رخت مستان بطرف لاله زار افتم

دلم آن لحظه خاطر جمع گردد از پریشانی
که در پائے تو چون زلف دوتا بے اختیار افتم

چشم تر آخر بروئیش بے نقاب انداختیم
دامن آلوده بر آفتاب انداختیم

اشک ما را با غبار دل نشاط دیگر است
اے خوش آن دلها باهم در گلاب انداختیم

عقل دور اندیش را دیدیم جز مے چاره نیست
ایں کتاب پر غلط را ما بآب انداختیم

همچو خواب آهوئے فیض از چشم مادم کرده بود
در کمینش خویشتن را مانجواب انداختیم

باز با صد بیقراری مهر آن یکدانه خال
مرغ دل را خوش بدام اضطراب انداختیم

غصه را با خون دل پیوسته بر سر میکشم
ایخوش آن افیون که باهم در شراب انداختیم

سیر دارد دامن ایں دشت ما از کنار
تا هوائے سلسلت مجذوب را در سر نهاد
ما نظر از دور در موج شراب انداختیم
خویش را بر آستین بوتراب انداختیم

از ریا طرفے نہ بستم ترک عادت میکنم
میروم در حلقۂ مستان عبادت میکنم

بہتر از اشک ندامت ہیچ استغفار نیست
بعد ازیں با گریۂ مستانہ طاعت میکنم

کار و بارے فروشاں دل بدست آوردن است
میروم تفتیش ارباب مروت میکنم

آمدم بر آستانت تا کنم جاں را نثار
جاں چہ باشد آنچہ مقدور است خدمت میکنم

بے رخت با نالۂ آتش در گلستاں میزنم
بے قدت سروے کہ می بینم قیامت میکنم

در خیال لعل میگونت دلم خوں مے شود
تا نمکدانی بکارِ ایں جراحت میکنم

گر کنم گاہے رقیباں را نوازش دور نیست
ہمچو مجنوں با سگِ لیلائے محبت میکنم

چوں ملائک تا شوم در محفلِ جاں شمع بزم
خویش را پروانۂ حذام حضرت میکنم

دولتِ بیدار دل جز دیدۂ بیدار نیست
چشم باز خویشتن را یار دولت میکنم

از گناہ خویشتن مجذوب خاطر جمع دار
التماس از بادشاہِ دین و دولت میکنم

چہ غم دارم غمِ دلدار دارم
چہ کم دارم غمِ بسیار دارم

ندانستم دلم را چوں ربودند
زیاں از گرمیٔ بازار دارم

دلم جمع است با زلفِ پریشاں
مسلمانم سرِ زنّار دارم

زبس در کوچہ ہا بیہودہ گشتم
خجالت از در و دیوار دارم

رقیب از خاطرم نگذشتہ ہرگز
شکایت گونۂ از یار دارم

سلیماں خاتمے افگندہ از دست
درین بیغولہ من ہم کار دارم

ز خصمِ کج زباں اندیشہ ام نیست
زبانِ خوش برائے مار دارم

سراپا عیبم و نیکم شناسند
کریمے راحمے ستار دارم

از انم چشم بر مالِ کسے نیست
کہ من ہم چشمِ گوہر بار دارم

دل از کف دادہ و مجذوب مستم
بغیر از عاشقی صد کار دارم

ایدل بیا کہ مژدۂ وصلے شنیدہ ام
روز خوشی بطالع خود باز دیدہ ام

در بزم وصل نالہ یقیں دلکشا تر است
منعم مکن کہ بلبل ہجراں کشیدہ ام

پروانہ وار روز و شبم در نظر یکے است
بے دوست روشنی ندہد نور دیدہ ام

در سینہ داغ نیست کہ در تم نگفتہ است
از لالہ زار عشق تو گلہا ست چیدہ ام

بایاد زلف و روئے تو واللیل و الضحیٰ
حرزے کہ در فراق تو بر خود دمیدہ ام

در دت عزیز تر بود از جان غافلم
حق با منست زانکہ پرا رزاں خریدہ ام

دست دہندہ آب بر آتش زند مدام
ساقی شنیدہ بود ولے نبدہ دیدہ ام

تنہا بہ پیش پیر مغاں مے بہ از ریاست
از مفتیان مدرسہ ہم وا رسیدہ ام

در عشق سیل حادثہ بستم نمے کند
چوں کوہ در حصار فلک آرمیدہ ام

مجذوب مژدہ باد کہ آمد بہار وصل
بالیدنی بطالع خود باز دیدہ ام

ہر کجا مستاں بآں سرو رواں برخوردہ ایم
از جہاں گل چیدہ از بخت جہاں برخوردہ ایم

گرد غم از خاطر ما سرو قداں مے برند
ما بدور قبہ آخر زماں برخوردہ ایم

چوں نباشد از پے قامت بلنداں چشم ما
ما ز شاخ سدرہ در باغ جناں برخوردہ ایم

سالہا خوں خوردہ ام از حسرت یاقوت لعل
تا شب قدرے بایں گنج روان برخوردہ ایم

دانہ ہائے اشک ما تسبیحہا پرلشیاں گشتہ اند
تا بدام حلقۂ عنبر فشاں برخوردہ ایم

در دیار عشق باشد زندگی در یاد یار
گرچہ ما دل دادہ ایم اما بجاں برخوردہ ایم

عیش درویشاں کجا و عشرت شاہاں کجا
ما بہ بزم خسرو آئیں کیاں برخوردہ ایم

خیر خواہاں عالمے را کردہ با ما خیر خواہ
آنچہ ما را بود در نیت بآں برخوردہ ایم

روز و شب با نشۂ مستی تماشا خوشتر است
چوں بہ بازیہائے خوب آسماں برخوردہ ایم

از درد پیر مغاں ہر دم من و مجذوب را
دولتے رو دادہ از بخت جواں برخوردہ ایم

بخون دیده مکتوبے بنگارم
یکایک عرضه دارم آنچه دارم

هوالمطلوب و عنوان کنم نقش
بایں عنوان ز عاشق یاد آرم

حکایت هائے ایام جفا را
به تقریب وفا یک یک شمارم

کشم طغرا بمضمون هائے دلسوز
کنم ختمش بامیدے که دارم

بهم پیچیده چون مار آهنش
ببال طائر قدسی شمارم

به یمن آن همایون بال شاید
بفارغ بال از غم سر برآرم

الهی مهربان گردان دلش را
ز لطف مهربانی کس ندارم

بزودی باز گردان آن همارا
که دیگر نیست تاب انتظارم

بده ساقی شراب ارغوان رنگ
بآن نیست که بینی روئے یارم

بامید وفا از دل کفم برد
بجا جوئے که کرد امید وارم

بایں شرط از کفم دل برد دلدار
که دست از دامن او بر ندارم

اگر عشقم نه بخشد عمر جاوید
چه حاصل از حیات مستعارم

الهی عمر جاویدم کن احسان
که احسان ترا یک یک شمارم

تعجب نیست از اقبال مجذوب
که همت بسته یارش را بیارم

کو همت مردانه تا از تمنا رم کنم
چون کاین عالم شود تسخیر آن عالم کنم

کو عشق مه رخساره کو شوق آتش پاره
تا با سر شک لاله گون خون در دل عالم کنم

کو زلف آن ماه چگل کو آن بلائے دین و دل
تا خاطر مجموع را آشفته و درهم کنم

کو دولتے تا یار من مستان شویم اندر چمن
او رو نهد بر شاخ گل من نالم بر شبنم کنم

کو ملتقی همچو نگین خاتم لعل لبے
تا اسم اعظم را روان از نقش آن خاتم کنم

کو گوشه مستانه تا همدرد و همراهم کنم

هرگز نمیرم گر شبِ شیرین کنم کام لبے
دل آبِ حیوان در کشد من سیرِ جام جم کنم

تختِ کیان برباد شد دورانِ کے انجم بشد
جامے بدہ تا آگہت از جرأتِ رستم کنم

شاہا نوازش کن مرا تا مجمعِ خصمِ ترا
سازم پریشان و فنا یا حلقۂ ماتم کنم

گر خصمِ کج سرکش شود یا شعلۂ آتش شود
من با خدنگ راستی همچوں کمانش خم کنم

تا گشتہ ام مے بیت گدا می گویم و باشد روا
تا ناز بر نوشیروان یا خندہ بر حاتم کنم

گر چند روزے با جفا صبرے بود مجذوب را
از دولتِ غم عیشہا با خاطرِ خرم کنم

هر جا ز سرگذشتِ خود افسانہ بستہ ایم
بندے بپائے عاقل و دیوانہ بستہ ایم

مشتاقِ یک نظارۂ دیدار آشنا ست
چشمے کہ از عنایت بیگانہ بستہ ایم

در ملکِ فقر ما غم و اجوج حرص نیست
سد لیست ما بہمت شاہانہ بستہ ایم

در جستجوئے دل کہ ہمال خانۂ خدا ست
احرامِ کعبہ در رہ میخانہ بستہ ایم

سیمابئے شمع در دلِ شب خوش نما ترست
ما دل بزلفِ یار حکیمانہ بستہ ایم

خواہش کجا بہ جذبۂ معشوق میرسد
تہمت بہ عشق بازی پروانہ بستہ ایم

با التفاتِ ساقی و احسانِ میفروش
پیماں بدستیاری پیمانہ بستہ ایم

مجذوب بادہ نوش کہ مائیم و یک امید
آں ہم بالتفاتِ کریمانہ بستہ ایم

گر دیدہ ام غبارِ دو پنجاہے گرفتہ ام
بر طرفِ دامنے سرِ راہے گرفتہ ام

در خاطرم شکستِ طلسماتِ آرزوست
پیمانہ ہم از کفِ ساقی گرفتہ ام

گنجِ قناعتم ز عنایاتِ لطفِ اوست
ایں ملک را بہ تحفہ آہے گرفتہ ام

منعم مکن ز حلقۂ مستانِ سینہ صاف
من ہم درین حصار پناہے گرفتہ ام

پائے طلب بکوئے خرابات چوں کنم
آنجا نشانِ خانۂ ماہے گرفتہ ام

چوں شمع دل گداختہ صد بار جراتم
تا رخصت نہفتہ نگاہے گرفتہ ام

تا خجلت از کرم نہ برد روز بازخواست
بر ہر گناہ ز توبہ گواہے گرفتہ ام

مجذوب خار کسارم و در انتظار دوست
در کوچۂ وفا سر راہے گرفتہ ام

خیز تا از در میخانہ گذارے بکنیم
بالب مغبچۂ دفع خمارے بکنیم

راہ ظلمات و لب چشمۂ حیواں دور است
التماسے ز لب لعل نگارے بکنیم

ماہماں بہ کہ دریں دائرہ حیرانی
خویش را محو رخ لالہ عذارے بکنیم

نیست در انجمن وعظ بجز غصہ و آہ
عیش آنست کہ با مہ نگارے بکنیم

در مقامے کہ بیا و لب او مے بکشند
زاں میاں مصلحت آنست کنارے بکنیم

ماندانیم پریشانی ما تا کے و چند
با سر زلف تو خوب است قرارے بکنیم

عمر نقد است کہ البتہ ز کف خواہد شد
خوشتر آنست کہ صرف غم یارے بکنیم

خواب را سردہ و برخیز کہ با دیدۂ باز
شاہبازے برسانیم و شکارے بکنیم

عمر تا چند شود صرف شمار رز و سیم
باید اندیشہ ہم از روز شمارے بکنیم

پیش ازیں ہم نتواں کرد مدارا با خصم
تیر آہے بکشیم از دل و کارے بکنیم

عمر مجذوب مدار ایں روز و شب و سال و مہ و سہ
عمر آنست کہ صرف غم یارے بکنیم

مہ رویم تا گریۂ در دامن ہا موں کنم
تحفۂ من ہم نثار تربت مجنوں کنم

نیست رخصت ورنہ بتوانم بزور اشک و آہ
بحر را بے آب سازم دشت را جیحوں کنم

کو غم عشقے کہ در خاطر نشیند کوہ کوہ
تا ز رشک نیمۂ خوں در دل گردوں کنم

دولت دیدار آں باشد کہ در بزم وصال
دیدہ را آئینہ دار حسن روز افزوں کنم

ہیچ گفتم آں دہاں را لب بدشنامم گشود
خاطرش از ہیچ میترسد ندانم چوں کنم

بے لبش جز خونِ دل جامے نباشد در نظر
ساغرم خالی چو گردد دیدہ را پر خوں کنم

دلبرم طفل است و از حال رقیب آگاہ نیست
دوست از دشمن نمے داند مذاقم چوں کنم

جوہرِ دل را نشاید بے گداز آئینہ ساخت
ایں خیالِ خام را باید ز سر بیروں کنم

خواجہ را گفتم فروتر شو بفکرِ مالِ خویش
تا خبر دارت ز اقوالِ زرِ قاروں کنم

غم مخور مجذوب مہید جنونی کردہ ام
باز میخواہم بیک ساغر ترا ممنوں کنم

آں شب کہ با خیال لبت غنچہ خفتہ ام
صبح از نسیمِ زلفِ تو گل گل شگفتہ ام

بیدار کردہ صبح سعادت مرا ز خواب
آں شب کہ در خیالِ تو بیدار خفتہ ام

دائم لبت بہ خندہ و رویت شگفتہ باد
چوں گل بیک پیالہ کنی گر شگفتہ ام

صد رہ میانِ خوف و رجا فکرتم گداخت
با آنکہ مژدہ ہا ز کلامت شنفتہ ام

باید ز آستانِ تو جویم دوائے خویش
آگاہ جز تو کیست ز رازِ نہفتہ ام

از خار پائے ہمتم اندیشہ کے کند
در راہِ دل کہ با مژہ یکعمر رفتہ ام

حیرت مکن ز ہمتِ مجذوب در زورِ عشق
گر شش ہزار بیت بیک ماہ گفتہ ام

نیکو نگر کہ نسخۂ دیوانِ محشر است
ایں شش ہزار دُر کہ بیک ماہ سفتہ ام

مجذوب لافِ عشق زدن عاشقانہ نیست
ایں نکتہ را بگوشِ تو صد بار گفتہ ام

بقیہ اشعار مثنوی ردیف (د) صفحہ ۶۴

معنی نوائے طرب ساز کن
طرب را دریں پردہ آواز کن

نوائے دلم عاشقِ ساز تست
خوش آمد دل کہ مشتاقِ آواز تست

مگو فاش رسوا باواز مے
کہ ایں فتنہ نے جم گزارد نہ کے

معنی نگو فاش با تار چنگ — کہ جائے سکوت است این و آن تنگ

شنو تا چہ خوش گفت آواز دف — کہ این دائرہ ہیچ ماند بکف

شبے تار طنبور دیدم گریست — کہ جز زہر و دردی دمی کاسہ چیست

چہ خوش گفت ناقوس این کہنہ دیر — کہ یزداں کریم است و انجام خیر

الٰہی بہ مستان روز الست — کہ دل بر تو بندند از ہر چہ ہست

بآں ہر دو یک تن کہ روز ازل — کشیدند ساغر بہ کین ہبل

بدریا کش بزم روحانیاں — کہ زد شد زمین قبلۂ آسماں

بشاہے کہ در مسند من عرف — کشیدہ بسر ساغر نو کشف

بہ لعل لب مخزن اجتبا — کہ یابند از و زہر نوشاں شفا

بہ شیرے کہ در بیشۂ امتحاں — نتابید از بحر آتش عنان

بآں رونق افزائے عنوان دیں — کہ زینت از و یافت عرش بریں

بآب دو رخ باغ و بستان علم — بچشم و چراغ گلستان حلم

بشاہے کہ دادند از صدق تاج — کہ یابد از و دین پاکاں رواج

بفرماں دہ کشور علم دیں — کہ بود افسرش نفس والکاظمین

بورد دل آرائے شاہ رضا — کہ زد آشکار است راہ رضا

بجود جوادے کہ روز نظر — کند گار تر را کند شاد تر

باقبال آں شاہے عالیجناب — کہ بر برج وہم را بود آفتاب

بشاہنشہے کز سجود درش — فزوں از ملائک بود عسکرش

بخاک رہ آں شہنشاہ دین — کہ بر وے شود ختم فتح مبین

بآں چارہ سازے کہ با یک گرہ — کشیدند صد جام شفا مت بسر

کہ مجذوب را پیش مولائے او — زجام نجاتش کنی سرخرو

بنزد شہان بادل پر امید
کنی در دو عالم مرا رو سفید

چناں کن کہ بر درگہت جاں بکف
بریزند خونم بخاکِ نجف

آتشے شب در نیستانے فتاد
سوخت چوں عشقے کہ در جانے فتاد

شعلہ تا مشغول کارِ خویش بود
ہر نئے شمع مزار خویش بود

شمع ساں آتش زبانے زاں گرود
با دل پر از شکایت کوہ کوہ

بانگِ مزد بر شعلہ کے بیداد گر
آفتِ دوراں بلائے خشک و تر

بے سبب ایں فتنہ و آشوب چیست
در شکستِ دل ترا مطلوب چیست

بیگناہے را جفا کردن چرا است
بند بند از ہم جدا کردن چرا است

گفت آتش بے سبب نفرو ختم
دعویِ بے معنیت را سوختم

با چنیں دعویٰ چرا اے کم عیار
برگ خود ساختی ہر نو بہار

ہر کجا گفتی منم با صد نمود
ہمچناں در بندِ خود بودی کہ بود

سایہ ساں دائم بہ پستی ماندۂ
در پسِ دیوارِ ہستی ماندۂ

از فنا گر شنہ مے داشتی
از شرر تخمے بدل مے کاشتی

گرچہ خاکستر نشینت کردہ ام
برتر از چرخِ بریت کردہ ام

کارِ من نیک است کے بس میکنم
ناکسے تا ہست من کس میکنم

ہمچو نے مجذوب برگِ خود مساز
چوں حریفانِ زبانی کج مباز

اہلِ دل مائل بہ پستی نیستند
ہمچو نے در بندِ ہستی نیستند

اتمام متفرقات باقی غزلیات از ردیف ن تا ختم دیوان
زیر طبع ہے

صحت نامہ از ردیف الف تا ختم د

دیوان مجذوب تبریزی

صحیح	صفحہ و سطر	صحیح	صفحہ و سطر
ردیف الف			
ز ملامت	صد ۶ سطر ۹	کشادہ	صد ۹ سطر ۴
سیر آہنگ	صد ۷ سطر ۱۱	پارہ زر	" سطر ۵
بگیرو	صد ۸ سطر ۶	شست	صد ۹ سطر ۲۰
میگیرو	" سطر ۱۳	جلیست	صد ۱۰ سطر ۱
خورشید و مہ	صد ۹ سطر ۱۳	از فروغ	صد ۱۷ سطر ۱۱
آفرو گر	" سطر آخر	ہر جا الے	صد ۱۸ سطر ۱
بخشندگی	رباعی نمبر ۶	دادہ رو	" سطر آخر
از دیدن زر	" نمبر ۱۰	امتعاش	صد ۱۹ سطر ۴
مطلب مطلب	" نمبر ۷	پرورش	صد ۲۰ سطر ۲
شہسوار	صد ۱۶ ...	بگیر بہ از	صد ۲۴ .. ..
بکام دل ترا	" سطر ۲۰	راز	رباعی نمبر ۲۱
راتیت	" سطر آخر	نشد	رباعی نمبر ۲۴
(ب)			
برق سحاب	صد ۱ مطلع اول	بے تو بہ فرو بردہ نفس	" نمبر ۳۴
دعوس زہد و فکر کتاب	" مقطع	رانکشی	
آئینہ دار	صد ۲ سطر ۱۳	جمالی	" نمبر ۳۷
(ت)			
قربان بے شود	صد ۹ سطر ۱	تنگ بساط	" نمبر ۳۸

تو تیاست	ص۳۲	سطر ۱	
برچیں		سطر ۹	
آئینہ اگر ہی بجواں و راہ رو		" "	
طالعش	(د) ص۶	...	
فریبندہ	ص۸	....	
چہ شد	ص۹	سطر ۲	
بیدار	ص۱۰	سطر ۲۰	
درسمیت	ص۱۱	...	
آں زلف	ص۱۴	سطر ۱۱	
زور	ص۱۵	سطر ۵	
آرد	"	سطر ۱۰	
فسوں	ص۱۶	سطر ۱۲	
محمل	"	سطر ۱۴	
زرتار	ص۱۷	....	
خونبابہ	"	سطر ۲۰	

مندرجہ ذیل دو شعر سہواً باقی رہگئے ص۱۸ سطر ۹ کے بعد

کسے نشستہ بجائے نمی رسد برخیز
کہ ہر قدم بتوصد خضر راہ می گذرد

بقطرہ شدہ خورسند گوہر از دریا
قناعت ہست کہ نازش بہ شاہ میگذرد

شعلۂ شوق	ص۲۰	سطر ۵	
بدست	ص۲۱	سطر ۲۰	
حدیثے است	"	سطر ۲	
راہ پُر دور است	ص۲۴	سطر ۱	
نقل و	"	سطر ۶	
ازما شد	ص۲۵	سطر ۳	
ایں	ص۲۸	سطر آخر	

ص۳۱ سطر ۱۸ کے بعد یہ شعر لکھنا تھا ؎

فکرم بیاد زلف پریشان و درہم است
پیچیدہ بود درہم و شب ہم دراز بود

جام	ص۳۲	سطر ۱	
بے عیب	ص۳۳	سطر ۱۵	
مستعار	ص۳۵	سطر آخر	
کہ چوں نام خدا	ص۳۹	سطر ۱۴	
بپایان	"	سطر ۱۶	
باتو	ص۴۰	سطر ۱	
منشیں	"	سطر ۱۶	

ص۴۱ سطر ۶ کا مصرعہ ثانی یہ ہے

تائے فتح و جیم جرأت تاج اقبال تو باد

ص۴۱ سطر ۶ حائے فتح و کاف مصر عامل یہ ہے

دال در میم محبت دم بدخواہان تست

رند	ص۴۲	سطر ۱۴	

صفحہ ۴۲ سطر ۷ کے بعد یہ شعر ہونا تھا ؎	
آنکہ از کم فرصتی ہائے اجل آگاہ شد	
توبہ دیگر از مے گلفام نتوانست کرد	
کے خاک تخت و آسمان اکلیل	صفحہ ۴۳ سطر ۱۹
صفحہ ۴۵ سطر ۹ کے بعد یہ شعر ہونا چاہیئے ؎	
یاد او کن از خدا غافل مباش	
باش در ذکر خدا با یاد او	
یہ شعر معدوم ہے	صفحہ ۴۹ سطر ۱۳
؎ ؎ موخر ہے	؎ ؎ سطر ۱۲

دنی	صفحہ ۵۵ سطر ۱۴
شمعے	صفحہ ۵۶ سطر ۱
؎ ؎	صفحہ ۶۰ سطر ۹
خاطرش از بسکہ دارد ناز استغنائے حسن	
گر دعا را زیر لب ہم میکنی آہستہ نیست	
از در تو دورم	صفحہ ۶۰ سطر ۱۵
؎ ؎	صفحہ ۶۱ سطر ۱۹
زمنت چو رم کرد و گل گل شگفت	
؎ ؎ ؎ ؎ ؎ ؎ ؎	

باقی دال، واؤ اور نقطہ کم و بیش کی صحت خود ظاہر ہے۔ صحتنامہ از ردیف ا تا ختم د تمام ہوا۔ باقی بر ردیف ن تا ی

غزلیات نادر حصہ اول ۳ر حصہ دوم ۱ر
حصہ سوم زیر طبع ہے۔ دیوان مجذوب کے خریداروں کو
غزلیات نادر مفت
المشتہر
حکیم میر نادر علی رعد نبیرہ حضرت میر احمد علی خاں شہید دہلوی
مرحوم المخاطب بہ میر الشعرا از سرکار شاہ دکن نواب ناصر الدولہ بہادر مغفور

دیوان مجذوب ردیف م میں یہ غزل سہواً باقی رہ گئی تھی

چوں جام بادہ کوئے مغانست مسکنم
پاکست طینتم چہ شد آلودہ دامنم

میخانہ را بجائے بہشتم نمودہ اند
تا از خیال محو نہ گردد نشیمنم

آب و ہوائے میکدہ ام گشتہ سازگار
زاں رو کہ سایہ پرور طوباست گلشنم

ساقی بیار ساغر آئینہ فام را
باشد نظر بچہرۂ مقصود افگنم

باکم بہ یمن عشق ز شمشیر خصم نیست
از آتشم بترس نہ ترساں ز آہنم

اندیشہ نیست بیژن دل را ز چاہ تن
پروردۂ تہمتن عشق است بیژنم

عیبم مکن بہ فقر کہ چوں شمع آفتاب
با نور دل لباس گرانست بر تنم

خدمت نکردہ کس بمقامے نمی رسد
ایں نکتہ بس بود ز مقامات ہر فنم

مجذوب می کشم سر شوریدہ را بدوش
تا روئے دوست بینم و در پاش افگنم

غزلیات جامع دیوان مجذوب از حکیم میر ناور علی رعد منصبدار و حکیم دواخانہ واڑی جنکشن - دکن

جمال نور حقیقت محمدؐ عربی
کمال حسن رسالت محمدؐ عربی

گل سر سبد خلق زینت کونین
بہار گلشن قدرت محمدؐ عربی

ضیائے صبح ازل رونق دوام ابد
شفیع روز قیامت محمدؐ عربی

کھلا اسی سے تھا لولاک قفل ابجد کا
ہے اسم مقصد فطرت محمدؐ عربی

خدا نے خلق کیا سب سے اول آپکا نور
انیس خلوت وحدت محمدؐ عربی

نہ عبد تجھ سا نہ معبود کے سوا معبود
یہی ہے اصل حقیقت محمدؐ عربی

جو سرفراز تھا عرش بریں شب معراج
ترے قدم سے ہے عزت محمدؐ عربی

نہیں مجال بشر کی ہے خود خدا مداح
رقم ہو کیا تری عظمت محمدؐ عربی

محالِ حسّی و عقلی خدا کی رؤیت ہے
دکھا دے اپنی ہی صورت محمدِ عربی
حدیثِ وحیِ خدا ہے تو بس یہی کافی
کتابِ حق تری عترت محمدِ عربی

خدا کے واسطے اشعار رعدؔ ہوں مقبول
یہی ہے نذرِ عقیدت محمدِ عربی

کمالِ صنعتِ قدرت محمدِ عربی
مآلِ ختمِ رسالت محمدِ عربی
ضیائے صبحِ ازل رونقِ دوامِ ابد
بہارِ گلشنِ قدرت محمدِ عربی
نہیں ہے سایہ کا سایہ دلیل روشن ہے
کہ خود ہے سایۂ رحمت محمدِ عربی
کسی نبی کی رسائی جہاں نہیں ممکن
تری وہ منزلِ رفعت محمدِ عربی
جو بےحساب رہے بےحساب جنت میں
وہ خاص تیری ہی امت محمدِ عربی
عطائے ربِ سے فترضیٰ ہے شانِ اقدس میں
کہ دو جہاں میں ہے رحمت محمدِ عربی
وہ لاشریک ہے لیکن اسی کے نام کیساتھ
تمہارے نام کی شرکت محمدِ عربی
مقامِ اقدسِ اعلیٰ ہوا ہے جمع الجمع
محیطِ کثرت و وحدت محمدِ عربی

دکن میں رعدؔ ہے مثلِ اویس طالبِ دید
ہے اشتیاقِ زیارت محمدِ عربی

ہوا ہے مجھ کو حاصل نعت میں فخر ثنا خوانی
صلہ ہر بیت کا بیتِ جناں ہی فیضِ سبحانی
معدم انبیاء سے نام اقدس ہے محمد کا
کہ ہر سورۃ میں بسم اللہ ہے عنوانِ قرآنی
بنا ہے وصفِ رخ میں بدرِ کامل مصرعِ اول
ہوا ہے آفتابِ صبح روشن مصرعِ ثانی
کلیمؑ و طور ہے بام مسیحؑ و حضرت عیسیٰؑ
سرِ عرشِ بریں تجھکو ہوئی معراجِ جسمانی
ترے شاگرد کا شاگرد جبریلِ امیں بھی ہے
تو ہے امّی لقب اے مظہرِ عرفانِ ربانی
حدیثِ نور کو دیکھو اگر دیوانِ خلقت میں
محمدؐ مطلعِ اول علیؑ ہے مطلعِ ثانی
کلامِ حق نبیؐ کی آلِ اطہار ہادیٔ رہبر
مخالف فی الحقیقت ہی اسیرِ دامِ شیطانی

بہتر دوزخی ہیں ایک فرقہ اہل جنت ہے
محبانِ علیؑ ناجی ہیں باقی سب ہیں نیرانی

سخاوت تیری جنت بخش دے کوثر بخش ہے شاہا
تری رافت کی رحمت کی ہے ہر مومن پہ ارزانی

بنوں زوار دنیا میں رہوں جنت میں عقبیٰ میں
یہی واریں میں ہے مدعائے شوقِ ایمانی

مدد اے قبلۂ دیں المدد اے کعبۂ ایماں
کہ یہ دردِ جدائی ہو گیا ہے دشمنِ جانی

نہیں ہے سرنوشتِ رعدؔ سے اب تک گلہ شکوہ
مگر ہو آستانِ روضۂ اقدس پہ پیشانی

کہاں تک دردِ فرقت میں ہو ضبطِ سوز پنہانی
پریشانی سے میری خود پریشاں ہے پریشانی

تری درگاہِ عالی کا گدا ہوں اے شاہِ خوباں
یہاں شاہی فقیری اور درویشی ہے سلطانی

دلمن میں یہ سفر کب تک مدینہ میں طلب فرما
کہ آسانی ہے مشکل اور مشکل میں ہے آسانی

دمِ معجز نمائی اے مسیحا کے مسیحا ہے
طوافِ روضۂ اقدس شفائے دردِ روحانی

شفاعت کا بھروسہ ہے گناہوں سے پشیماں ہوں
پشیمانی ہے توبہ اور توبہ ہے پشیمانی

ترے سلمانؓ کے خادم کے خادم کا ہوں میں خادم
عطا ہو دین و دنیا میں مجھے بخت سلیمانی

ترے خوانِ کرم سے نعمتِ دارین حاصل ہے
نصیبِ غیر خوانِ اغنیا پر ہو مگس رانی

خدا کا تھا جو مہماں میزباں ہے اہل جنت کا
شبِ معراج تھی عرشِ بریں پر تیری مہمانی

یہی تجرید مطلق اور آئینہ ہے وحدت کا
ترے روئے منور سے عیاں ہے نور سبحانی

خدا کی معرفت حاصل ہوئی تیرے توسل سے
وسیلہ گر نہ سمجھیں تجھ کو ہے یہ انکی نادانی

کتاب اللہ تیری آلِ اطہر ہادی و رہبر
ترا فرمان ہے حکمِ خدا وحیِ ربانی

ہے تجھ میں حسن کے نو حصر پھر دس میں یہ دس ہیں
کہ نو اہلِ جہاں پر ایک حسنِ ماہِ کنعانی

صلہ ممدوح سے دارین میں ہے حاصلِ قسمت
لکھو اے رعدؔ پھر نعتِ نبی میں مطلع ثانی

محمدؐ باعثِ لولاک اے محبوبِ یزدانی
ترے قد کا نہ تھا سایہ تو پھر تیرا کہاں ثانی

الف آدمؑ میں اول اور آخر یا ہے عیسیٰؑ میں
محمد مصطفےٰؐ میں یا ہے ختم یائے امکانی

کتابت میں بھی آخر یا کی دو نقطیں مقرر ہیں
نبوت مصطفےٰ پر ختم ہے یہ یا ہے برہانی

ہوا نورِ محمدؐ خلق ۔ آدم آب و گل میں تھے
۔ ہالاکھوں برس مصروف ذکر و حمد سبحانی

یہی ہے معنیِ قدرت یہی ہے باعثِ خلقت
اسی پر کنت کنزاً کا عیاں ہے سرِ پنہانی

رہے آدمؑ جو مسجودِ ملائک ہے سبب ظاہر
کہ تھی نورِ محمدؐ سے منور اُن کی پیشانی

کسی کو یہ شرف آدمؑ سے تا عیسیٰؑ نہیں حاصل
کہ سبحان الذی اسریٰ سے ہے معراجِ جسمانی

مخاطب انبیا رہے اپنے اپنے نام سے ہر جا
مگر تیرے لئے القاب ہیں آیاتِ قرآنی

خدا جسم و جہت سے ہے بری دیدار ناممکن
محمدؐ مظہرِ نورِ خدا ہے وجہ عرفانی

نبوت ختم ہے اُن پر امامت ختم ہے اُن پر
نظیر احمدؐ کا عالم میں نہ مہدیؑ کا کوئی ثانی

خدا کے حکم سے اے رعدؔ فرمانِ محمدؐ سے
ہوا ہوں تابعِ آلِ نبیؐ و حکمِ قرآنی

مخمس بر اشعارِ مجذوب تبریزی از حکیم میر نادر علی رعدؔ (دکن)

تا بود کارت ہمہ کردار عدل
نطق و گفتارت شود گفتار عدل
شعر مجذوب است رعدؔ اظہارِ عدل
یار نیکاں شو کہ در بازار عدل
حشر ہر کس میشود با یارِ خویش

(۲)

یا علیؑ حبت تو باشد بہتر از ہر طاعتے
مومناں را ہست باید بہتر از ہر طاعتے
رعدؔ چوں مجذوب خواند بہتر از ہر طاعتے
ہر کہ مہرت را نداند بہتر از ہر طاعتے

(۳)

جنت و خلد بہ زر قربت نیست
طاعتِ عارفاں اجرت نیست
گو بشو دست از نماز و روزہ حج و زکوٰۃ
بہتریں نفع غیر طاعت نیست
ہیچ سودے بہ از عبادت نیست

(۴)

تو عبادت برائے سود مکن
کنج را بہرِ گنج ما وا کرد
فارغ بے ذکر سجدہ پیدا کرد
دلق و تسبیح را تماشا کرد
ترک دنیا برائے دنیا کرد
زاہد آنجا کہ دفن و غلیت

یعوض خدا علام الغیوب غفار الذنوب

ایں کلام مرغوب نظیر دیوان خواجہ حافظ شیرازی یعنی دیوان مجذوب تبریزی الموسوم بہ

دیوان مجذوب

سنہ ۱۰۶۶ ھ

از ردیف ن تا ختم ی

منقول از کتبخانہ حکیم میر نادر علی صاحب رعد حیدرآباد دکن

مطبوعہ عثمانیہ پریس چھتہ بازار حیدرآباد دکن

بسم اللہ الرحمن الرحیم

مجنون ترا تمکے روئے دگری دیدن
با ماہ سخن گفتن و رخوابگری دیدن

عمریست کہ سرگرداں در کوئے تو میگردد
آں قامت عنارا در جلوہ گری دیدن

در چشم شہیدانت کمتر ز قیامت نیست
خورشید کہ نتوانش پیش از نظری دیدن

ہان ایدل نا پیدا باز آئی کہ خوش باشد
بعد از سفر نا خوش روئے سفری دیدن

واعظ چو گریزی نیست از جنت و غلمانت
بیجا چہ کنی منعم از حور و پری دیدن

اے منکر شب خیزان برخیز و تماشا کن
در تیرگی شب فیض سحری دیدن

دانی کہ تصوف چیست آں ناہمہ جوشیدن
در دیو نظر کردن دیدار پری دیدن

اے مست مشو پنہان از شیخ کزو در است
با آن ہمہ خود بینی عیبے دگری دیدن

دانی کہ فراغت چیست آں بے سر و پا گشتن
از ہر دو جہاں خود را یکبارہ بری دیدن

مجذوب من مجنون تعلیم زہم دارم
رفتار جوانان را در کبک دری دیدن

پیش تباں مذمت خورشید و ماہ کن
در گفتگو بمشرب ہر کس نگاہ کن

با خلق جز بلطف و بہ نرمی مرو بپیش
از دل بدل چو رشتہ تسبیح راہ کن

رد و قبول دیر و حرم بخت و طالع است
با دست باش و میکدہ را خانقاہ کن

بارے اگر نیافتہ ذوق گریہ را
در وقت خندہ وضع جہاں را نگاہ کن

باشد بدامنے نرسد دست گو تہت
خود را بر و فتادہ ترا از خاک راہ کن

آنرا کہ دل چو آئینہ یکرو ے و صاف نیست
رویش ببین تصویر ز نگ سیاہ کن

همت جوانمرد گدا پادشاه را
خود را بزور همت خود پادشاه کن

هرگز کسی نشسته بجائی نمی رسد
خواهی به منزلی برسی عزم راه کن

ایدل بگو که نامهٔ اعمال خویش را
از هر دو رو چو کاغذ مشقی سیاه کن

مجذوب چون معاملهٔ حشر با علی است
من ضامنم تو تا بتوانی گناه کن

اینکه آمد یار ما خورشید تابانست این
ماه خوش رفتار یا سرو چراغانست این

اینکه پیشا پیش آمد با هزاران ز و دباش
می شناسم غمزهٔ جلاد و فتانست این

اینکه صیادانه باشد پیچ و خم دارد شتاب
حلقهٔ دام بلا زلف پریشانست این

این نگاه شوخ کز دور آشنائی میدهد
خوب میدانم همان آشوب دورانست این

اینکه جانرا از تبسم قوت دل می دهد
غنچهٔ گلزار خوبی لعل خندانست این

اینکه می آید بچشم آشنا بیگانه هم
التفات آشکار و لطف پنهانست این

آنکه زد از خاطرت رفت آشنا ناآشنا ناز
اینکه عاشق یاد ش آمد عهد و پیمانست این

شام هجران را سحر کردن مگو پر مشکل است
گر وفا و صبر باشد سخت آسانست این

بوسه ها بر نعل جانان کی زند سر بی جگر
از سر جان هم کسی چون گذرد جانست این

در دو عالم ضامن مجذوب اگر شد غم نیست
خسرو دنیا و دین شاه خراسانست این

آنشب که آتش می گرد داغ روشن
پروانه میکشان را گوید چراغ روشن

پروانه ها چو بینند ساقیست شمع مجلس
ما شب بخیر گوییم ایشان چراغ روشن

تا شمع دل که دائم با باد عارضت سوخت
باشد همیشه مارا گنج فراغ روشن

مستان بسیر گلشن گل گل شگفته بخرام
تا گردد از جمالت اطراف باغ روشن

رخشان ترا ز کواکب آید بچشم افلاک
نرگس اگر ز رویت سازد چراغ روشن

عمری داغ باید در جستجوے دل سوخت
ایں شمع را نسازد هر بے دماغ روشن
با کاسه طمع پُر خون کے سر خرو کنندت
چوں لاله تا نسازی دل را ز داغ روشن

ایں لطف تازه مجذوب الماس یزه برداشت
هم مرحمت مبارک هم چشم داغ روشن

دوست یارب چه دید باز از من
که همی تافت رخ بناز از من
بادشاهی و کبر و ناز از تو
عجز درویشی و نیاز از من
مهر را از نگاه ذره چه باک
مکن از دور احتراز از من
خنده روزهاے عیش از تو
گریه هاے شب دراز از من
نظر پاک صیقل است و سهیل
روے خود را نهان مساز از من
خاطر شاد و خنده ناک از تو
آه دلدوز جانگداز از من
کرده ام رو بطاق ابروے
که نخواهد بجز نماز از من
فکر غوغاے رستخیز از تو
یاد آں صبر و سه فراز از من
یکنفس بے شراب و شاهد نیست
اینکه پنهاں نکرده راز از من

از تو باشد ز جهاں مجذوب
غم آں یار دل نواز از من

دشمنی با ما بحرف دیگراں دیگر مکن
هر چه گوید مدعی در حق ما باور مکن
بوالهوس را فرق از عاشق نکردن خوب نیست
امتحانش جز برنگ زرد و چشم تر مکن
دوستی با دشمنے خود در محبت کافریست
آنچه با شمشیر باید کرد با خنجر مکن
فصل فصل از هم جدا کن آنچه دیدی با نیست
همچو طفلاں روز و شب بازی به هر دفتر مکن
از سر آسایش دنیا چو توانی گزشت
چوں زناں مردے که مینی فخر بر زیور مکن
در بر من خانه بیش آهنگ بتها از زراست
تا توانی بت پرستی با خیال زر مکن

تا نظر بر خلق داری واعظ مردم مشو
خویش را سوای عالم بر سر منبر مکن

تا نسازی فاش یکجا جهل و نااهلی و رشک
پیش مردم جنبش بیجائے ز خود بهتر مکن

تا شوی از جام همت دور دو عالم سرخ رو
رنگ خود را پیش مردم از طمع چون زر مکن

تا توانی همچو مجذوب بلا اسم اعظم یاد گیر
از دعا یعنے بجز نادعلی از بر مکن

یار دل را بے تکلف کرد جائے خویشتن
صورت آئینه خود شد بر نمائے خویشتن

پرده بردار از گل رخسار تا در صحن باغ
گل شود بیهوش بلبل بے نوائے خویشتن

گفتگوئے با تو ام چون در برو خوش داده رو
از جفا طے تو گویم یا وفائے خویشتن

با تو گویم دولت دیدار او چون داده رو
کرد جانان با دلم لطفے بجائے خویشتن

گر برآری حاجتے را مطلب دل حاصل است
دل بدست آور که یابی مدعائے خویشتن

از هوائے ابر مستان را نشاط دیگر است
هر سرے را هست وقتے با هوائے خویشتن

وجد صوفی را نداند ساغر و مینا و خم
بے ادب اینجا که می جنبد برائے خویشتن

سفره و خشک امل در گوشه میخانه نیست
تا کشد هر کس بقدر اشتهائے خویشتن

دولت دیدار او مجذوب از قرآن طلب
تا توانی فال نیکو کن برائے خویشتن

بے طمع باش و عافیت ها کن
ترک این خوی و خاصیت ها کن

صبح تا چاشت در توکل شو
چاشت تا شام عافیت ها کن

بفشان خرقه را ز گرد ریا
خاک در چشم معصیت ها کن

نفسے گر اماں دهد اجلت
فکر آنکه بعاریت ها کن

طفل بد خو شده ز حرص و لعب
قالبش ساز و تربیت ها کن

مرض حرص چون بطول کشد
فکر اسباب تعزیت ها کن

چوں قناعت علاج حرص کند | ردے دل مین وتہنیت ہا کن

از جہان خراب چوں مجذوب
گوشۂ گیر و عافیت ہا کن

نیست مرا در نظر بجز رخت اے ماہ من | لطف تو ہم کم مکن از دل آگاہ من
لطف نمایاں تو درد و غم عشق تست | شکر کہ شد روز و شب لطف تو ہمراہ من
شاہ و گدا ہر یکے روبہ دے کردہ اند | نیست مرا قبلہ بجز درت اے شاہ من
خاطر خود را بردن از دل خود کردہ ام | تا کہ برخند زمن خاطر دلخواہ من
در طپش روز و شب بر در دل ہا شدم | در دل درویش بود جب شہنشاہ من
بر در میخانہ ہم طعنۂ بے جا مزن | خدمت ایں آستاں بود چو در راہ من
سرمۂ شب گردد چشم دلت را جلا | روز درخشاں ترا زہر بود ماہ من

رحم تو باید کنی بر دل مجذوب خویش
جز تو کس آگاہ نیست از دل آگاہ من

با اصل و نسل مباہات اے پسر کم کن | تو خویش را خلف دودمان آدم کن
دلت چو تحفۂ داغ بچنگ انداز د | مجو علاج ز مرہم علاج مرہم کن
گہے کہ ذوق تنعم ترا فریب دہد | بجائے شیر و شکر خون و زہر در ہم کن
سفینہ ایست و فا لنگرش بگو یم چیست | بہر کہ دست دہی پائے خویش محکم کن
زمانہ چشم ترا تا نہ بستہ است زخاک | بگیر جام و بہ عبرت نگاہ بر جم کن
نگاہ داشتن آبرو جواں مردی است | طمع مدار و سخاوت بکار حاتم کن
فریب خلق جہاں در کمال آسانی است | کسے کہ رام تو شکل شود از و رم کن
خدنگ راست کشید ایں سخن بگوش گماں | کہ نیست دشمن خود را بر استی خم کن

چہ رشک می بری اے بیشعور بر مجذوب

بیا به میکده خوار و تیز آدم کن

اے فلک ردی ز شاهان گرچه باج از حد بردن
من بدرویشی گرفتم از تو تاج از حد بردن

دامن صبح وصال آسان نیاورم بکف
ناله کردم در دل شبهای داج از حد بردن

دیده گریه نم شد و دل بے تراوش دو نیست
دیده ام برایں سیه شبهای خراج از حد بردن

رد طبیبا خویش را رسوا مکن کار تو نیست
کرده ام بیماری دل را علاج از حد بردن

خاکساری کن که طبع یار بس نازک است
عجز باید کردنت با آن مزاج از حد بردن

چند گوئی کوچه احت فروشان در کجاست
هر کجا داری تهی دستی رواج از حد بردن

هیچ دانی لطف بے پایاں چه میخواهد ز ما
شرمساری بے نهایت احتیاج از حد بردن

من دماغ آشفته و مجذوب بے پروا دست
هرزه تا کے می بری ناصح لجاج از حد بردن

خویش را تند و تلخ زود مکن
آتش خشم را کبود مکن

روئے خود را چو آسمان از خشم
رنگ رخسار را کبود مکن

آتش خشم را مزن بر دل
پیش آئینه خانه دود مکن

چون صراحی بعزم نیت خیر
سرکشی هرگز از سجود مکن

هیچ سودے به از عبادت نیست
تو عبادت بقصد سود مکن

بزم خود را فسرده چون زاهد
بے مے و مطرب و سرود مکن

تا توانی نمود جوهر خویش
همچو شمشیر بر نمود مکن

جز به پیش جواد چون مجذوب
خویش را ژرف شناس جود مکن

خویش را رسوائے شهر و کوچه و بازار کن
همچو من با سادرویاں عشق در زنگبار کن

ساده رویاں را اگر کمتر بباز آرند
تو خطا نزاین و سیر حسن جوهر دار کن

خیر خود در هر چه بینی با خلافش خو مگیر
یار چون ساقی شود از توبه استغفار کن

دولت بیدار عاشق جز دل بیمار نیست
چشم خود را پاسبان دولت بیدار کن

ناله فرسا کن دل با درد و غم پیچیده را
با نسیم صبحدم این غنچه را بیدار کن

چشم اگر داری که بر بالای چشمت جا دهند
همچو ابرو از شهادت های بد انکار کن

دیده ات هر چند نابینا ز کنه قدرت است
آنقدر ها بر که می بینی بعجز اقرار کن

تا بکی دل را ز بدخواهی مکدر میکنی
یک دعای خیر هم در حق این بیمار کن

سبحه را زنار کردن شیوه اسلام نیست
بر همن شو راستی یا ترک این زنار کن

در طریقت مسجد و میخانه در یک خانه اند
رو بهر در میکنی مردانه باش و کار کن

تا شوی مجذوب و ارا ز قید خود رائی خلاص
وحد صوفی سوز را در خانه خمار کن

خوشا در جستجویت از پیی رنگ فنا گشتن
ترا از دور غافل دیدن و بی دست و پا گشتن

خوشا دائم ترا بر تخت شاهی کامران دیدن
مرا هر دم ز بهر حاجت دیگر گدا گشتن

خوشا در پیش اغیار از نگاهت کام دل جستن
با بما عرض حاجت کردن و حاجت روا گشتن

خوشا در صحن باغ از دیدنت از خویش بالیدن
بر نگی هر زمان آماده نشو و نما گشتن

خوشا در انتظارت روز تا شب خون دل خوردن
بصد امید شب تا صبح مشغول دعا گشتن

خوشا چون لاله در دشت جنون با یاد رخسارت
سر مستانه رو آکردن و مست از هوا گشتن

خوشا از بیم مردم روزها در کنج غم بودن
بگرد خانه ات شبها بصد ذوق و صفا گشتن

خوشا بعد از غم هجران به بزم وصل بر خوردن
بگرد شمع رخسارت چون پروانه ها گشتن

بهشت خاطر مجذوب گشت روضه رضوان
من و تسلیم و گرد روضه شاه رضا گشتن

سر مکش از سر ای درویشان
رخ متاب از دعای درویشان

بامید دعائے خیر شدند — همه شاهان گدائے درویشان
تاج برمند شهان نه دهد — گوشه دلکشائے درویشان
سلطنت فقر و فقر سلطنت است — باعطائے خدائے درویشان
کرم دوست میکند شب و روز — عاشقی با لقائے درویشان
گر تو خوانی نوا گدائی کن — از دل بے نوائے درویشان
دست پر زر اگرچه پر زور است — چه کند با غنائے درویشان
بخدا شاه را میسر نیست — عیش بے انتهائے درویشان
خلق حور و بهشت چون نه کند — اجر دار جفائے درویشان
تا دعا خیر خواه سلطنت است — با دیا رب بقائے درویشان
رو طلب کن بسان شاه نشین — از دل با صفائے درویشان

کیست گفتی دریں میان مجذوب
ذرهٔ خاک پائے درویشان

بادهٔ ناب را تماشا کن — صافی آب را تماشا کن
بنشین بر کنار کشتی مے — عالم آب را تماشا کن
با خیال سر ے بمرا نو نه — مزهٔ خواب را تماشا کن
چون در آئی به بزم ما غافل — رنگ مهتاب را تماشا کن
از دهانت به هیچ راضی نیست — دل بیتاب را تماشا کن
بنشین در میان دیدهٔ دل — بحر سیماب را تماشا کن
تا برد کوه کوه غم زدلت — رنگ سرخاب را تماشا کن

بگذر از عیب خلق چون مجذوب
رو نے احباب را تماشا کن

ماهے که کسب نور کند آفتاب ازو — هر ذرهٔ بیده الیست صد آفتاب ازو

ما را چه کار با دل و با اضطراب دل
ما بے دلاں از دل زوا اضطراب ازو

خواہی شود مطیع تو جز دوست ہر چہ ہست
جز دوست ہر چہ ہست بکن اجتناب ازو

رمز آشنا کسے نشود از کتاب دوست
تا دل ورق ورق نشود چوں کتاب ازو

منشیں بروئے بحر فنا با ہوائے نفس
کاخر سرت بباد رود چوں حباب ازو

مستے کہ کرد لطف خدا ایش امیدوار
کوثر یقین دریغ ندارد شراب ازو

خوارش مبیں کہ با گل پژمردہ فیض ہاست
عبرت تواں گرفت بجائے گلاب ازو

دشمن مشو بدشمن دشمن کہ دوست است
مے دشمن ریاست مکن اجتناب ازو

با اعتقاد صاف اگر دیر اگر حرم
ہر جا دعا کنند شود مستجاب ازو

مجذوب کار با کرم بے نہایت است
نومید کے شود کہ نہ بے حساب ازو

روز عید است روئے مہوش تو
شب قدر است زلف دلکش تو

کار من آں نگاہ اول ساخت
آہ ازاں تیر روئے ترکش تو

از جمال تو روشن است کہ شمع
سوخت پروانہ را بآتش تو

منکر سلسبیل و کوثر نیست
جرعہ نوش شراب بے غش تو

شاخ طوبیٰ کشیدہ قد بہشت
بہ تماشائے سرو سرکش تو

خیرہ دارد نظارۂ خود را
آفتاب از قبائے زرکش تو

شاہ را ہست شوق پابوست
نہ سر طرۂ مشوش تو

درۂ شوق بال و پر بخشد
صید دل را خدنگ ترکش تو

بادۂ بے خمار خون دل است
مرحبا عاشق بلاکش تو

عافیت ہاست در جفا مجذوب
اے خوشا خاطر مشوش تو

نیستم چو معتقد طاعت بے گریہ مشو
نرسد کشتۂ بے آب بہ سرحد درو

من نگویم کہ زپیمانہ کشی توبہ مکن
ہرچہ خواہی بکن از گریۂ مستانہ مشو

بطلب جام شراب از لب ساقی دنبوش
کہ بایں دست تواں یافتن از عمر گرو

ہم دریں دائرہ شد تخت سلیمان برباد
جام جم خواہ نظر کن بہ سر کیخسرو

صاف دل باش دریں حلقہ تو ہم چوں خورشید
تا بعالم فگند شمع جمالت پرتو

پیر دہقاں چہ نکو گفت بہ نادانہ پسر
کاے پسر خوشۂ گندم نشود دانۂ جو

جز خدا ہیچکس از حال کسے آگہ نیست
کشت و کار ہمہ معلوم شود وقت درو

دہر ہر روز ترا تازہ تر آید بہ نظر
چہ بدہنا کہ بپوشید دریں گنبد نو

بشنو این نکتہ کہ از خضر بخاطر دارم
کہ بہر حرف دریں بادیہ از راہ مرو

کار مجذوب دریں پردہ نہ صوت و غزل است
کار با کار شعور است نہ با گفت و شنو

زاہد چہ سازم با چشم و ابرو
آں ناوک افگن ایں سخت بازو

زاہد ندیدی آں خال و آں لب
کافر نہ بیند آں زلف و آں رو

زاہد چہ دانی چوں میکند سحر
در عشق سازی آں چشم جادو

ہرچند خواہی اقبال دارو
در بردن دل آں قد دل جو

خود را بافسوں مردانہ انداخت
بر روے آتش آں خال ہندو

در خانۂ صنع یک مو خطا نیست
شد از کجی است محراب ابرو

در عالم دل رواز تو دیدیم
با ہر دو عالم کردیم یکرو

دیدار خواہی بیکار مگذار
لب را زیا رب دل را زیا ہو

باید چہل روز کرد و سحر خیز
تا خون شود مشک در ناف آہو

مجذوب مطلب از دل تواں یافت

گر صاف باشد آئینه یکرو

اے سرِ سرو قامتاں خاک رہِ نیاز تو
عجز تمام خوشنما بر در کبر و ناز تو

چشم امید در رہت بیشتر از ستارہ شد
تا بکہ افگند نظر بر نگسِ عشوہ سازِ تو

در دلِ غنچہ تا ابد خندۂ گل گرہ شود
گر نرسد بخاطرش خندۂ دل نوازِ تو

آبِ حیات در جہاں نام گلاب و گل شود
پردہ نشیں اگر شود در دلِ غنچہ رازِ تو

روزِ قیامت از خدا خواست کہ سایہ افگند
بر سرِ سرو قامتاں قامت سرفرازِ تو

چشم زمانہ فتنہ جو دشمنِ دوست منتظر
تا چہ قیامت آورد این سفرِ درازِ تو

سنبلۂ فلک شود بوسہ بنعلِ طایرش
عزم شکار چوں کند ہمت شاہبازِ تو

ناظرِ صبر آں جہاں در پیِ روزگار ہم
رہ بہ صبر نمی دہد نا نبود جوازِ تو

گر کنم وفا کنم از تہ دل دعا کنم
دور شود ز جانِ ما دوریِ جانگدازِ تو

دیدۂ آفتاب را خیرہ نمود جبہ اش
قامت ہر کہ چوں فلک خم شدۂ در نمازِ تو

از پیِ طرحِ این غزل موج بود تخلصم
کز دل و جاں کہ طبعِ من گشتہ فدائے نازِ تو

اے فرِ عز و جاہ عیاں از جبینِ تو
اقبال زر خریدۂ لعلِ نگینِ تو

شد عمرہا کہ غلغلہ در آسماں فگند
آوازۂ بشارتِ فتحِ مبینِ تو

نزدیک شد کہ دستِ قوی پنجۂ قضا
مفتاحِ فتح در کشد از آستینِ تو

چشمِ رمد کشیدہ کند آفتاب را
نیلوفرے کہ سبز شود در زمینِ تو

تسخیر کردہ عالمِ دل را بیک نگاہ
صد آفریں بغمزۂ سحر آفرینِ تو

اندیشہ از بلائے دو عالم نمی کند
دستے کہ محکم است بحبل المتینِ تو

مجذوب راز گوشۂ خاطر ساز محو
باید چناں زدن بزمیں دیو حرص را

کز آسماں فرشتہ کند آفرینِ تو

مجذوب سر ز سجدهٔ این آستان مکش
تا آفتاب رشک برد بر جبین تو

اے کنت کنزاً آیهٔ نقش نگین تو — گنجور گنج شارع شرع مبین تو
گر کام کائنات سراسر خود و زبان — یارا کرا که دم زند از آفرین تو
راز تو بال حوصلهٔ بهر رحمت است — همراز هم ز لطف تو خواهد زمین تو
در هر سری ز مهر تو سوئے دیگر است — در هر تنے نشسته دلے در کمین تو
مقبول کبریائے تو یک سجده مز ند — از صد هزار زاهد خلوت نشین تو
خرم دلے که گرم نماز و دعا ش — خوف و رجائے دوزخ و خلد برین تو
در صفحهٔ وجود تو دانی چها نگاشت — با یک دو حرف خامهٔ صنع آفرین تو
راهِ نجات در قدم خاکسار یست — گردد ازاں سپهر مکرر زمین تو
دست مراد دامن لطفت مکن جدا — یارب باستواری حبل المتین تو
تابنده ساز شمع دلم را بسوز عشق — یارب بسوزینهٔ مستان دین تو

مجذوب را بجنش بیاکان راه راست
یارب بحق شارع شرع مبین تو

هاتفم داد مژدهٔ از تو — که بکش جام و ناامید مشو
مے بکش مے که میرود برباد — تخت جمشید و تاج کیخسرو
رهنمائے بر هر دوئے میگفت — خاطر از توشه جمع سازد برو
آں چناں رو که در نمائی خشک — چوں بگویند کشته را بدرو
گر سراسر جهاں رفیق شود — بے توکل بهیچ راه مرو
آنکه داده مونث گندم — کے ستاند بجائے گندم جو
تا نه خیزی ز خاک ذره صفت — کے کند ذره پروری بر تو

تا دهندت نجات چون مجذوب
راستی پیشه ساز و راست برو

چشمت که دل از زاهد صد ساله گرفته — خود مائل خود گشته و دنباله گرفته
چون نقطه نگاهم شده در دائره حیران — تا ماه ترا حظ تو در هاله گرفته
از دائره عشق تو بیرون نتوان رفت — کز شش جهتم شعله جواله گرفته
باز این چه بهار است که تا چشم کند کار — آتش بگل افتاده و در لاله گرفته
چون خانه ویران که فتد بر سر سیلاب — پر کاله ز چشمم پئے پر کاله گرفته
اشک است که از قطره زدن مانده در این راه — تا سینه گردون به قفس لاله گرفته
بر اطلس تشریف ازل مهر نشانست — آن داغ که از دست غمت لاله گرفته
صیت سخنم از دم تیغ شه ایران — از ملک عجم کشور بنگاله گرفته

سودائے تو یارب چه بهشتاست که مجذوب
عقل و دل و دین باخته و ناله گرفته

بازم تو غارت خرد و هوش کرده — بازم بیک نگاه تو مدهوش کرده
دانسته که حسرت ماهم قیامت است — با خود اگر تو دست در آغوش کرده
آگه ترا ز حال دل خویش چون کنم — کے همچو من ز آتش دل جوش کرده
سرو و شکوفه را خبر از داغ لاله نیست — من کاسه ئے خون تو مے نوش کرده
گل از تو در کدام چمن چیده اند باز — خود را بسر در باغ که هم دوش کرده
یکبار مژده شب وصلم نمی دهی — این دعوه را نکرده فراموش کرده
در ناله اختیار ندارم وگرنه تو — فهم شکایت از لب خاموش کرده
این عزتم بس است که در پیش مدعی — از زیر چشم حرف مرا گوش کرده
جمع است خاطرم که دل خسته مرا — با حلقه ئے زلف گره پوش کرده

مجذوب تن بخواب که دم غنیمت است
برخیز شمع ناله چه خاموش کرده

ای روشن از خاک درت چشم جهان بین همه
مهر تو چون شیر و شکر با جان شیرین همه

بر قع برافگن در چمن بالاله و سرو و سمن
تا پاک سوزد هیچو من اسباب رنگین همه

گرم است از رخسار تو بازار ماه و آفتاب
گردیدن گرد سرت گردیده آئین همه

بیرون خرام و در رکاب اند از شاهان تمام
تا آفتاب از گوشه خندد به تمکین همه

رخ برفروز ای ماه من ای پیکر تازای شاه من
تا مات گردد جا بجا بی شاه فرزین همه

با گوشه ابروی خود بنمای خوبان همین
تا افتد از طاق دلم ابروی پرچین همه

آن دلق زاهد چاک کن در جام صوفی خاک کن
روی جهان را پاک کن از دین و آئین همه

خورشید گرد و چون عیان شب را نباشد تاب آن
یک ذره از مهر تو و عالم پر از کین همه

شد عمرها کاندر رهت مال و سر و جان می دهم
چون من فدایت روز و شب جان و دل و دین همه

دارا ترا خواند جهان صاحب ادا اندر زمان
خواهی کشید از آسمان آخر تو هم کین همه

برده بعالم پیشه را از آستان شاهیت
تا پر بریزد در برش از دور شاهین همه

گر فسق و گر طاعت کنم بر دشمنت لعنت کنم
هیچون دعای دوستان فرض است نفرین همه

مجذوب جمع پی از جان و دل شاها گدای درگهت
من نیز هستم روز و شب درویش مسکین همه

زمانه طعنه خوبی با آفتاب زده
ز لطف آمده ذره با شتاب زده

کشوده دست فلک ابر خ آورده
فگنده بر قع و آتش با فتاب زده

بهانه جوشده هر دم برای دیدن خویش
هزار بار بر آئینه انتخاب زده

بنا بر آئینه آب بسته عالم را
برای دیدن خود نقشها بر آب زده

چه عشوه ها که نه در غنچه یاد داده بگل
چه طعنه ها که نه در پرده بر گلاب زده

چگونہ عرض تمنائے دل تواند کرد
لبے کہ بوسہ بریں دہد صد حجاب زدہ

عروج نالہ مستان سینہ صاف کرد
کہ پا بدوش دعائے مستجاب زدہ

سری بہ جیب تفکر ہمیشہ دارد عقل
مگر جنوں بسرش تختۂ کتاب زدہ

نشانِ گنج در خاکدان گرفتہ سپہر
کہ خیمہ بر سر ایں منزل خراب زدہ

بہمت از دم عیسیٰ گذشتہ چوں مجذوب
بصدق ہر کہ دم از مہر پوتراب زدہ

نہ سیرت می توانم گفت نے ماہ
باقبالت نگاہم نیست کوتاہ

برافگن پردہ تا دیگر ننازند
زمین و آسماں بر مہر و برماہ

مہ و خورشید را دیدم شب و روز
ترا ہم دیدہ ام الحمد للہ

اگر بارم دہی از دور گردم
اگر دورم کنی الحکم للہ

بحمد اللہ زمینِ عشق دارم
جوانی و شراب و یار دلخواہ

شراب و زاہدی ہیہات ہیہات
من و انکار ے استغفر اللہ

بگیر از راستی بر کف عصائے
کہ اینجا ہر قدم چاہیست در راہ

مکن یکسالہ راہ ہند را طے
بیک شب رو باقلیم سحر گاہ

بکش مجذوب مے باخاطرِ جمع
کہ آمد مژدۂ فتح شہنشاہ

شدہ در شیشۂ ما بے تو مے ناب گرہ
منگن ایں ہمہ بر خاطر احباب گرہ

روزگار یست کہ بے عارفی ما ہست شدہ
در دل روزنِ ما حسرت مہتاب گرہ

گر ز مسجد گذری حسرت ابروئے کجت
ہیچو قندیل شود در دل محراب گرہ

روشن آں بادہ کہ پیمودہ باحباب لبت
در گلو شد نفس خضم تو چوں آب گرہ

بہ تبسم خندہ اگر لب بکشائی در باغ
خونِ حسرت نشود در دل عناب گرہ

منم آں صید کہ چوں رشتۂ مرجاں بپرند
شدہ خوں در دلم از حسرت قصاب گرہ

آرزو از دل افسردہ بزودی نرود
دیر تر وا شود از رشتۂ مبتاب گرہ

بے طپیدن دل خوں گشتہ ما وا نہ شود
خود بخود وا شود از قطرۂ سیماب گرہ

ہمچو دریا دل ما ساختہ با تلخی کام
تا چو گوہر نشود در نظرش آب گرہ

بر رخ دولت بیدار نظر کے فگنی
شدہ در چشم تو چوں مردمک خواب گرہ

فارغ از گریہ بہر فصل چو مجذوب مباش
تا کشایند ز کار تو بہ ہر باب گرہ

سحر چوں رخ نماید آفتاب آہستہ آہستہ
کشد بالا ساغر زرّیں شراب آہستہ آہستہ

پریشاں زلف شب از روے مہ بر یک کنار افتد
بروں آید رخ روز از نقاب آہستہ آہستہ

روم تا درگہ پیر مغاں از دست غم نالاں
بگویم حال خود با آنجناب آہستہ آہستہ

بروے بخت خواب آلود خود آبے زنم ازمے
فشایم دیدۂ دل را ز خواب آہستہ آہستہ

نگویا یاں مدا رد شام ہجراں صبر بیش آور
کہ خواہد شد بیکسوایں حجاب آہستہ آہستہ

دل بیمار خود را گر توانی بے تعلق ساخت
شود آہت دعا مستجاب آہستہ آہستہ

دے کز دے کشد معمار غم دست تصرف را
شود چوں ملک بے صاحب خراب آہستہ آہستہ

نوا دے گریہ خواہی بر جگر از عشق آتش زن
کہ حاصل می شود از گل گلاب آہستہ آہستہ

مشو مجذوب نومید از شب غم صبر بیش آور
کہ عارض می نماید آفتاب آہستہ آہستہ

روئیست کہ عالم از تو دیدہ
یا گلشن ہیچکس ندیدہ

در گلشن عارض تو چشمے است
یا آہوے خود بخود رمیدہ

زلف است دراں میاں پریشاں
یا سنبل ہیچکس ندیدہ

در بازی طاق جفت طاق است
ابروے مقوس کشیدہ

نازاست که سر کشید از ما
یا قامت سرو نو کشید ما

حال دلِ بیدلاں چه پرسی
صیدیست بخاک و خون طپید ما

کے نالهٔ ما رسد بگوشت
گوشیست که ناله ها شنید ما

خاموشی ما همه زبان است
چون رنگ شکسته پریدم

باز آی که چشم باز مجذوب
بے روے تو روز خوش ندید

اے نه فلک از بحر عطائے تو حبابے
وے هشت بهشت از چمن لطف تو بابے

با مهر رخت آتش موسیٰ است سر شمع
با آب لبت آب خضر موج سرابے

در صفحهٔ انشائے تو هر نکته حکیمے
در دفتر ابداع تو هر حرف کتابے

هم بحر فلک پر کنی از دُرّ کواکب
هم گوهر غلطاں کنی از قطرهٔ آبے

بر درگه تعظیم تو هر سجده گناهے
در جلوه گه لطف تو هر جرم ثوابے

با هستی هیچون تو کونین خیالے
با مستی عشق تو خرد صورت بابے

یارب به کرم باز ببخشائے به مجذوب
باشد ز ثنائے تو کند شرم و حجابے

اے آستانِ قدرت لبریز پادشاهی
ذاتِ تو فردِ اول از قدرت الٰهی

با سرِّ لوح محفوظ هر سینه آشنایت
غیر از خدا که داند ذاتِ ترا کماهی

نام بلند قدرت مشکل کشائے دلها است
افزون تر از کواکب شد مهر این گواهی

اے کهینِ آستینت موج محیطِ اقبال
وے خاک آستانت اکسیر هر چه خواهی

مُدّرسائے رحمت خطِ نظامِ عالم
مقراضِ ذوالفقارت پرکارِ چتر شاهی

تابان شعاع رایت از ذره تا بخورشید
باران سحاب لطفت از ماه تا به ماهی

روزے که چهره پردازِ گردد شرابِ لطفت
ترسم که رنگ بازو سیمائے بے گناهی

هرگز لبش نخندد یک روز اگر نباشد
آئینه دار مهرت خورشید صبح گاهی

بارشحهٔ ز شوقت دریاے غم سرا بے
با ذرهٔ ز لطفت کوهِ گناه کاهی

مهرِ تو کرد ما را دل جمع از اوامر
لطف تو ساخت ما را بے باک از نواهی

در پاسبانی دیں هم گنج و هم نگهباں
در انتظام دولت هم شاه و هم سپاهی

مفتاح دلکشاے در آستان شاهیت
دادم نشانِ گنجت آنجاست هر چه خواهی

گنجیست دل امانت در گوشهٔ خراباتے
کے آوری بدستش باز هد خانقاهی

تنها ں ز شوکت و شان این بس مرا که گویند
مجذوب خاکسارے ست در آستان شاهی

اے مصحفِ جمال تو از رحمت آیتی
با عارضِ تو قصهٔ یوسف حکایتی

دارند اتفاقِ قضا و قدر که باز
پر از ولایت تو شود هر ولایتی

در خاطرش گره نه شود آرزوے تاج
آن سر کز آستانِ تو یابد حمایتی

با پاے شوق راه بیابان عشق را
صد بار اگر شتافتهٔ در بدایتی

یک ذره نیست بے غمت اے عشق سینه سوز
کو تا هی سخن که تو هم بے نهایتی

ساقی شراب تلخ بده دم غنیمت است
تا کو بمیت ز خسرو شیریں حکایتی

زاهد به مے فروش نه اسباب شید را
تا هر گزت ز بخت نیاشتا شکایتی

یکعمر بے نفاق تواں با بداں نشست
با خوے هم نشیں نبود گر سرایتی

مجذوب احترام تو بر چرخ واجب است
چوں خاکسارِ درگهِ شاه ولایتی

منظورِ دل پاک پر از نور تو بودی
از صنعتِ این آئینه منظور تو بودی

با دوشت گلستان ز تو شد آتش دشمن
صاحب نسق انجمنِ طور تو بودی

آوازهٔ ارباب کرم گرچه بلند است
پیوسته درین سلسله مشهور تو بودی

هرچند گمان را غلط انداز تو کردی
در دیدهٔ بے نور یقین نور تو بودی

از نام تو عیسیٰ نفسان حرز تو شتند
دیدند علاجِ دل رنجور تو بودی

از مهر تو آئینه خورشید جلا یافت
روشن گِرد لهائے پر از نور تو بودی

گشتیم چو نور نظر آفاق جهان را
در دیده صاحب نظران نور تو بودی

هرچند که در کفهٔ میزانِ دو عالم
سنجیده شدی از همه پرزور تو بودی

پیوسته گرفتیم خبر از درِ دلها
در کعبه و در بتکده مشهور تو بودی

از سجدهٔ درگاهِ تو مجذوب شفا یافت
سامان دهِ سرمائے پر از شور تو بودی

اے از ورق حسنِ تو هر حرف کتابی
خلق حسن از دفترِ اخلاق تو بابی

بسیار چو عیسیٰ دمِ شمشیر براه اند
یوسف صفت از چهره برانداز نقابی

عالم شود آنروز گلستان که جمالت
باران کند از لطف بهر گوشه سحابی

از شوق زمیں بوس تو خورشید جهان تاب
عمریست که چون عمر گرفتست شتابی

اے دولت بیدار چه گردد که دهد رو
نظارهٔ رخسار تو در پردهٔ خوابی

ساقی مکن از گریهٔ مستانه خموشم
باشد برخ بخت بپاشیم گلابی

دنیائے دنی در خور این طول امل نیست
این تشنه لبی را چه کند موج سرابی

چون گرد ریا کهنه شود ظلمت کفر است
در میکده خود را برسان بر سر آبی

از دار فنا دور مدان رفتن خود را
تا دم زدهٔ گم شود از بحر حبابی

مجذوب ز امید تو خوشنود نگردم
تا در لب کوثر نه کشم جام شرابی

سلامے چو نسیم صبح گاهی
بآں رونق فزائے بزم شاهی

انیس الدولہ آں خاقانِ اعظم
رواج آموز لطف بادشاہی

چمن پیرائے سردستانِ اقبال
چراغ افروز بزم خیر خواہی

نبودم ہیچ وقتے بے دعایت
زمن اظہار دارد دلہا گواہی

بود تا خیر خواہت نیت خیر
مہیا باشدت ہر خیر خواہی

دل درویش از ہم دستی شاہ
نگرداند عناں از بادشاہی

اگر صد سال باشد ہمدمِ لعل
نگردد کہربا از رنگ کاہی

بیا ساقی کہ آں خصمِ اجل نام
نہ بیم از شاہ دارد نے سپاہی

نشاید شد حریفِ بازی چرخ
کہ آخر می برد از خیر خواہی

نفس را دوستی میدان زیاں کار
کہ شد ہم زندگی ہم عمر کاہی

بخوبی صرف کن عمر و نفس را
کہ دارد زندہ است چند انکہ خواہی

اگر درویش اگر شاہ است مجذوب
بود راہ نجاتش خیر خواہی

زبس پیچیدہ ام خود را بفکر نازک اندامی
خیالے گشتہ ام موہوم آں ہم نارس خامی

زاندوہے کہ میکاہد بامیدِ کہ می نالد
اگر ننمودۂ خود را بماہ از گوشۂ بامی

زاعجاز کہ می آید بغیر از لعلِ نیکویت
کہ سازد یکجہان دل را فدائے خود بہ پیغامی

زمحنت ہائے ہجرِ دل مشو نومید از و صلش
کہ باشد خندۂ صبحی پس از اندوہِ ہر شامی

بہ شادی بگزراں بامے اجل تا کے رسد آخر
چنیں گفتند چنگے نے بپند دردآشامی

زمردن تا قیامت عقدہ بسیار است در راہت
دریں رہ نہ فلک ہم حلقہ تنگ است از دامی

زدستت تا برآید شاد کن از خویش دلہا را
مکرر با تو ایں گفتم بیا ساقی بدہ جامی

بود مجذوب قدرش برتر از افلاک رفعت
بہ نیکی گر برآرد مشت خاکش در جہاں نامی

نه باخورشید و مه این چرخ بازی گر کند بازی
خم چوگان این بیداد گر بر سر کند بازی

همین نقش تو از افلاک می بینی و خورسندی
چو طفل بے سوادے کو بہر دفتر کند بازی

دماغ آشفته از ناسازی گردون نباید شد
که پشت هر زمان در پردهٔ دیگر کند بازی

تعجب نیست از گردون اگر دست بلند او
به تخت کیقباد و افسر سنجر کند بازی

دلیری کے نماید عشق چون شیران بجوش آرد
که خواهی وحشی حرصت هر زمان باز کند بازی

تنت خاکی دلت سنگی تو با افلاک در جنگی
اگر پرنیستی راضی بگو کمتر کند باری

قیامت قامتے را هر که دید اقرار محشر کرد
که با هر جلوه اش آشوب صد محشر کند باری

دل افسرده را مجذوب وار از سینه بیرون کن
خلیلے چوکه در بتخانه آزر کند بازی

بیا ساقی که سردی میکند دے
تو هم گرمی بکن با آتش مے

بیار آن آتشین لعل رواں را
که خون را روح سازد در رگ و پے

سخاوت پیشه کن ساقی کز آتش
خلاصی یافت کفر حاتم طے

چرا بے مے نشیند آنکه مرگش
جدا هرگز نشد چون سایه از پے

بکش مے تا نه گردد زهره ات آب
دراں ساعت که مرگ از پے زند نے

نظر بر جام جم کن تا بدانی
چه شد تخت قباد و افسر کے

کجا بهرام فارغ گشت از گور
کجا کے جان چنگش بُرد کے کے

مکن زنهار شمع ناله خاموش
موذن چون برآرد بانگ یاحے

دل بے ناله از جاں خشک و خالیست
شنو این نکته را بے پرده از نے

خرد از هر دو یا لنگ است مے خور
مگر بے خود کنی این راه را طے

مکن مجذوب دست از باده کوتاه
که من مردانگیها دیدم از وے

سرگشته و پریشان گر کو بکو نگردی
واقف زرازِ ایں بحر چوں آبجو نگردی

خود را چنانکه هستی باید که وا نمائی
تا چوں سراب آخر بے آبرو نگردی

یا با خدا چو ابلیس دانسته سرکشی کن
یا همچو او مگو من تا همچو او نگردی

در چهره سرخ روئی جوهر نمی نمایند
با خصم خود چو شمشیر تا رو برو نگردی

بے اختلاط مستان مستان نمی توان شد
تا با نکو نگردی هرگز نکو نگردی

امروز تا توانی از باده کام دل گیر
فردا که خاک گردی شاید سبو نگردی

مگشا بخنده لب را چوں غنچه با دل تنگ
تا همچو گل بزودی از رنگ و بو نگردی

کے شاهدِ مرادت دست آورد در آغوش
تا مو بمو پریشان چوں زلفِ او نگردی

بیخود شود چو مجذوب دنبال خضر دیگر
با خود مرو که دیگر از جستجو نگردی

یکشیشه از مئے ناب با یار سیم ساقی
گنج است اگر دهد رو در گوشهٔ وساقی

گه با نیاز پنهان در زیر لب دعائے
گه با نگاه خیره اظهار اشتیاقی

هرگز لبت مباشد چوں گل ز خنده خالی
باشد شکر لبے را گر با تو اتفاقی

یکروز مست بنگر زاهد بطاق ابرو
محراب اگر نسازی در فنِ خویش طاقی

فکر عجوزِ دنیا رسوا است در خرابات
آنجا است شاهدِ عقل گر میدهی طلاقی

آسان مباشد از خاک رفتن ببامِ افلاک
باید زبام همت ایں راه را براقی

با یاد گل چو بلبل مستی ز خونِ دل کن
کے رو دهد وصالت بے محنت فراقی

مجذوب ذکر خیرت خواهی جهان بگیرد
باید دلت نورزد با هیچ دل نفاقی

باز در آتشم ز روئے کسے
میکشد خاطرم ببوئے کسے

باز چوں آفتاب تنها کرد
شده ام گرم جستجوئے کسے

باز باشور دل کشائے جنوں
باخودم ہست گفتگوئے کسے

این نسیم از کجا وزید کہ باز
چوں گل آشفتہ بوئے کسے

بد نگاہے زپیش ما مگذر
تا ندانی دگر نگوئے کسے

گفتگوئے تو روئے تا ندہد
دہم دل بہ گفتگوئے کسے

روز محشر کہ بہر چارۂ خویش
رو نہد ہر کسے بسوئے کسے

رو برو چوں کنند با علم
آں امیدم بآبروئے کسے

وقت آں شد بہ ہمت مجذوب
کہ نہم رخ بخاک کوئے کسے

ایدل ہفتہ نالہ و افغاں چہ میکنی
رازے کہ بر ملا شدہ پنہاں چہ میکنی

در کوچۂ کہ آب ملامت زسر گذشت
بیہودہ منع دیدۂ گریاں چہ میکنی

آں آہوئے رمیدہ نگردد شکار کس
تکلیفم اے جنوں بہ بیاباں چہ میکنی

اے آنکہ بوئے سنبلت آشفتہ میکند
گر دل دہی بزلف پریشاں چہ میکنی

زاہد ترا کہ خشت و گل از جا ہمی برد
گر بنگری بابروئے جاناں چہ میکنی

کار تو اے طبیب خدا دائے عشق نیست
آگہ زدرد ناشدہ درماں چہ میکنی

بہر دو روزہ عمر کہ خالیست آخرش
طاق ورواق و منظر ایواں چہ میکنی

در ہر چہار روزہ دنانت کفایت است
خود را ہلاک منت دوناں چہ میکنی

اے عقل پیش عشق بجز عجز چارہ نیست
مورے محقری بہ سلیماں چہ میکنی

مجذوب پیش سلطنت روم و ہند را
با التفات شاہ خراساں چہ میکنی

گرت ہواست کہ در دیدہ جہاں بنمائی
چنانکہ ہستی باید کہ آنچناں بنمائی

بگرد سجدہ زراندود ساز لوح جبیں را
گرت ہواست بخورشید و ماہ شاں بنمائی

در آستانهٔ میخانه نیست باب تکبر
فتاده باش که راهے بر هر دوان بنمائی

حصار میکده در برزخِ ملائکه شاید
چه لازم است که خود را بآسمان بنمائی

بیا بگلشنِ میخانه در هوائے گلستان
گلے بچین که توانی بارغوان بنمائی

شرابِ وعیشِ جوان میکنند پیرِ کهن را
چه خوش بود که به پیرانه سر جوان بنمائی

جمالِ خوبیِ نیکان همیشه در نظر آید
بنام نیک توانی که جاودان بنمائی

بچشمِ تنگ جهان گرچه مشت خاکِ ضعیفی
ز دستِ خویش توانی که بحر و کان بنمائی

دلِ فسرده نگیرند مهوشان ز تو مجذوب
دلے بجو که توانی بدلبران بنمائی

نیست با ادا فهمان حاجت دُر افشانی
شوق دیدنت دارم آنقدر که بتوانی

حُسنِ ماهِ کنعان را با تو چون کسے سنجد
باید اولش گفتن اوست یوسفِ ثانی

بے نظیر و بے مثلی بے شریک و بے مانند
از کمالت آگاهم با کمالِ نادانی

اسمِ اعظمِ شه را نقش کرده ام بر دل
تا کنم بایں خاتم دعوی سلیمانی

زهر و خونِ دل باهم کاسه کاسه پیمودم
وصلِ او تو پنداری داده رو بآسانی

در عجب مرا انداخت خونِ دیدهٔ تبریل
با دلش چها کرده غنچه هائے پیکانی

هر که هست در عالم چشمِ بر کرم دارم
بهترین اخلاقت همت است تا دانی

چون بخیل و حاتم را در صفِ جزا آرند
بدنما تر از کفر است خبث از مسلمانی

تا به شکرِ خون خوردن رخ بخونِ خود شستم
گفته اند نعمت را شکر میشود نانی

مرد تا نبازد سر سجده اش نمازی نیست
عشق را همی باشد سر نوشت پیشانی

خونِ خویش را مجذوب وقف کن بخاکِ طوس
در طریقِ سربازان این بود خدادانی

تا شدم آشنائے تنہائی
فارغم از جفائے تنہائی

سازگار است ہمچو آب حیات
با مزاجم ہوائے تنہائی

تنگی جا نمی کشد ہرگز
ہیچکس در فضائے تنہائی

ہر چہ گویند از ان کشادہ تر است
مرحبا تنگنائے تنہائی

بہتر از ترک آشنائی نیست
چارۂ از برائے تنہائی

چہ نشان ہا کہ از بہشت نداد
گوشۂ دل کشائے تنہائی

ہر کہ شد بے نفاق چوں مجذوب
فارغ است از جفائے تنہائی

در دلم خوں جہاں جہاں کردی
آنچہ دل خواست آنچناں کردی

شکر للہ کہ در وفا مارا
آزمودی و امتحاں کردی

آسماں کیست تا از و ترسم
آسماں را تو آسماں کردی

از کہ جویم دوائے درد ترا
کہ برابر تواش بجاں کردی

کار جاں در دلت کند غم یار
ہمچو جانش اگر نہاں کردی

چشم بکشا کہ طرفہ بازاریست
تا کہ غافل شدی زیاں کردی

گریہ روشن کند سواد ترا
کے تو ایں درس را رواں کردی

عاشقی پیشہ کن کہ چوں مجذوب
ہر چہ کردی جزایں زیاں کردی

عیش عیش ما باشد گر تو یار ما باشی
میدہی دمی پوشی راز دار ما باشی

ما بلائے غربت را در وطن چرا بینیم
تا بکے ز ما غافل در دیار ما باشی

وعدہ را وفا کردن شیوۂ کریماں است
گر نرفتہ از یادت قرض دار ما باشی

گفته اند دلهار هست سوی هم راهے
از قرار ایں باید بے قرار ما باشی

از خدا ترا یارا ما جدا نمی دانیم
یار ما خدا باشد گر تو یار ما باشی

آفتاب محشر هم سایه از تو می جوید
سایه بر مدار از ما تا حصار ما باشی

مطلب ترا در خواست میکنیم ما مجذوب
با دعا تو هم باید دستیار ما باشی

خورم دلے که در همه جایش نظر کنی
آگه کسے که هم زخودش بے خبر کنی

خوش حال بیدلے که بیک جام التفات
از خاطرش غم دو جهان را بدر کنی

فیروز طالعے که بیک آه صبحگاه
مستغنی اش ز فائده هر سحر کنی

روشن نظاره که تجمل عنایتش
چشم و چراغ مردم صاحب نظر کنی

شاد آں همیشه مست که با اعتقاد و صاف
زاں میکند گنه که کرم بیشتر کنی

ساقیا بیار باده که خیر است عاقبت
نوعے مکن که بے خبراں را خبر کنی

راه نجات هر دو جهاں می نمایدت
یک سجده بجا که دریں ره گزر کنی

امید دار و صاف دل و صبح خیز باش
تا خنده ها ز گریه وقت سحر کنی

مجذوب جبهه را مکن از گرد سجده پاک
تا خون رشک در دل شمس و قمر کنی

بیا در ساقی آں آب خرد سوز
کز و ملک جنوں دارد نظامی

من دیوانه کا بخانیز زد
دو صد خم عقل افلاطون بجامی

بیا ساقی که مستاں نیز دارند
عجب هنگامه و طرفه مقامی

سراپا سوختی در آتش جهل
هنوز اے عقل خام اندیش خامی

شود ذکر ملایک نام نیکت
به نیکی گر بماند از تو نامی

ز جهل خود گر آگاهی حکیمی
به نقص خود چو پے بردی تمامی

نکوئی کن کہ خصم کینہ جو را
توانی دوست کردن با سلامی

بروز غم بآں امید خوش باش
کہ صبحے ہست از دنبال شامی

مکن از مہوشاں دوری چو مجذوب
اگر خواہی رسد کامت بکامی

اے شوخ اضطراب برائے چہ میکنی
گر عاشقی شتاب برائے چہ میکنی

خود را اسیر عشق زخود بے وفا تری
اے خانماں خراب برائے چہ میکنی

آں رنگ آفتابی گلگل شگفتہ را
ہم رنگ ماہتاب برائے چہ میکنی

چوں یافتی کہ بالب میگوں حیات ہاست
منع من از شراب برائے چہ میکنی

رسوائے خلق گشتی و ہمدرد ما شدی
از ما دگر حجاب برائے چہ میکنی

دانستۂ کہ عشق سراپا محبت است
از دوست اجتناب برائے چہ میکنی

دانستۂ کہ نالہ مجذوب از چہ روست
با ما دگر عتاب برائے چہ میکنی

گرفتارم بخال پر فریب چشم جادوئے
بغارت دادہ ام دین و دل از ترکے و ہندوئے

بیا ئے کہ من دائم دگر دل بر دازدستم
وفا دارے جفا جوئے دل آرائے پری روئے

بیغما دادہ ام گر دین و دل زاہد مکن منعم
سر و کارت نیفتاد است با ترک جفا جوئے

نکردی جاں نثار نیم باز گوشۂ چشمے
عتابے بر دلت ناخن نزد از چین ابروئے

ندارد التفات چشم مستے سر خوشت زاہد
نکردی سجدۂ مستانہ در پیش ابروئے

ترا گر پردۂ غفلت نظر چوں غنچہ تو بر تو
کجا دیدی نگاہے غافلی از چشم جادوئے

نخواہی گشت آزاد از گرفتاری مگر وقتے
کہ شیدایت کند بیگانہ خوئے آشنا روئے

بسر چوں میکنی ایں راہ را طے بے تعلق باش
قلم را کوہ قافے میشود در ہر سو موئے

باقبال سحر در ہوا زرخسار اثر داشت | دلا وقتیست آہے اشک چشمے یار بے ہوئے

بجائے شکوہ از بیداد خوباں شکر کن مجذوب
وفاداریت کہ میخواند نباشد باجفا جوئے

ساقی بیار جامی زاں آب ارغوانی | باشد گلے بچینم از گلشن جوانی
برخیز و در قدح کن آں آب آتشیں را | باشد زنیم آبے بر آتش نہانی
آں زندہ کرد یک تن ایں صد ہزار دل را | لعل ترا کہ سنجد با آب زندگانی
زاہد اگر ببینی آں شکل و آں شمائل | حیراں و خشک مانی مانند نفس مانی
عاشق شود گذر کن بر کوچۂ خرابات | کانجا نمی تواں کرد بے عیش زندگانی
دائم ز عشق بازی خود را برو جواں کن | تا در رہت نہ پیچد پیری و ناتوانی
در خانقہ نہ بخیز نتواں ترا نگہداشت | گر ہمچو ما گریباں از دست غم رہانی
با قوت قناعت در خاک کن ہوس را | کایں خصم بر نیاید باز ور ناتوانی

مہر قبول مجذوب از سجدہ میتواں یافت
تا آفسر سعادت بر آسماں سانی

بر دیر مغاں گذر نداری | از مستی ما خبر نداری
دل داری و دلبرے بخستی | داری نظر و نظر نداری
زہدت ہوس شراب دارد | داری جگر و جگر نداری
ساقی ز عطائے خود مکش دست | دلکش تر ازیں ہنر نداری
بختت نشود ز خواب بیدار | تا پاس دم سحر نداری
چوں راہ ببری بذوق مستی | یک نالۂ بے اثر نداری
از باغ حیات گل نہ چینی | تا دیدہ باشک تر نداری

مجذوب مشو زنالہ خاموش
نیکوتر ازیں ہنر نداری

گل رنگ و ببازو گر در چمن در آئی
گوش از صدف کند در چون در سخن در آئی

از ذرہ پروری ہا چنداں عجب نباشد
چون آفتاب تاباں گر بہر من در آئی

راہ نظر نہ بستم یک لحظہ بر خیالت
باشد بدل ازیں راہ چون جان تن در آئی

گلہا ہمہ بیکبار بر آفتاب خندند
با ایں جمال تاباں گر در چمن در آئی

بے پردہ شاہد ما گر بگذرد بہ مسجد
واعظ تو نیز رسوا در انجمن در آئی

روز لف دلبرے را حبل المتین خود کن
باشد کہ شاد و خرم از چاہ تن در آئی

با جوشن توکل از فتنہ باش ایمن
کے با سپہر کج رو با مکر و فن در آئی

از نالہ دست خود را ہرگز مساز کوتاہ
از چاہ نفس شاید با ایں رسن در آئی

خیر الکلام باید باشد ہمیشہ حرفت
تا جملہ گوش گردد چون در سخن در آئی

مجذوب اسم اعظم از نام شاہ کن حفظ
خواہی کہ چون سلیماں با اہرمن در آئی

حاشا کہ ماہ چاردہ و شمع خاوری
در چند پردۂ تو عیاں در برابری

صورت نگار حسن تو و صورت پری
ہر چند ساخت از ہمہ بسیار بہتری

سروے چو قامت تو نگردید در چمن
ماہے چو عارض تو نتابید از دری

ہرگز کسے بگفتہ جمال تو رہ نیافت
چندانکہ دیدہ اند ز ہر باب بہتری

یاقوت لعل را خجل از روئے خود کنم
گر در کشم ز بادۂ لعل تو ساغری

چون آگہت کنم ز دل و اضطراب دل
عشقت کہ در بغل نہ فگندست اخگری

آں ہفتہ کہ با مے و معشوق بگذرد
خود را چناں بداں کہ شہ ہفت کشوری

خود را نگو شمار کہ در چشم اعتبار
از آفتاب برتر و از ذرہ کمتری

ختم دیوان	مجذوب تا شود ہمہ عالم مسخرت تیغ از دعا طلب کن و از سجدہ افسری	سنہ ۱۳۴۷ھ

گزارش

غزلیات الف کے آخر میں لکھا گیا تھا کہ مجذوب کا نام معلوم نہو سکا۔ اس اطلاع کے بعد بھی اکثر حضرات کو نام و حالات مجذوب مطلوب ہیں۔ لہٰذا مکرر عرض ہے کہ اس دیوان قلمی کے اول کے دو صفحہ مجھکو ملنے سے پہلے ضایع ہو چکے ہیں۔ شاید کہ صفحہ اول پر مصنف کا نام ہو گا۔ قصاید حمد و نعت و منقبت سے ابتدا تھی۔ غزلیات مکمل ہیں اس کے آغاز پر "دیوان مجذوب تبریزی" سنہ ۱۰۶۶ھ لکھا ہوا ہے۔ اس دیوان کا قلم بہت خفی ہے تقطیع خورد مثل حمائل اور اعلےٰ درجہ کے خوشنویس اعجاز رقم ایرانی کا خط ہے۔ جدول طلائی کاغذ قدیم ہے غزلیات کے بعد متفرقات اور رباعیات ہیں رباعیات کے آخر میں بھی اوراق کم ہیں۔ اول و آخر کے اوراق ضایع ہونے سے مصنف کا نام معلوم نہ ہو سکا۔ اس قابل نمایش گاہ لایق کتب خانہ شہنشاہ کتابت و کلام کے دیوان کی قیمت ایکسو روپیہ مل رہی تھی لیکن بخیال طبع کسی کے ہاتھ فروخت نہ کیا اور یہ گنج باد آورد میرے ہاں محفوظ رہا۔ غزلیات مکمل طبع ہو کر

نقل مطابق اصل آخر میں متفرقات و رباعیات کا باقاعدہ طبع ہونا ضرور تھا۔ لیکن بطور نمونہ غزلیات کے ساتھ متفرقات دریافت طلب شایع ہوئے تھے کہ اگر یہ دیوان قلمی یا مطبوعہ کسی فہرست و کتب خانہ و تذکرہ میں ہو تو ناظرین مطلع فرمائیں۔ مگر کتب خانہ سرکاری وغیرہ اور کسی فہرست و تذکرہ سے مجذوب کے نام اور کلام کا پتہ نہیں چلا۔ میری امکانی کوشش کا خاتمہ ہو چکا تو بالآخر ضایع ہونے کے خوف سے طبع کر کے شایع کیا طبع ثانی میں انشا اللہ غزلیات مکمل کے بعد متفرقات کا انتظام رہے گا۔ مجھکو بے حد حیرت ہے کہ یہ دیوان قدیم میرے سوا کسی کو نہ ملا اور نقل النقل سے محفوظ رہا۔ تذکرۂ آتشکدہ صـ ۳۵۵ حضرت حافظ شیرازی کے حالات میں لکھا ہے کہ (وکلام ایشاں را حالتے است کہ در گفتار ہیچک از استاداں نیست و بکلام باہیچکس مشتبہ نمی شود) بیشک اس قول سے سب کو اتفاق ہے لیکن اگر دیوان مجذوب کو دیکھتے تو لکھتے کہ (اما می توانم گفت کہ کلام مجذوب مثل[1] یا مثال کلام حافظ می شود) ع

معذورداریمت کہ تو ایں را ندیدۂ

صاحب آتشکدہ بارھویں صدی میں تھے تمام شعرائے عجم کے حالات و اشعار لکھے مگر ان کو بھی مجذوب کا نام و کلام نہ ملا۔

---

[1] حاشیہ مثل اس کو کہتے ہیں جو سب صفتوں میں مساوی ہو۔ اور مثال کے لیے سب صفتوں میں برابری شرط نہیں ہے۔ رعلی

ہاں یہ تو ظاہر ہے کہ حافظ اس رنگ کے موجد ہیں مجذوب مقلد
اُن کی فصاحت بدرجۂ اعلےٰ ہے ان کی بدرجۂ اول وہ مشہور ہیں
یہ گمنام وہ مجذوب سالک یہ سالک مجذوب ۔ باقی حالات مجذوب
تقرب شاہ وانیس الدولہ کلام کے سوا معلوم نہو سکے ۔ حکیم ۔ واعظ
عالم ۔ حاجی زوار عابد تہجد گزار تھے ۔ المختصر ۔ حضرت حافظ کے
رنگ میں اس کے سوا کوئی کلام ہوا ہے نہ ہوگا ۔ ان تمام خوبیوں کے
قطع نظر صرف اس واحد خیال سے میں نے اس دیوان کو شایع
کیا ہے کہ مجذوب مداح رسول وآل رسول تھے اگر باوجود امکان
اس کو طبع نہ کرتا تو یہ اوراق کہنہ دیمک کے مطالعہ سے ضایع ہو جاتے ۔
حافظ و فرخ بسابت کی طرح مجذوب و نیاز کا حال ردیف زے
ظاہر ہے لیکن کسی تذکرہ سے ثابت نہیں ہے ۔ حافظ کے رنگ میں
کلام اور پھر وہ بھی ایک ماہ میں اتمام یہ مجذوب کی کرامت ہے ۔

حیرت مکن زہمت مجذوب زور عشق گر شش ہزار بیت بیک ماہ گفتہ ام

آپ کے استاد کا حال بھی معلوم نہو سکا ۔

مجذوب خود سراز پئے حافظ نمی رود ایں راہ از کرامت استاد میرود

واضح ہو کہ شاہ اسمٰعیل صفوی دسویں صدی میں تھے ۔ اور
شاہ عباس صفوی بزمانہ مجذوب گیارھویں صدی میں اور سال وفات
شاہ شجاع ۸۳ ۷ھ مجذوب کے وقت کے شاہ شجاع کا حال معلوم
نہ ہوا ۔

فاش میگویم بتو مجذوب از درگاہ کیست شیر یزداں شہسوار دیں شہنشاہ شجاع

مخفی نہ رہے کہ خواجہ حافظ کے دیوان کے جواب میں اور بھی دیوان مثل عیون الزلال از کمال الدین حسین ضمیری اصفہانی وغیرہ تذکرہ سے ظاہر ہیں اس رنگ کے کلام کی مجھ کو برسوں سے تلاش تھی مگر دیوان مجذوب کے سوا کوئی نہ ملا۔ ضمیری کے اشعار کا نمونہ۔

علاج درد ضمیری نشد نمی دانم — کہ گفتہ بود کہ درد ش دوا پذیر مباد
طبیبے گفت درمانے ندارد درد مہجوری — غلط می گفت خود را کشتم و درمان خود کردم

تاریخ طبع دیوان مجذوب تبریزی از حکیم میر نادر علی رعد بنیرہ حضرت میر احمد علی خاں شہید دہلوی مرحوم المخاطب بہ میر الشعرا۔

بود باغ سخن سرسبز و شاداب — من و گلگشت ساقی و مے ناب
مکمل طبع شد دیوان مجذوب — کہ بود او ثانی حافظ بالقاب
ہزار و شصت و شش از سال ہجری — ز کاتب شد رقم با خط اذہاب
بہ ظلمت چوں نہاں آب بقا بود — من آوردم برائے نذر احباب
کتب خانہ ازیں دیواں قاصر — ز نقلش بود عاجز دست طلاب
نہ در آتشکدہ مجذوب و نامش — نہ صاحب تذکرہ داخل دریں باب
نہ در ہند و دکن شد بیش ازیں چاپ — کہ در ملک عجم ہم بود نایاب
نہ در فہرست یا در تذکرہ نام — نہ در بیدار بیش دیدی نہ در خواب
بہ معنی رونق بازار عشق است — ندارد حسن یوسف تاب انقاب
بماند تا کے و تا چند محجوب — بہ ابر عارضی مہر جہاں تاب
رسید از دست غیب اشعار مجذوب — بدست من کہ شد مجموع اسباب
نہ مثلش تا قیامت ہیچ مجذوب — کہ بود او حاجی و زوار ابواب
نظیر ثانی دیوان حافظ — ہمیں دیوان مجذوب است یا ب

زشیراز است حافظ سالک عشق کلام حافظ و مجذوب بنگر	زتبریز است ایں مجذوب بیتاب فصاحت ختم شد بر ہر دو اصحاب

برائے سال طبعش رعد تاریخ
بگو۔ دیوان مجذوب است نایاب
۱۳۴۷ھ

تمت بالخیر

اشتہار

مکمل دیوان مجذوب تبریزی عہ قصص العلماء اردو ۲ حصہ ۴ر۔
نادر الحساب ۴ حصہ ۸ر۔ غزلیات نادر حصۂ اوّل ۳ر حصۂ دوّم ۱ر
مشتہر ہے دیوان مجذوب کے خریدار کو ناول وغیرہ ایک کتاب مفت
ملیگی۔

المشتہر

حکیم میر نادر علی رعد

دواخانہ واڑی دکن۔

غزل از جامع دیوان مجذوب۔ حکیم میر نادر علی رعدؔ۔

طالب دید کیوں نہو بے تاب
لئے تیرا یہ بے حجاب حجاب

حشر برپا نقاب سے بھی ہے
اور کیا ہو اگر اٹھائے نقاب

کیا اٹھائے وہ حسن بار نگاہ
جو اٹھائے کبھی نہ بار نقاب

ہے بقا ہجر میں فنا ہونا
نقش بر آب ہے نمودِ حباب

بعد مردن مدام ہیں بیدار
زندگانی تھی اپنی عالمِ خواب

وصل دلبر ہے ہجر دلبر ہے
مذہب عشق میں ثواب عذاب

برق ہے صاعقہ ہے یہ جانسوز
حسن بے مثل اور سنِ شباب

بیوفا بھی ہو باوفا لیکن
قلب بیتاب کو اگر ہو تاب

وصل معشوق جیتے جی ہے محال
ہے یہ انجام عشق خانہ خراب

کشتۂ عشق زندۂ جاوید
زندگانی تھی اس کی مثلِ سراب

موت کی آرزو میں جیتے ہیں
ہے یہی اپنی زندگی کا حساب

جانتے ہیں مریض فرقت کو
اور پھر پوچھتے ہیں حالِ خراب

مجھکو اصرار ان کو ہے انکار
روز و شب ہے یہی سوال و جواب

ساقیا دے شراب۔ کیا جانے
زاہد خشک فیضِ عالمِ آب

میں ہوں بیمار ہجر اے واعظ
کیا دوا میں بھی ہے حرام شراب

دردِ فرقت کا ہے علاج آساں
جان دیکر ہوا ہوں صحت یاب

یہ غزل رعدؔ کیوں نہو مقبول
قافیہ اس کا ہے شراب کباب

تمت